

JPAL

JUNE 2025

JOURNAL OF POLITICAL ADMINISTRATIVE AND LOCAL STUDIES

E-ISSN: 2636-7823

VOLUME: 8 ISSUE: 1
E-ISSN: 2636-7823

JUNE 2025
<https://dergipark.org.tr/en/pub/jpaljournal>

JOURNAL OF POLITICAL ADMINISTRATIVE AND LOCAL STUDIES

SAKARYA
UNIVERSITY

The Owner on Behalf of Sakarya University

Prof. Dr. Hamza Al
Sakarya University, Sakarya - Türkiye

Editor in Chief

Musa Eken
Public Administration, Local Governments
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
eken@sakarya.edu.tr

Assistant Editor

Ömer Faruk Köktas
Public Administration, Political Science
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
ofkoktas@sakarya.edu.tr

Editorial Board

Abdulkadir Aksoy
Public Administration, Administrative History
Gaziantep University
Gaziantep -Türkiye
aaksoy@gantep.edu.tr

Ramazan Şengül
Public Administration, Local Governments
Kocaeli University
Kocaeli-Türkiye
ramazan.sengul@kocaeli.edu.tr

Tamás Szigetvári
Public Administration, International Economics
Pázmány Péter Catholic University
Macaristan
szigetvari.tamas@btk.ppke.hu

Veysel Eren
New Public Management, Strategic Management
Hatay Mustafa Kemal University
Hatay-Türkiye
veysel@mku.edu.tr

Section Editor (Political Science)

İrfan Haşlak
Political Movement, Political Theory And Political
Philosophy
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
haslak@sakarya.edu.tr

Köksal Şahin
Political Science, Constitutional And Political Theories
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
ksahin@sakarya.edu.tr

Section Editor (Administrative Sciences)

Ömer Faruk Köktaş
Public Administration, Political Science
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
ofkoktas@sakarya.edu.tr

Section Editor (Local Governments)

Şerif Öner
Department of Political Science and Public Administration
Balıkesir University
Balıkesir-Türkiye
serifoner@balikesir.edu.tr

Language Editor (Turkish)

Mustafa Lütü Şen
Department of Political Science and Public Administration
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
msen@sakarya.edu.tr

Language Editor (English)

Instructor Naziye Dirikgil
Department of Political Science and Public Administration
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
naziyedirikgil@sakarya.edu.tr

Secretariat

Fatma Zehra Balcı
Ecology, Sustainability And Energy
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

Layout Editor

Mehmet Emin Çolak
Scientific Journals Coordinatorship
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
mehmetcolak@sakarya.edu.tr

Yakup Beriş
Scientific Journals Coordinatorship
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
yakupberis@sakarya.edu.tr

Indexing

Contents

Research Article

- 1 Büyükşehirlerde İlçelerin Adil Temsilini Sağlamak: Bir Model Önerisi
 Ensuring Fair Representation of Districts in Metropolitan Municipalities: A Model Proposal
 Erbay Arıkboğa 1-27
- 2 Yerel Yönetimlerin Kültür-Sanat Hizmetlerinde Sosyal Sermayeyi Kullanımı: Sakarya
 Büyükşehir Belediyesi Örneği
 The Use of Social Capital in Culture and Arts Services of Local Governments: The Case of
 Sakarya Metropolitan Municipality
 Yusuf Ertuğrul Erdem 28-50
- 3 Discourse, Ideology, and Power: A Multi-modal Critical Discourse Analysis of Immigrants'
 Portrayals in Press Media
 Mohammed El Messaoudi 51-73

Book Review

- 4 Amerika ve Modern Türkiye'nin Oluşumu: Bilim, Kültür ve Siyasal İttifaklar
 America and the Making of Modern Türkiye: Science, Culture and Political Alliances
 Umut Turgut Yıldırım 74-78

Büyükşehirlerde İlçelerin Adil Temsilini Sağlamak: Bir Model Önerisi

Ensuring Fair Representation of Districts in Metropolitan Municipalities: A Model Proposal

Erbay Arıkboğa

Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler
Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu
Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye,
erbayarikboga@gmail.com
ror.org/02kswqa67

Geliş Tarihi/Received: 26.05.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 18.06.2025
Yayınlanma Tarihi/ Available Online:
27.06.2025

Öz: Türkiye’de Büyükşehir Belediye (BŞB) meclisleri dolaylı yolla oluşmakta ve ilçeler seçim bölgesi olarak işlev yapmaktadır. Makalede BŞB meclislerinde ilçelerin adil temsil edilip edilmediği hususu ele alınmaktadır. İlçe belediyesi vasıtasıyla BŞB meclisine gidecek temsilci sayısı, ilçenin nüfusuyla orantılı biçimde düzenlenmemiştir. Bu durum eşit oy ilkesine aykırılık içermektedir. Çünkü eşit oy ilkesi, aynı zamanda, temsilcilerin seçim bölgeleri arasında nüfusa göre adil biçimde dağıtılmasını zorunlu kılmaktadır. Makalede, önce BŞB meclislerinde buna uygun bir düzenlemenin ve işleyişin olmadığı somut biçimde gösterilmektedir. Ardından bu sorunu çözecek biçimde, 30 BŞB’deki farklılıkları dikkate alan ve onlara uygun çözümler sunan, eşit oy ilkesine dayalı hibrit bir model önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eşit Oy İlkesi, BŞB Meclisi, İlçelerin Adil Temsili, Adaletsizlik Endeksi, Yeni Model Önerisi

Abstract: In Türkiye, the Metropolitan Municipality councils are formed indirectly and districts function as electoral districts. The article addresses the issue of whether districts are fairly represented in Metropolitan Municipality councils. The number of representatives going to the Metropolitan Municipality councils through the district municipality is not proportional to the population of the district. This situation contradicts the principle of equal suffrage. Because the principle of equal suffrage also requires the fair distribution of representatives among electoral districts according to population. In the article, firstly, it is concretely shown that there is no suitable regulation and functioning in the Metropolitan Municipality councils. Then, a hybrid model based on the principle of equal suffrage is proposed to solve this problem, taking into account the differences in the 30 Metropolitan Municipalities and providing appropriate solutions for them.

Keywords: Equal Suffrage, Metropolitan Municipality Council, Fair Representation of Districts, Injustice Index, New Model Proposal

Extended Abstract

Türkiye adopted the metropolitan municipality model in 1984. A two-tier model was adopted. In this model, the metropolitan municipality council is not formed through direct elections. The metropolitan municipality council is formed indirectly and districts function as electoral districts. Metropolitan municipality councils have two types of members. District mayors and one-fifth of the district municipality council members.

The method adopted in 1984 (Law No. 2972) introduced the "one-fifth" formula for members who would go from district councils to metropolitan municipality. This rule is still valid today. The relevant law tried to maintain a balance between districts through the "one-fifth" ratio. However, this formula is not compatible with the principle of equal suffrage. The principle of equal suffrage requires a fair distribution of seats among different electoral districts. Calculations made on metropolitan municipality

councils show that members are not distributed fairly to districts. This situation is against political equality and the principle of equal suffrage.

The article concretely analyzes and presents three important problems stemming from the principle of equal suffrage in the metropolitan municipality councils. These concrete data show that the representation problem in the metropolitan municipality councils is at unacceptable levels and must be resolved.

The article proposes a comprehensive model to solve this problem. This model combines different discussions both in the literature and among local politicians. In order to solve these problems, a new hybrid model is proposed in which districts are represented more fairly on the one hand and some of the members are directly elected on the other. The model includes ten basic components and provides solutions to different dimensions of the problem. The basic elements of the model are:

1. The number of metropolitan municipality councils members will be determined according to the provincial population.
2. 70% of the metropolitan municipality councils members will come from district municipalities, and 30% will be directly elected.
3. Each district, i.e. each electoral region, will be represented by at least one member in the metropolitan municipality councils.
4. A district will be represented by a maximum of 12 members in the metropolitan municipality councils.
5. The distribution of members coming from district municipalities to the metropolitan municipality councils will be calculated according to the largest residual method.
6. The problem regarding quota candidates becoming metropolitan municipality councils members will be corrected.
7. In districts with a total of two members, a regulation will be made so that members going to metropolitan municipality councils can be from different parties.
8. For members to be directly elected, the electoral district will be one or two electoral districts in accordance with the size of the province.
9. A special formula has been developed for three provinces (Eskişehir, Gaziantep and Malatya) where there is a very large population difference between the province center and surrounding districts. It has been proposed that one third of the council in these provinces will come from surrounding districts, one third from central districts and one third will be elected directly.
10. District mayors are included in both the total number of council members and the lowest (1) and highest (12) member numbers. In other words, district mayors will join the metropolitan municipality councils as members in the first place, but will not be added as natural members.

The proposed model is based on the principle of equal suffrage and takes into account the population size of district municipalities. While developing this model, the situation of the provinces was specifically examined. Instead of uniformity, differences were taken into account in the model.

In the simulation calculations, it was seen that the representation problem in 30 provinces could be solved fairly and reasonably with a binary model. In this context, a distribution based on the largest residual method was proposed in 27 provinces where metropolitan municipalities were established. Simulation calculations were made and these distribution results were shown in different provinces.

In Eskişehir, Malatya and Gaziantep, there is a very high population difference between the central and peripheral districts. For this reason, successful results cannot be obtained with the largest residual

method in these provinces. The situation of these three provinces was specifically addressed in the model. A proposal was developed based on one third of the members in these provinces coming from the central districts, one third from the peripheral districts and one third being elected directly. In the article, how the council members will be distributed to the districts in these three provinces is shown one by one, taking into account the population and quality of the district.

The proposed model provides fair representation of districts in accordance with the principle of equal suffrage. When a calculation based on the injustice index is made, it is seen that this balance is achieved. On the other hand, the model also takes into account the special situation of metropolitan municipalities with different characteristics. In the basic components of the model, differences are taken into account instead of uniformity. In addition, suggestions have been developed within the scope of the model for other problems that currently cause problems in the representation structure in the metropolitan municipality councils and are related to the subject of the article.

1. Giriş

Türkiye’de büyükşehir belediye (BŞB) meclisleri doğrudan seçimle oluşmaz. Bu meclisler, dolaylı yolla, ilçe belediye başkanları ve ayrıca ilçe belediye meclis üyelerinin beşte biri ile oluşur. Bu sistemde ilçeler, seçim bölgesi olarak işlev görmektedir. Normal koşullarda meclis üyelerinin ilçelere dengeli biçimde dağılması gerekir. Çünkü eşit oy ilkesi, sandalyelerin farklı seçim bölgeleri arasında adil bir dağılımını da gerektirir. Aksi halde bu ilkeye uyulmamış, bu ilke ihmal veya ihlal edilmiş olur. Bu durum siyasal eşitliğe uygun olmadığı gibi, başka sorunlara da yol açar.

1984 yılında kabul edilen yöntem (yerel seçimlerle ilgili 2972 sayılı yasa), ilçe meclislerinden BŞB’ye gidecek üyeler için “beşte bir” formülünü getirmiştir. Bu kural günümüzde de geçerlidir. İlgili yasa, “beşte bir” oranı yoluyla, ilçeler arasında bir denge gözetmeye çalışmıştır. Ne var ki sonraki yıllarda BŞB meclisinin seçim bölgesini oluşturan belediyelerin nüfus büyüklüğünde ve türünde (ilçe, ilk kademe gibi) önemli değişimler olmuştur. Bu değişimler, belediyelerin BŞB’deki temsilini derinden etkilemiştir. Büyükşehir sistemi, 6360 sayılı yasayla (2012) güncel halini almıştır. Bu yasa büyükşehir modelini il-bölge bütününe genişletmiştir. Bu genişlemeye birlikte bir ilde yer alan farklı nitelikteki ilçe belediyeleri (büyük ve küçük nüfuslu, il merkezinde veya çevresinde) büyükşehir sistemine dahil olmuş, dolayısıyla bütün ilçeler BŞB meclisinde temsil edilmeye başlamıştır.

Günümüzde ilçelerin BŞB meclisinde adil temsil edilmediği, çıplak gözle dahi görülebilecek boyuta gelmiş durumdadır. Ancak daha kesin bir hesaplama, adaletsizlik endeksi (Arıkboğa, 2014, ss. 42-47) kullanılarak yapılabilmektedir. Bu makalenin ilerleyen bölümlerinde de görüleceği gibi, ilçeler arasında 20 kata ulaşan farklar bulunmaktadır. Bu durum iki ilçedeki seçmenlerin oyunun ağırlığı arasında, 20 kata ulaşan farklar olduğu anlamına gelmektedir. Elbette eşit oy ilkesiyle tezatlık oluşturmaktadır.

Makalede önce eşit oy ilkesi üzerinde durulmuş ve bu ilkenin aynı zamanda temsilcilerin seçim bölgeleri arasında adil dağılımını gerektirdiği hususuna dikkat çekilmiştir. Ardından eşit oy ilkesi bağlamında Türkiye’de hem genel hem de yerel seçimlere ilişkin yasal kurallar analiz edilmiştir.

Makale asıl olarak BŞB meclisleriyle ilgilidir. BŞB meclislerinde ilçelerin ne ölçüde adil temsil edilmediği gösterilmiştir. Ardından büyükşehirlerde eşit oy ilkesinden kaynaklı üç önemli somut soruna dikkat çekilmiştir. BŞB meclislerinde eşit oy ilkesinin kabul edilemez ölçüde ihlal edildiği, dolayısıyla çözülmesi gerektiği somut analizlerle ortaya konulmuştur.

Makalede asıl olarak, bu sorunun çözümüne ilişkin dengeli ve hibrit bir model önerilmektedir. Bu model on temel bileşen üzerine kurulmuştur. Önerilen model eşit oy ilkesine dayalıdır ve ilçe belediyelerinin nüfus büyüklüğünü dikkate almaktadır. Ancak aynı zamanda 30 BŞB’nin kendi özgünlükleri de dikkate alınmış ve modelde bu farklılıklara uygun çözümler geliştirilmiştir. Ayrıca bu konuyla ilişkili başka sorunlar da modelin kapsamına dahil edilip uygun çözümler önerilmiştir.

1. Eşit Oy ilkesi ve Türkiye’deki Durum

Demokrasi, Heywood’a göre, bir ideoloji değil, “belli bir yönetim sistemi ve onun içinde güçlerin dağıtımı” ile ilgilidir (1997, s. 108). Bu bağlamda modern demokrasi, “siyasal iktidarın halk arasında eşit olarak dağıtılmasını gerektirir” (Heywood, 1997, s. 112). Demokratik yönetim tarzı, öncelikle oy hakkını ve serbest, adil seçimleri gerekli kılar. Oy hakkının genel kabul görmüş evrensel ilkeleri bulunmaktadır (The Venice Comission, 2002; Üzmez, 2020, ss. 7-10; Dursun, 2012, ss. 342-439). Bunlardan biri de eşit oy ilkesidir.

1.1. Eşit oy hakkı, eşit oy gücü

Eşit oy ilkesi, demokrasinin eşitlik ilkesiyle ilişkili temel bir haktır (Dursun, 2012, s. 345). Ancak insanlık tarihinde siyasal eşitliği sağlamak kolay olmamıştır. Temsili demokrasilerde siyasal eşitliğin sağlanabilmesi için birtakım koşulların yerine getirilmesi gerekir. Birincisi, tüm yetişkinler, seçme hakkına sahip olmalıdır. İkincisi, herkes tek oya sahip olmalıdır. Üçüncüsü, her oyun eşit değere sahip olmasını sağlamak için, seçim bölgeleri eşit büyüklükte olmalıdır (Heywood, 1997, s. 112). Heywood, bu koşulları şöyle formüle etmiştir: “*Bir kişi bir oy, her oy eşit değer.*” (s. 112) Görüldüğü gibi eşit oy ilkesi, sadece herkesin eşit oya sahip olması anlamına gelmemekte, aynı zamanda, bu oyların “eşit değerde” olmasını da gerektirmektedir.

Nitekim Avrupa Konseyi bünyesindeki Venedik Komisyonu, 2002 yılında kabul edilen *Seçim Kurullarında İyi Uygulama Kuralları* adlı belgede, eşit oy ilkesini iki alt bileşen halinde tanımlamıştır. Birincisi *eşit oy hakkı*dır. Yani her seçmenin prensipte bir oyunun olması veya seçimlere bağlı olarak aynı sayıda oyunun olmasıdır. İkincisi *eşit oy gücüdür (equal voting power)*. Yani sandalyelerin seçim bölgeleri arasında dengeli biçimde dağıtılmasıdır. Komisyon, ikinci bileşeni özel biçimde vurgulamıştır. Gerek parlamento gerekse yerel meclis seçimlerinde, sandalyelerin seçim bölgelerine net ve dengeli biçimde dağıtılması gerekmektedir. Bu dağıtım, nüfus veya seçmen sayısı gibi ölçütler kullanılarak, adil biçimde yapılmalı, özel ve ekstrem durumlar dışında, en fazla %10’luk bir sapmayı içermelidir. Seçim bölgeleri belirlenirken, idari sınırlar korunmalıdır (The Venice Comission, 2002, ss. 9-10, 22-24).

Eşit oy ilkesinin ihmal veya ihlal edilmesi, siyasal eşitliği bozucu etkiler doğurur, temsilde adaletsizliğe ve çarpıklığa neden olur, bazı siyasi partiler için öngörülebilir veya öngörülemez nitelikte avantajlar sağlarken, bazı partilerin aleyhine sonuçlar doğurabilir. Çünkü bir partiye oy veren seçmenler, il - ilçe gibi farklı seçim bölgelerinde düzgün bir dağılım göstermez. Bir parti bazı bölgelerde daha yüksek oranda oy alırken, tersi de geçerlidir. Sandalyelerin seçim bölgelerine dengeli biçimde dağıtılmaması, sadece temsil adaletsizliğine neden olmaz, bazı durumlarda siyasi temsilin *çarpık biçimde tezahür etmesine* de yol açabilir (Arıkboğa, 2014, s. 55).

1.2. Türkiye’de eşit oy ilkesi: Yasal durum

Türkiye’de seçimlerle ilgili kurallara bakıldığında hem eşit oy hakkına hem de eşit oy gücüne ilişkin kuralların bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) seçimlerinde bu ilkeler dikkate alınan bir husus iken, yerel meclis seçimlerinde aynı özen gösterilmemektedir. Buna dair ayrıntılara bakalım.

Anayasanın 67. maddesi, seçimlerin eşit oy ilkesine uygun olarak yapılmasını emretmektedir. 2839 sayılı kanun, milletvekili seçiminde, illeri seçim bölgesi olarak düzenlemektedir. Kanun, milletvekillerinin illere (ve büyük nüfuslu illerde alt seçim bölgelerine) dağılımda, nüfus büyüklüğünün dikkate alınması kuralını getirmiştir (m. 4). Bu kural, açıkça, eşit oy gücünü temin etme amacına yöneliktir. Bununla birlikte ilgili kanun, “*her il’e önce bir milletvekili veril(mesini)*” (m. 4), daha sonra geri kalan milletvekillerinin nüfusa göre dağıtılmasını istemektedir. Bu kural, eşit oy gücüne *kısmen* aykırılık oluşturmaktadır. Söz konusu kural nedeniyle, büyük nüfuslu iller bir miktar *daha az* milletvekili çıkarırken, küçük nüfuslu iller bir miktar *daha fazla* milletvekili çıkarmaktadır. Yine de bu kural, eşit oy gücüne büyük bir aykırılık oluşturmamaktadır.

Milletvekili seçimine dair Anayasa Mahkemesinin 2011 yılında eşit oy ilkesi ile ilgili vermiş olduğu bir karar da bulunmaktadır. 2009 yılında, 2839 sayılı kanunda, bir ilin nüfusu ne kadar az olursa olsun, milletvekili sayısının en az iki olmasını sağlayacak bir değişiklik yapılmak istenmiştir. Bilindiği gibi milletvekili seçiminde nispi temsil sistemi uygulanmaktadır. Bu sistemin uygulanabilmesi için, en az iki temsilcinin varlığı gereklidir. Kanun koyucu bu durumu dikkate alarak, her ilden en az iki milletvekilinin seçilmesini garanti etmek istemiştir. Ancak Anayasa Mahkemesi bu kuralı, Anayasadaki eşit oy ilkesine aykırı bularak iptal etmiştir. Başka bir ifadeyle Mahkeme, eşit oy ilkesini, daha üst ve vazgeçilmez bir norm olarak görmüştür. İlgili kararda Anayasa Mahkemesi şöyle demiştir (18.02.2011 tarihli Resmî Gazete):

“Anayasa’nın 67. maddesinin ikinci fıkrasında vurgulanan eşit oy ilkesi, her oy’un eşit değerinde kabul edilmesi anlamını taşıdığı gibi, seçim çevrelerinde kullanılan oylarla seçilecek milletvekili sayısı arasında adil bir dengenin kurulmasını da zorunlu kılar.

Dava konusu kuralla, nüfusu iki milletvekili çıkaramayan illere öncelikle ikinci milletvekilliği verilerek nüfusu az olan illerde kullanılan oylar daha ağırlıklı hale getirilmekte, böylece bu illerde yaşayan seçmenlerle nüfusu daha fazla olan illerde yaşayan seçmenler arasında, kullanılan oyların ağırlığı konusunda farklılık yaratılarak eşitsizliğe yol açılmaktadır.”

Mahkeme bu gerekçelerle ilgili kuralı iptal etmiştir. Bu durumda, milletvekili sayısı bire düşen illerde, Kontacı’nın da belirttiği gibi (2013, s. 1246), *fiilen* tek isimli tek turlu seçim yöntemi uygulanmaya başlanmıştır.

Ancak yerel seçimlere gelindiğinde, burada eşit oy hakkına ve eşit oy gücüne *açık aykırılıklar* söz konusudur. Yerel seçimleri düzenleyen 2972 sayılı Kanunun 2. maddesinde, *“Mahalli idareler seçimleri... eşit... oy... esaslarına göre... yapılır”* denmektedir. Ancak böyle denilmiş olsa da detaylara bakıldığında, aynı kanunun bu ilkeyi her zaman gözetmediği görülmektedir. Konuya hem eşit oy hakkı hem de eşit oy gücü açısından açıklık getirelim.

Belediye meclisi seçimlerinde, *ondabirlik çıkarmalı baraj sistemi* uygulanmaktadır. Bu sistem, *seçim eşiği* niteliğinde bir baraj *değildir*. Bu barajın hesaplama yöntemi yasada belirtilmiştir (m. 23). Kanunda öngörülen hesaplama yapıldığında, partilerin seçim sonucundaki oy sayıları/*oranları* ile sandalye dağıtımında esas alınan oy sayıları/*oranları* değişmektedir. Bu hesaplama sonrasında bazı partilerin oyu *daha değerli* hale gelmekte, bazı partilerin ve bağımsız adayların oyu *değer kaybetmekte*, hatta bu değer sıfıra inebilmektedir. Bu sistem, *seçim sonuçlarını bile isteye manipüle eden* bir hesaplama yöntemidir. Ondabirlik çıkarmalı sistem, eşit oy hakkına *açıkça* aykırılık oluşturmaktadır. Bu aykırılığı gösteren bir tartışma, Arıkboğa ve Gül, 2021a’da (ss. 271-274) yapılmıştır. Tartışmanın detayları için ilgili makaleye bakılabilir.

Yerel seçimlerle ilgili kanun (2972), eşit oy *gücüne* uygun olmayan kurallara da yer vermektedir. İl genel meclisi seçimlerinde, ilçeler seçim bölgesi kabul edilmiştir (m. 3). Ancak meclis üyelerinin ilçelere dağılımda, örneğin milletvekili dağılımdakine benzer bir yöntem tercih edilmemiştir. Her ne kadar ilgili kanun, ilçe nüfus dilimlerini dikkate alarak temsilci sayılarını belirlemiş olsa da (m. 5), bu kural eşit oy gücünü dikkate alan bir düzenleme *değildir*. Çünkü meclis üyelerinin ilçelere dağılımı, nüfuslarıyla orantılı biçimde yapılmamaktadır. Buna karşılık belediye meclisi seçimlerinde, *“belde tek seçim bölgesi”* olarak kabul edilmiştir (m. 3). Dolayısıyla belediye meclisi seçimlerinde, farklı seçim bölgeleri olmadığı için *eşit oy gücüne* aykırı bir durum söz konusu *değildir*.

2. BŞB Meclisleri ve Eşit Oy ilkesi: Durum Tespiti

Şimdi bu makalenin konusunu oluşturan büyükşehir belediye (BŞB) meclislerini daha detaylı inceleyelim. BŞB meclisinin nasıl oluşacağına, 1984’te büyükşehir belediyeleri kurulurken karar verilmiştir. 1988 yılında, kontenjandan seçilen üyenin de BŞB meclisine girebilmesi ilave olarak düzenlenmiştir (2972, m. 23). Bunun dışında bir değişiklik olmamış, sistemin özü aynı kalmıştır.

Bununla birlikte zaman içinde, büyükşehir modelinde *seçim bölgeleri* olarak işlev gören alt kademedeki (ilçe, belde vb.) belediyelerin büyüklüğünde önemli değişimler yaşanmıştır. Bu değişimler, BŞB meclisinin temsil yapısını doğrudan etkilemiştir.

2.1. BŞB meclislerinde eşit oy ilkesinin ihlali

BŞB meclisi için doğrudan bir seçim yapılmamaktadır. Ancak bu durum, eşit oy ilkesine uymamayı ve onu ihlal etmeyi gerektirmez. BŞB meclisi, büyükşehir belediyesinin karar organıdır. Bu organ, BŞB'nin stratejik planını, bütçesini, il ve ilçeleri ilgilendiren temel kararları, yerleşim yerlerinin gelecek on yıllarını etkileyecek imar kararlarını vb. almaktadır. Dolayısıyla bu meclisin oluşumu da eşit oy ilkesiyle uyumlu olmalıdır.

BŞB meclisleri dolaylı seçimlerle oluşmaktadır ve iki tür üyesi vardır. Büyükşehir Belediyesi Kanunu, ilçe belediye başkanlarını BŞB meclisinin doğal üyesi kabul etmiştir (5216, m. 12). Geriye kalan üyeler, yerel seçimlerle ilgili yasada belirlenmiştir. İlgili yasa, her ilçe belediye meclisindeki üyelerin "*beşte birinin*" aynı zamanda BŞB meclisi üyesi olacağını düzenlemiştir (2972, m. 6). Bu durum dört pratik sonuca yol açmaktadır. Birincisi, BŞB meclisi doğrudan seçimle değil, dolaylı yolla oluşmaktadır. İkincisi, dolaylı bir seçim yöntemi olsa da BŞB meclisinin oluşumunda ilçeler bir seçim bölgesi olarak işlev görmektedir. Üçüncüsü, BŞB meclisi üyeleri çift kimliklidir, yani hem ilçe hem de büyükşehir belediyesinde yetkili ve sorumludur. Dördüncüsü, BŞB meclislerinin üye sayısı sabit değildir, önceden belirlenmemiştir. Bu nedenle BŞB meclisinin kaç üyeli olacağı şu iki faktöre bağlıdır: 1- İlçe belediyelerinin nüfusuna, 2- BŞB içindeki ilçe sayısına. Bununla birlikte, BŞB meclisi üye sayılarının, ikinci faktöre yani ilçe sayısına daha fazla bağımlı olduğu görülmektedir (Arıkboğa, 2014, s. 38).

Bu temsil sisteminin üç önemli sonucu daha vardır. Birincisi, "temsilci sayısı ile nüfus arasında kurul(ması gereken) bağlantı, BŞB meclislerinde kopmaktadır" (Arıkboğa, 2007, s. 32). İkincisi, ilçelerin BŞB meclisindeki temsili oldukça adaletsizdir, *eşit oy gücüne* ciddi aykırılıklar oluşmaktadır. Yerel seçimlerle ilgili yasa "*beşte bir*" kuralına yer vererek, BŞB meclisinde ilçelerin adil temsili sağlamak istemiştir. Başka bir ifadeyle eşit oy gücünü gözetmek istemiştir. Ancak konunun detaylarına bakıldığında, durumun hiç de böyle olmadığı görülmektedir. İlçeler, büyükşehirde adil biçimde temsil edilmemekte, aksine çok yüksek oranda adaletsizlikler görülmektedir (Arıkboğa, 2007; Arıkboğa 2014). Üçüncüsü, BŞB meclisi *bölgeli bir meclis* niteliğindedir. BŞB meclisi üyeleri, farklı ilçelerden seçilmektedir. Ayrıca BŞB meclis üyelerinin başkan veya üye olarak görev yaptığı bir ilçe belediyesi vardır. Bu bağlamda meclis üyeleri, BŞB'de aynı zamanda kendi ilçelerini (veya ilçe belediyesini) temsil etmekte, ilçesini ilgilendiren konuları önemsemekte, bir bakıma ilçesinin sorunlarının takipçisi olmaya çalışmaktadır (Arıkboğa, 2007, ss. 33-34; Erder & İncioğlu, 2008, ss. 97-99; Arıkboğa, 2012, ss. 135-137, 143; Üzmez, 2020, ss. 79-85).

Mevcut sistemde, ilçe belediyesinden BŞB meclisine kaç üye gideceği Tablo 1'de gösterilmektedir. Tabloda her ilçe belediyesinden BŞB meclisine gidecek toplam üye sayısı ve her bir nüfus diliminin son rakamı esas alınmak suretiyle hesaplanan ortalama temsil durumu görülmektedir.

Tablo 1

İlçe Belediyelerden BŞB Meclisine Gidecek Üye Sayısı ve Ortalama Temsil

İlçe belediyesi nüfus dilimleri	İlçe belediye meclisi üye sayısı	Üyelerin beşte biri	İlçe belediye başkanı	BŞB meclisine gönderilen üye sayısı (başkan + üye)	Ortalama temsil (nüfus/temsilci sayısı)	
0-10.000	9	1	1	2	(10 bin/2)	5.000
10.001-20.000	11	2	1	3	(20 bin/3)	6.666
20.001-50.000	15	3	1	4	(50 bin/4)	12.500
50.0001-100.000	25	5	1	6	(100 bin/6)	16.666
100.001-250.000	31	6	1	7	(250 bin/7)	35.714
250.001-500.000	37	7	1	8	(500 bin/8)	62.500
500.001-1 milyon	45	9	1	10	(1 milyon/10)	100.000

Tabloda ortalama temsil sütununda görüldüğü gibi, BŞB meclis üyelerinin ilçelere dağılımı dengeli olmaktan oldukça uzaktır. En alt nüfus dilimindeki bir ilçede, 5 binden daha az kişiye bir meclis üyesi düşerken, en üst nüfus dilimindeki bir ilçede, yaklaşık 100 bin kişiye bir meclis üyesi düşmektedir. Başka bir ifadeyle bu örnekte, küçük ilçedeki seçmenlerin oyu, büyük ilçedeki seçmenlerin oyundan 20 kat daha değerli hale gelmektedir. Basitçe görüleceği gibi mevcut temsil sistemi, eşit oy ilkesini açıkça ihlal etmektedir. Bu konu gelecek alt başlıkta daha somut biçimde ortaya konulacaktır.

1984 yılında büyükşehir belediyeleri kurulurken benimsenen “beşte bir” kuralının, eşit oy ilkesine bu derece aykırı sonuçlar doğuracağı, başka bir ifadeyle bu kadar yüksek oranda bir coğrafi adaletsizliğe neden olacağı öngörülememi. Zira o tarihte büyükşehir belediyeleri üç büyük ilin merkezinde kurulmuştu. O dönem bu illerde ilçe belediyelerinin büyüklüğü, Tablo 1’de resmedildiği kadar değişken, ilçelerin nüfus büyüklükleri arasındaki fark da bu kadar yüksek değildi. Eğer ilçe belediyelerinin nüfus büyüklüğü birbirine eşit veya yakın olursa, “beşte bir” kuralı, eşit oy ilkesine aykırı durumlar oluşturmaz. Ne var ki gerçek durum bundan farklıdır.

Büyükşehirlerde, seçim bölgelerinin sayı ve büyüklüğünde, zaman içinde önemli değişimler yaşandı. Örneğin 2004 yılında, büyükşehir belediyelerinin sınırları genişletildi ve ayrıca belde belediyeleri BŞB sistemi içine alındı. Bu değişiklik sonrasında, Tablo 1’de olduğu gibi, en alt ve en üst dilime giren belediyeler *aynı büyükşehir içinde* yer almaya başladı. Bu durum eşit oy ilkesine/gücüne aykırılıklar içeren önemli temsil sorunlarına yol açtı. Arıkboğa (2007) makalesinde, bu aykırılıkları ortaya koymuş ve ilçe belediyelerinin BŞB meclisinde oldukça adaletsiz biçimde temsil edildiğini gösteren ilk çalışmayı yapmıştır. Buna karşılık 2008 yılında yapılan bütünleştirme, yani beldelerin kapatılması ve ilçelerin yeniden ölçeklendirilmesi (5747 sayılı yasa), bu sorunların bir miktar azalmasına katkı sağladı (Arıkboğa, 2009). Diğer taraftan 2012 tarihli yasal değişiklik (6360), bu sorunun yeniden büyümesine yol açtı (Arıkboğa, 2014). Günümüzde BŞB meclisleri, kabul edilemez ölçüde, eşit oy ilkesi ihlal edilerek oluşmaktadır.

2.2. BŞB meclislerinde eşit oy ilkesi kaynaklı ortaya çıkan üç önemli sorun

Büyükşehirilere bugünkü halini veren 6360 sayılı kanun (2012), büyükşehirleri tüm ili kapsayacak şekilde genişletti. Söz konusu kanun, BŞB meclisindeki temsil adaletsizliğini artırmıştır. BŞB’nin tüm ili kapsaması sonrasında, genellikle il merkezindeki büyük nüfuslu ilçeler ile çevredeki küçük nüfuslu ilçeler aynı meclis yapısı içinde bir araya gelmektedir. Bu durum, önemli temsil sorunlarına yol açmaktadır. Küçük ilçeler, nüfusu az olmasına rağmen BŞB meclisinde çok yüksek oranda temsil edilmektedir. Ayrıca BŞB’deki temsil sistemi, ilçe belediyelerine bağımlıdır. Bu nedenle bir partinin ilde aldığı toplam oydan bağımsız olarak, kaç ilçede seçimi kazanmış olduğu, BŞB meclisinin siyasi bileşiminde *daha belirleyici* olmaktadır. Daha çok ilçede seçimi kazanan bir parti, oy oranından bağımsız olarak, BŞB meclisine daha fazla temsilci gönderebilmektedir. Bu olgu, sandalyelerin ilçelere nüfusa göre dağıtılmamış olması nedeniyle, BŞB meclisinde siyasi temsil adaletini (yani oy dağılımı ile sandalye dağılımı arasındaki ilişkiyi) bozucu etkiler doğurmaktadır (Arıkboğa, 2014; Üzmez, 2020, ss. 79-88).

6360 sayılı yasal düzenleme, BŞB meclisinde eşit oy ilkesiyle *doğrudan ilgili* iki farklı sorunun doğmasına yol açmıştır. Birinci sorun, ilçelerin birbirine kıyasla dengeli biçimde temsil edilip edilmediğidir. İkinci sorun, merkez ve çevre ilçelerin dengeli biçimde temsil edilip edilmediğidir. Üçüncü sorun ise dolaylı biçimde oluşabilmektedir. Eşit oy ilkesinin ihlali, *bazen dolaylı olarak*, siyasi temsilin çarpık biçimde tezahür etmesine yol açabilmektedir (Arıkboğa, 2014). Bu üç durum, aşağıda somut örnekler üzerinden ele alınacaktır.

Birinci sorunu, yani ilçelerin BŞB meclisinde *ne ölçüde* adaletsiz biçimde temsil edildiğini tam olarak gösterebilmek amacıyla, Arıkboğa 2014’te *adaletsizlik endeksi* geliştirilmiştir. Bu endeksle ilgili kısa bilgi, bu makalenin ekinde yer almaktadır (Bkz. Ek 1). Bu endeks, BŞB meclisinde eşit oy ilkesinin ne ölçüde ihlal edildiğini *net biçimde* ortaya koymaktadır. Basitçe ifade etmek gerekirse 1,0’lık endeks

değeri, eşit oy ilkesinin *tam olarak* gerçekleşmesi için gereken değerdir, yani her oyun değerinin 1'e eşit olacağı durumu göstermektedir. 1,0'dan daha düşük bir endeks değerine sahip ilçeler olması gerekenden düşük, 1,0'dan daha yüksek endeks değerine sahip ilçeler ise olması gerekenden yüksek oranda temsil edilmektedir. Tablo 2'de bu endeks kullanılarak, Bursa BŞB Meclisi'nin durumu gösterilmektedir. Tabloya bakıldığında, ilçelerin endeks değerinin 1,0'dan ne kadar uzakta olduğu görülebilmektedir.

Tablo 2

Bursa BŞB Meclisinde İlçeler Arası Temsil Adaletsizliği

S.N.	İlçeler	Nüfusu	BŞB Meclisi üye sayısı	Temsilci başına düşen nüfus	Adaletsizlik endeksi	Temsil farkı (kat)
1	Harmancık	7.091	2	3.546	7,7	22,6
2	Büyükorhan	11.913	3	3.971	6,9	20,2
3	Keles	13.639	3	4.546	6,0	17,7
4	Orhaneli	22.175	4	5.544	4,9	14,5
5	İznik	43.287	4	10.822	2,5	7,4
6	Kestel	51.872	6	8.645	3,2	9,3
7	Yenişehir	52.132	6	8.689	3,2	9,2
8	Görsu	68.872	6	11.479	2,4	7,0
9	Orhangazi	75.672	6	12.612	2,2	6,4
10	Mudanya	77.461	6	12.910	2,1	6,2
11	Karacabey	80.527	6	13.421	2,0	6,0
12	M.Kemalpaşa	99.999	6	16.667	1,6	4,8
13	Gemlik	101.389	7	14.484	1,9	5,5
14	İnegöl	236.168	7	33.738	0,8	2,4
15	Nilüfer	358.265	8	44.783	0,6	1,8
16	Yıldırım	637.888	10	63.789	0,4	1,3
17	Osmangazi	802.620	10	80.262	0,3	1,0
	Toplam	2.740.970	100	27.410	1,0	

Kaynak: (Arıkboğa, 2014, s. 45).

Tablo 2'de, her ilçenin BŞB meclisinde kaç üyeyle temsil edildiği gösterilmektedir. Ayrıca Tabloda her bir ilçenin ortalama temsil verisi, temsil adaletsizliği endeksi verisi ve en büyük nüfuslu ilçeye kıyasla diğer ilçelerin *kaç kat* daha yüksek temsil edildiğine dair veriler yer almaktadır. Tablodan görüldüğü gibi, en küçük nüfuslu ilçelerle en büyük nüfuslu ilçeler arasında, 20 katlık bir temsil adaletsizliği bulunmaktadır. Örneğin Harmancık İlçesi, Osmangazi İlçesine kıyasla BŞB meclisinde *22,6 kat daha fazla* temsil edilmektedir. Başka bir ifadeyle Harmancık'taki seçmenlerin oyu, Osmangazi'deki seçmenlerin oyundan yaklaşık 23 kat daha değerlidir. Tablo 2, Bursa BŞB meclisi örneğinde, eşit oy ilkesinin *ne ölçüde* ihlal edilmiş olduğunu net biçimde göstermektedir. Tablonun alt satırlarında yer alan 4 ilçenin endeks değeri 1,0'ın epey altında (0,3; 0,4 vb.) kalmıştır. Bu ilçeler BŞB'ye gerektiği kadar temsilci gönderememiştir. Buna karşılık tablonun üst satırlarında yer alan 13 ilçenin endeks değeri 1,0'ın üzerindedir. Bu ilçeler, değişen derecelerde, BŞB meclisine olması gerektiğinden daha fazla sayıda temsilci göndermiştir. Her iki durumda da eşit oy ilkesi ihlal edilmektedir.

Eşit oy ilkesine ilişkin ikinci sorun, bazı illerde, *merkez-çevre ilçeler arası* adaletsizlik şeklinde kendini göstermektedir. Bu bağlamda Tablo 3'te Gaziantep BŞB Meclisinin durumu gösterilmektedir. Tablo 3'te ilçeler, kendi arasında iki grupta toplanmıştır. Burada *orantısızlık endeksi* kullanılarak aşkın ve eksik temsil durumu hesaplanmıştır. Bilindiği gibi orantısızlık endeksi, temsilde siyasi adaleti basitçe ölçmek için sıkça kullanılan bir endekstir. Buna göre partilerin seçimde almış oldukları oy oranları ile mecliste kazandıkları sandalye oranları birbirinden çıkarılmakta ve ne derece orantısızlık olduğu hesaplanmaktadır. Sandalye oranının oy oranından yüksek olması durumunda "aşkın temsil", düşük olması durumunda ise "eksik temsil"den söz edilir (Göksel & Çınar, 2011, s. 32; Tuncer, 2006, s. 168).

Tablo 3'te orantısızlık endeksi, benzer mantıkla, merkez ve çevre ilçelerin ne ölçüde orantısız temsil edildiğini göstermek için *uyarlanmıştır*.

Tablo 3

Gaziantep BŞB Meclisinde Merkez ve Çevre İlçeler Arasındaki Temsil Adaletsizliği

S.N.	İlçeler	Nüfusu	BŞB Meclis üyesi	Toplam Nüfus	Toplam üye sayısı	Nüfus payı (%)	Meclisteki Ağırlığı (%)	Aşkın/eksik temsil
1	Karkamış	10.832	3					
2	Yavuzeli	21.347	4					
3	Oğuzeli	29.620	4					
4	Araban	32.102	4	333.279	32	18,1	61,5	(+) 43,4
5	Nurdağı	37.620	4					
6	İslahiye	66.170	6					
7	Nizip	135.588	7					
8	Şehitkamil*	693.901	10	1.511.159	20	81,9	38,5	(-) 43,4
9	Şahinbey*	817.258	10					
	Toplam	1.844.438	52	1.844.438	52	100,0	100,0	

* Merkez ilçeler

Kaynak: (Arıkboğa, 2014, s. 48).

Tabloda görüldüğü gibi, Gaziantep'te iki merkez ilçe vardır. Bu ilçelerin toplam nüfus payı %81,9'dur. Ancak bu ilçelerin BŞB meclisindeki payı sadece %38,5'tir. Benzer şekilde çevre ilçeler %18,1'lik nüfusa karşılık BŞB meclisinin %61,5'ini oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle merkez ilçeler, BŞB meclisinde 43,4 nispetinde eksik, buna karşılık çevre ilçeler aynı nispette aşkın temsil edilmektedir. Ancak buradaki eksik ve aşkın temsil verilerinin, aynı zamanda *çarpık ve çelişkili* olduğuna dikkat etmek gerekir. Çünkü orantısızlık endeksi, normal koşullarda, daha yüksek oranda oy almış bir partinin, adaletli duruma kıyasla ne nispette daha fazla temsilci kazandığını gösterir. Buradaki örnekte, en düşük nüfus yüzdesine sahip ilçelerin en yüksek düzeyde temsil edildiği şeklinde çarpık bir durum söz konusudur. Durumun vahametini daha iyi anlayabilmek amacıyla, bir an için iki partinin seçimde yarıştığını düşünelim. Partilerden biri seçimde oyların %82'sini almış olsun. Ancak buna karşılık mecliste sadece %38,5 oranında sandalye kazanabilsin. Sandalyelerin %61,5'i ise 2. sıradaki partiye verilsin. Nasıl olur! Tablo 3, eşit oy ilkesinin, ne ölçüde ihlal edildiğini çarpıcı biçimde göstermektedir.

Eşit oy ilkesinin ihlali, bazen, BŞB meclisinde, siyasi temsilin çarpık veya çelişkili biçimde tezahür etmesine yol açabilmektedir. Başka bir ifadeyle yukarıda Tablo 3'te görülen çarpık durum, bazen siyasi farklılaşmayla üst üste çıkışabilmektedir. Bu nedenle Tablo 4'teki gibi olgularla karşılaşılabilir. 2014 yerel seçimlerinde Eskişehir BŞB Meclisinin durumu Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4

Eskişehir BŞB Meclisinde Siyasi Temsil Adaletsizliği (2014) (Partilerin Oyları ve Sandalye Oranları)

Partiler	Üye Sayısı	Oy (%)	Üye (%)	Aşkın/eksik temsil
CHP	15	40,42	33,33	-7,09
AKP	29	36,99	64,44	27,45
MHP	1	16,25	2,22	-14,03
Toplam	45	93,66	100,00	

Kaynak: (Arıkboğa, 2014, s. 55).

2014 yerel seçimlerinde CHP tüm ilde meclis üyeliği seçiminde oyların %40,42'sini, AKP ise %36,99'unu almıştır. Oy oranları bu şekilde olmakla birlikte, BŞB meclisinde *çelişkili* bir temsil yapısı ortaya çıkmıştır. AKP, daha düşük oy oranıyla BŞB meclisinin üçte ikisine (%64,44) sahip olmuştur. Normal koşullarda, daha fazla oy alan partinin lehine bir aşkın temsil oluşması beklenir. Burada çarpık bir

durum ortaya çıkmasının sebebi, BŞB meclislerindeki temsili yapının, ilçe belediyelerindeki seçimlere bağımlı olması ve ayrıca eşit oy ilkesinin ihlal edilmesidir. 2014 yerel seçimlerinde Eskişehir’de, 2’si merkez ilçe olmak üzere toplam 4 ilçede CHP seçimi önde tamamlamıştır. Buna karşılık AKP, 10 küçük nüfuslu ilçede seçimleri kazanmıştır. Bu sayısal farklılık (4’e karşılık 10 ilçe), BŞB meclisinde AKP’nin lehine bir durum oluşmasına yol açmıştır.

BŞB meclisine kimlerin gideceği, oy oranından ziyade partilerin kaç ilçeyi kazandığına daha fazla bağımlıdır. Tabloda görülen durumun sebebi, özetle, seçimin ilçelerde nasıl sonuçlanmış olduğuna ve ilçeden BŞB’ye gidecek üyelerin belirlenme usulüne (*sırasıyla belediye başkanı, en çok oy alan partinin kontenjan adayı, en çok oy alan partinin birinci sıra adayı...*) bağlıdır. Birçok örnekte *bu üç üye de aynı partiden* olmaktadır (Arıkboğa, 2014, ss. 40-41). Sonuçta, daha az oy almış partilerin daha fazla temsilci gönderebildiği ilginç durumlar oluşmaktadır.

2019 yerel seçimlerinde ise CHP, Eskişehir de 3 küçük ilçeyi daha kazanmıştır. 2014’te en adaletsiz sonuçların yaşandığı Eskişehir, *bu küçük değişiklik nedeniyle*, 2019 seçimlerinde 30 büyükşehir arasında oy oranı ile sandalye oranının *en adil biçimde dağıldığı* meclis haline gelmiştir.¹ Ancak küçük değişikliklerin bu kadar yüksek sonuçlar doğurabiliyor olması, sistemin kötü işlediğini gösterir. Zar atarak adil bir seçim yapılamaz!

3. BŞB Meclisinde İlçelerin Adil Temsili İçin Bir Model

Günümüzde “*beşte bir*” kuralına bağlı kalarak, BŞB meclisinde eşit oy ilkesini tesis etme imkânı bulunmamaktadır. Tablo 1’deki nüfus dilimlerinin uygun biçimde yeniden belirlenmesi ve/veya temsilci sayılarının artırılması da bu sorunun çözümüne katkı sağlamayacaktır. Karşımızda 20 katı aşan farkların mevcut olduğu meclis yapıları bulunmaktadır. Eğer BŞB meclisi üye sayılarını astronomik biçimde artırmayacaksak, ki bu doğru bir yöntem değildir, yeni bir modele ihtiyaç vardır. Yeni model, BŞB meclis üyelerinin ilçelere dağılımını adil biçimde yapabilmelidir.

Konunun detaylarına inmeyen araştırmacılar ve yerel siyasetçiler, meclis üyelerinin nüfusa orantılı biçimde ilçelere dağıtılması işinin, kolay bir hesaplamayla mümkün olacağını düşünebilir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, karşımızda bir tane değil, şimdilik 30 ayrı meclis vardır. Tek bir yönetime dayalı öneriler, 30 BŞB’nin tamamı için uygun çözümler sunamamaktadır. Diğer taraftan 6360 sayılı yasal değişiklikle birlikte büyükşehirler tüm ili kapsamıştır. Bu yasal düzenleme yapılırken, ilçe büyüklükleri gündeme alınmamıştır. 6360 sayılı yasa sonrasında, ilçelerin nüfus büyüklüğü arasındaki farklar aşırı artmıştır. Bu kadar *farklı büyüklüğe ve niteliğe* sahip ilçelerin adil biçimde temsilini sağlamanın kolay bir iş olmadığına farkında olmak gerekir.

Elbette yeni modelin eşit oy ilkesine uygun olması gerekir. Bu nedenle önerilen model, meclis üyelerinin ilçelere dağıtımını nüfus büyüklüklerine uygun biçimde yapabilmelidir. Ancak bu modeli kurgularken, şu soruyu da dahil etmekte fayda vardır. BŞB meclisleri bugün olduğu gibi, dolaylı biçimde mi oluşmalı mı yoksa üyeler doğrudan mı seçilmelidir? BŞB meclislerinin nasıl oluşması gerektiğine dair bu soru, geçmişten bugüne hem yerel siyasetçiler arasında hem de literatürde (Arıkboğa, 2014, ss. 59-60; Üzmez, 2020, ss. 141-146; Altınel & Özmen, 2024, ss. 17-19; Arıkboğa & Gül, 2021b, ss. 22-23) tartışma konusu olmuştur. Bu konuya ilişkin dört alternatif öneri, aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Mevcut sistemin (belediye başkanları ve üyeler) revize edilerek devam edilmesi, ilçelerin daha adil temsil edilmesi,
- İlçe belediye başkanlarının BŞB meclisine gitmesi, diğer tüm üyelerin doğrudan seçilmesi,
- Tüm BŞB meclisinin doğrudan seçilmesi,
- Karma/hibrit yöntem (revize edilmiş mevcut sistem ve ayrıca doğrudan seçim).

¹ Eskişehir’de 2019 yerel seçimlerine dair veriler şu şekilde gerçekleşmişti: CHP’nin oy oranı (%48,32), sandalye oranı (%50); AKP’nin oy oranı (%42,68), sandalye oranı (%43,5); diğer partilerin oy oranı (%9), sandalye oranı (%6,5) (YSK, 2019).

Bu makalede alternatif önerilerin makul bir karması niteliğinde olan, yani hem mevcut sistemde ilçelerin daha adil temsilini sağlayan hem de üyelerin bir kısmının doğrudan seçildiği hibrit bir yöntem önerilmiştir. Bu yeni model, BŞB meclislerindeki temsil sorunları bağlamında gerek literatürdeki eleştiri ve öneriler gerekse yerel siyasetçilerin farklı araştırmalarda izlenebilen görüş ve önerileri dikkate alınarak tasarlanmıştır. Hibrit model geliştirilirken, 1) ilçe belediyelerinin BŞB meclisinde temsiline dayalı mevcut model muhafaza edilmiş, 2) eşit oy ilkesine uygun biçimde ilçelerin daha adil temsil edilmesine dayalı yöntemler geliştirilmiş, 3) BŞB meclisinin bir bölümünün doğrudan seçilmesi önerilmiş, 4) ayrıca bu konuyla ilişkili diğer sorunlar gündeme alınmış ve onlara çözümler önerilmiştir.

BŞB meclisindeki temsil sorunlarının nasıl çözüleceğine dair kayda değer bir model önerisini Üzmez (2020, ss. 141-146) yapmıştır. Üzmez söz konusu çalışmasında özetle, 1) BŞB meclis üye sayılarının nüfusa göre belirlenmesini, 2) üyelerin %70'inin ilçelerden gelmesini, %30'unun ise doğrudan seçilmesini ve 3) üyelerin ilçelere dağıtımının nüfus büyüklüğü dikkate alınarak en büyük artık yöntemine göre hesaplanmasını önermişti. Bu makalede yeni model geliştirilirken Üzmez'in modelinden yararlanılmıştır. Ancak Üzmez'den farklı olarak modelde bazı *değişiklikler, ilaveler ve yenilikler* yapılmıştır. Önerilen yeni model 10 temel hususu içermektedir. Bu maddeler arasında yer alan "*üyelerin %30'unun doğrudan seçilmesi*" şeklindeki öneri, modelin olmazsa olmaz bir koşulu değildir.² Ancak *diğer tüm hususlar*, adil temsilin sağlanması için *gereklidir*.

Bu maddeler oluşturulurken büyükşehirlerin mevcut durumu ve farklılıkları dikkate alınmış, simülasyon hesaplamaları yapılmış ve ayrıca mevcut sistemde BŞB meclislerinde temsille ilgili diğer sorunlara da çözüm üretilmiştir. 10 madde aşağıdaki gibidir:

1. BŞB meclisi üye sayıları il nüfusuna göre belirlenecektir.
2. BŞB meclisi üyelerinin %70'i ilçe belediyelerinden gelecek, %30'u doğrudan seçilecektir.
3. Her ilçe, yani her seçim bölgesi, BŞB meclisinde en az bir üye ile temsil edilecektir.
4. Bir ilçe, BŞB meclisinde en çok 12 üye ile temsil edilecektir.
5. İlçe belediyelerinden BŞB meclisine gelecek üyelerin dağıtımı, en büyük artık yöntemine göre hesaplanacaktır.
6. Kontenjan adaylarının BŞB meclisi üyesi olmasıyla ilgili sorun düzeltilecektir.
7. Toplam iki üyeye sahip ilçelerde, BŞB'ye gidecek üyelerin farklı partilerden olabilmesine ilişkin düzenleme yapılacaktır.
8. Doğrudan seçilecek üyelerde seçim bölgesi, ilin büyüklüğüne uygun olarak bir veya iki seçim bölgesi olacaktır.
9. Merkez ve çevre ilçeler arasında çok büyük nüfus farkı bulunan üç il için (*Eskişehir, Gaziantep ve Malatya*) özel bir formül geliştirilmiştir. Bu illerde meclis üyelerinin üçte biri çevre ilçelerden, üçte biri merkez ilçelerden gelecek, üçte biri ise doğrudan seçilecektir.
10. Gerek toplam meclis üye sayısına gerekse en düşük (1) ve en büyük (12) üye sayısına, ilçe belediye başkanları dahildir. Başka bir ifadeyle ilçe belediye başkanları, üye olarak *birinci sırada* BŞB meclisine katılacak, doğal üye şeklinde ilave edilmeyecektir.

BŞB meclisi üye sayıları, simülasyon hesaplamaları da yapılarak, aşağıdaki gibi önerilmektedir.

² Burada şu ek bilgiyi de vermek yararlı olur. 2004'te kabul edilen 5216 sayılı büyükşehir kanununun yasalaşma sürecinde, *Tasarı'da*, belediye başkanlarının BŞB meclis üyesi olması, geriye kalan tüm üyelerinin doğrudan seçilmesi öngörülmüştü. Ancak bu yöntem TBMM'de komisyon görüşmeleri sırasında uygun bulunmayarak değiştirilmiş ve dolaylı seçiminin devam etmesine karar verilmişti (TBMM, 2004).

Tablo 5*Nüfus Büyüklüğüne Göre BŞB Meclisi Üye Sayıları (27 BŞB)*

Nüfus	Üye sayısı	İlçelerden gelen üyeler (%70)	Doğrudan seçilen üyeler (%30)
1 milyona kadar	50	35	15
1-2 milyon arası	70	49	21
2-4 milyon arası	90	63	27
Konya	110	77	33
4-10 milyon arası	150	105	45
10 milyon ve üzeri	200	140	60

Önerilen modelde BŞB meclisi üye sayıları, nüfusa bağlı olarak 50 ila 200 arasında değişmektedir. Konya, yapılan simülasyon hesaplamalarında, kendi nüfus grubunda (2-4 milyon arası) iyi sonuç vermemiştir. Konya'nın hem ilçe sayısı çok fazladır hem de birçok ilçesi küçük nüfusludur. Bu nedenle Konya'nın meclis üye sayısı, modelde biraz daha yüksek olarak belirlenmiştir.

Eskişehir, Malatya ve Gaziantep'te ise, merkez ve çevre ilçeler arasında çok yüksek nüfus farkı söz konusudur (bkz. Tablo 3 ve Tablo 9). Bu nedenle bu illerde, *en büyük artık yöntemiyle* başarılı sonuçlar elde edilememektedir. İlçeler nüfuslarına göre temsil edilmek istendiğinde, meclis üyelerinin çok büyük çoğunluğu merkezdeki iki ilçede yığılmaktadır. Bu da başka temsil sorunlarına yol açmakta, çevreyi tamamen merkeze bağımlı hale getirmektedir. Dolayısıyla bu üç ilin durumu özel olarak ele alınmıştır. Bu illerde üyelerin üçte birinin merkez ilçelerden, üçte birinin çevre ilçelerden gelmesi, üçte birinin ise doğrudan seçilmesine dayalı bir öneri geliştirilmiştir.

Tablo 6*Eskişehir, Malatya ve Gaziantep'te BŞB Meclisi Üye Sayıları*

Büyükşehirler	Üye sayısı	Merkez ilçelerden gelen üyeler (%33,3)	Çevre ilçelerden gelen üyeler (%33,3)	Doğrudan seçilen üyeler (%33,3)
Eskişehir	48	16	16	16
Malatya	48	16	16	16
Gaziantep	60	20	20	20

Meclis üye sayılarının belirlenmesinin ardından çözülmesi gereken diğer problem, bu üyelerin ilçeler arasında eşit oy ilkesine uygun biçimde nasıl dağıtılacağı sorunudur. Tablo 5'te yer alan 27 ilde, bu dağıtım *en büyük artık yöntemine göre* yapılmıştır. Ayrıca bu yöntem kullanılırken *iki ilave kural* daha belirlenmiştir.

- Her ilçe, yani her seçim bölgesi, BŞB meclisinde *en az* bir üye ile temsil edilecektir.
- Bir ilçe, BŞB meclisinde *en çok* 12 üye ile temsil edilecektir.

Şimdi somut bir örnek üzerinden bu dağıtımın nasıl yapıldığını görelim. Tablo 5'e bakıldığında, 1-2 milyon nüfus grubunda yer alan Samsun BŞB'nin toplam 70 meclis üyesinin olacağı, bunlardan 49'unun ilçe belediyelerinden geleceği görülmektedir. Buna göre Tablo 7'de 2023 yılı nüfus verileri³ (TUİK, 2024) kullanılarak 49 üyenin ilçelere dağıtımı, *en büyük artık yöntemine göre* yapılmıştır.

³ 2023 nüfus verisi, 2024 yerel seçimleriyle karşılaştırma yapmayı kolaylaştırmak amacıyla tercih edilmiştir. Böyle bir modelin benimsenmesi durumunda, YSK'nın her yerel seçim öncesinde benzer hesaplamaları yapıp ilan etmesi gerekecektir.

Tablo 7*Samsun'da 49 Üyenin İlçelere Dağıtımı (En Büyük Artık Yöntemi)*

S.N.	İlçeler	Nüfus (2023)	İl kotası: 28.113 (Kota altı kalan ilçeler)	Dağıtım kotası: 29.582		Toplam üye sayısı
1	Yakakent	9.145	1			1
2	Asarcık	16.906	1			1
3	Ladik	16.907	1			1
4	Ayvacık	21.090	1			1
5	Salıpazarı	21.243	1			1
6	Alaçam	25.148	1			1
7	Kavak	26.346	1			1
8	19 Mayıs	27.910	1			1
9	Havza	38.824		1,31	1	1
10	Tekkeköy	58.615		1,98	1	2
11	Terme	73.120		2,47	2	3
12	Vezirköprü	90.388		3,06	3	3
13	Canik	100.040		3,38	3	3
14	Çarşamba	141.199		4,77	4	5
15	Bafra	143.109		4,84	4	5
16	Atakum	245.328		8,29	8	8
17	İlkadım	322.228		10,89	10	11
Toplam nüfus		1.377.546	Dağıtılan: 8 Kalan: 41	Dağıtılan: 36 Kalan: 5	Dağıtılan: 5 Kalan: 0	49
Dağıtım yapılmayan nüfus			1.212.851			

En büyük artık yöntemine dayalı hesaplamanın çeşitli aşamaları bulunmaktadır. İlk aşamada, il nüfusu temsilci sayısına (49'a) bölünerek *il kotası* elde edilir. İl kotası, o ilde kaç kişiye bir meclis üyesi düşmesi gerektiğini gösterir. Samsun'da il kotası, 2024 yılı için, 28.113 olarak hesaplanmıştır. İl kotası bulunduktan sonra, nüfusu bu *kota*nın altında kalan ilçelere (bu örnekte sekiz ilçeye) birer meclis üyesi verilir. Bundan sonraki aşamalarda artık bu ilçeler hesaplama ve üye dağıtımına dahil olmayacaktır.

İkinci aşamada, geriye kalan nüfus toplamı (dokuz ilçenin nüfusu) kalan temsilci sayısına (41) bölünerek yeni bir *dağıtım kotası* elde edilmektedir. Samsun'da dağıtım kotası 29.582 olarak hesaplanmıştır. Dağıtım kotasının belirlenmesinin ardından, bu dokuz ilçenin nüfusu sırayla dağıtım kotasına bölünür.

Üçüncü aşamada, her ilçeye bölüm değerindeki *tam sayı kadar* meclis üyesi verilir. Bu aşamada, kesirden sonraki artık sayılar dikkate alınmaz. Bu aşamada 9 ilçeye toplam 36 üye dağıtılmış, geriye 5 üye kalmıştır.

Dördüncü aşamada, geriye kalan üyeler dağıtılır. Bunun için bölüm değerindeki artık sayılar kullanılır. Geriye kalan 5 üye, ilçeler arasında en büyük artığa göre büyüktan küçüğe doğru sıralayarak dağıtılır. Böylece 49 üyenin tamamı ilçelere dağıtılmış olmaktadır. Buna benzer bir dağıtımın *İstanbul örneğinde* nasıl yapıldığı ise Ek 2'deki tabloda gösterilmiştir. İstanbul'da üyelerin çok daha dengeli dağıldığı görülmektedir.

Samsun'da 12 üyeyi geçen ilçe olmamıştır. Ancak bazı illerde, ilçeler arasındaki nüfus farkları yüksektir. Bu illerde ilçeler için "en fazla 12 üye kuralı" devreye girmektedir. Bir ilçenin 12 üyeyle *yeterli biçimde* temsil edileceği kabul edilmiştir. Yapılan dağıtım hesabında bir ilçenin temsilci sayısı 12'yi aştığında, bu durumda dağıtım işlemi beş aşamada gerçekleşmektedir. Bu illerde üçüncü aşamanın ardından *kalan kotası* hesaplanmakta ve dağıtım yukarıdaki gibi devam edilmektedir. Buna örnek olarak Ek 3 ve Ek

4'te, Antalya ve Bursa örneklerinde dağıtımın nasıl yapıldığı gösterilmiştir. Ek 5'te ise eğer "en fazla 12 üye kuralı" *olmasaydı*, bu dağıtımın nasıl gerçekleşeceği, yine Bursa örneğinde gösterilmiştir.

Tablo 7'de görüldüğü gibi, en büyük artık yöntemi kullanılarak her ilçe belediyesinden BŞB'ye gidecek toplam üye sayısı belirlenmektedir. Bu sayılara ilçe belediye başkanları da dahildir. Başka bir ifadeyle sadece bir üye gönderecek ilçe belediyelerinde, BŞB'ye gidecek üye, ilçe belediye başkanı olacaktır. Bu hesaplama, üyelerin ilçeler arasında daha adil biçimde dağıtılmasına imkân vermektedir. Şimdi bu dağıtımın bir sağlamasını, Tablo 8'de adaletsizlik endeksi yardımıyla görelim.

Tablo 8

Samsun'da BŞB Meclisinde İlçeler Arası Adaletsizlik (Mevcut Durum ile Önerilen Durumun Karşılaştırması)

S.N.	İlçeler	Nüfus (2023)	Mevcut Durumda		Önerilen Durumda	
			Adaletsizlik endeksi	Temsil farkı (kat)	Adaletsizlik endeksi	Temsil farkı (kat)
1	Yakakent	8.703	3,7	9,7	3,2	3,2
2	Ladik	16.391	3,0	7,7	1,7	1,7
3	Asarcık	16.706	2,9	7,6	1,7	1,7
4	Salıpazarı	19.709	2,5	6,4	1,4	1,4
5	Ayvacık	19.843	2,4	6,4	1,4	1,4
6	Kavak	21.154	3,1	8,0	1,3	1,3
7	Alaçam	25.123	2,6	6,7	1,1	1,1
8	19 Mayıs	26.044	2,5	6,5	1,1	1,1
9	Havza	39.221	1,6	4,3	0,7	0,7
10	Tekkeköy	54.363	1,8	4,6	1,0	1,0
11	Terme	71.938	1,3	3,5	0,8	0,8
12	Vezirköprü	94.360	1,0	2,7	0,9	0,9
13	Canik	101.253	1,1	2,9	0,8	0,8
14	Çarşamba	140.245	0,8	2,1	1,0	1,0
15	Bafra	143.443	0,8	2,1	1,0	1,0
16	Atakum	221.082	0,5	1,3	1,0	1,0
17	İlkadım	336.501	0,4	1,0	1,0	1,0
Toplam		1.356.079	1,0		1,0	

Tablo 8'de, Samsun BŞB meclisinde ilçelerin adil biçimde temsil edilip edilmediği gösterilmektedir. Tablo hem mevcuttaki hem de önerilen durumdaki değerleri göstermektedir. İlçelerin adil biçimde temsil edilmesi için, her ilçenin adaletsizlik endeksi değerinin 1,0 veya bu değere çok yakın olması gerekmektedir. İki farklı durum (mevcut ve öneri) karşılaştırıldığında, önerilen durumda, ilçelerin adaletsizlik endeks değeri 1,0 olmuş veya bu değere daha yakın hale gelmiştir. Tablonun üst kısmında yer alan *çok küçük nüfuslu birkaç ilçede*, adaletsizlik endeks değeri, hala 1,0'ın bir miktar üzerindedir. Bu değer yüksek olması, bu küçük ilçelerin hala yüksek oranda temsil edildiğini göstermektedir. Her ilçe en az bir üyeye temsil edileceği için, *çok küçük ilçelerin değeri* yüksek kalmaya devam edecektir.⁴ Buna karşılık çoğu ilçede, endeks değeri daha kabul edilebilir seviyelere gelmiştir. Ayrıca tablonun alt bölümünde yer alan *büyük nüfuslu ilçelerin* endeks değeri de 1,0 olmuştur. Başka bir ifadeyle bu ilçeler, mevcut durumda BŞB meclisinde nüfuslarına oranla oldukça düşük düzeyde temsil edilirken önerilen modelde nüfusları oranında temsil edilmeye başlamıştır.

Tablo 8'de daha kolay bir okumaya imkân verebilmek için *temsil farkı* sütunları da konulmuştur. Bu sütundaki değerler, her bir ilçenin en büyük nüfuslu ilçeye kıyasla *kaç kat daha fazla* temsil edildiğini

⁴ Mevcut ilçelerin bir kısmı, küçük nüfuslu olsa da uzun bir tarihi geçmişi ve rasyonel bir mantığı vardır. Buna karşılık bazı küçük ilçeler popülist amaçlarla kurulmuştur. Örneğin Çolak'ın gösterdiği gibi, 1983-1991 ANAP iktidarları döneminde 255 yeni ilçe kurulmuştur. Bu ilçelerden üçte biri 20 binden daha az nüfusludur. Bu ilçelerin büyük kısmı mevcut nüfusunu koruyamamıştır. Küçük nüfuslu bu yeni ilçelerin önemli bir bölümü büyükşehir sınırları içindedir (Bkz. Çolak, 2024, ss. 35-37).

göstermektedir. Bu sütunlara bakıldığında, ilçeler arasında 8-10 kata kadar ulaşan farkların, yeni modelde bir ilçe hariç (Yakakent), 1,7'ye kadar gerilediği görülmektedir. Bu değerler de önerilen modelin, ilçeler arasındaki temsil adaletini çok daha iyi biçimde gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır.

Yukarıda ayrıntıları gösterilen en büyük artık yöntemine dayalı bu dağıtımın, 27 ilde işlediği görülmüştür. Ancak Eskişehir, Malatya ve Gaziantep'te bu yöntem başarılı sonuçlar vermemektedir. Çünkü bu illerde ilçeler arası nüfus farkı çok yüksektir. Bu illerde nüfusun çok büyük kısmı, il merkezindeki iki ilçede yaşamaktadır. Bu illerde nüfusa göre adil bir dağıtım yapılmak istendiğinde, küçük nüfuslu ilçelerin, tamamen merkez ilçelerin gölgesinde kaldığı bir sonuç doğmaktadır. Bu nedenle bu üç il için özel bir formül geliştirilmiştir. Bu formülün özü, yukarıda da belirtildiği gibi, merkez ilçelerle çevre ilçelerin temsilci sayısını birbirine eşitlemektir.

Tablo 9'da Eskişehir'de üyelerin ilçelere nasıl dağıtıldığı gösterilmektedir. Ek 6'da Malatya'ya, Ek 7'de ise Gaziantep'e dair dağıtım önerisi yer almaktadır.

Tablo 9

Eskişehir'de 32 Üyenin İlçelere Dağıtımı (Merkez ve Çevre İlçeler Yöntemi)

S.N.	İlçeler	Nüfus (2023)	Üye sayısı	Nitelik
1	Han	2.352	1	Çevre 1 grubu ilçeler
2	Mihalgazi	3.037	1	
3	Sarıcakaya	4.651	1	
4	Günyüzü	5.679	1	
5	Beylikova	6.016	1	
6	İnönü	6.244	1	
7	Mahmudiye	7.715	1	
8	Mihalıççık	8.576	1	
9	Alpu	10.678	2	Çevre 2 grubu ilçeler
10	Seyitgazi	13.481	2	
11	Çifteler	14.926	2	
12	Sivrihisar	20.478	2	
13	Tepebaşı	390.116	8	Merkez ilçeler
14	Odunpazarı	421.469	8	
İlçelerden gelen üyeler			32	
Doğrudan seçilen üyeler			16	
Toplam üye sayısı			48	

Gerek Tablo 9'a, gerekse Ek Tablo 6 ve 7'ye bakıldığında, bu üç ilde bu şekilde bir dağıtım daha anlamlı ve makul görülmektedir. Bu üç ilde ilçeler arası denge hem ilçe nüfuslarına bakılarak hem de merkez ve çevre ilçe olmaları dikkate alınarak belirlenmiştir. Bu tablolarda olduğu gibi bir dağıtım yöntemi benimsenirse, yerel seçimlerle ilgili yasaya, Eskişehir, Malatya ve Gaziantep için ilçelerin ve üye sayılarının *isim isim yazılması* gerekecektir. Yani *"şu BŞB meclisine, şu ilçelerden şu kadar üye, bu ilçelerden bu kadar üye gönderilir"* şeklinde yazılmalıdır. Örneğin Eskişehir için ilgili madde şu şekilde yazılabilir:

"Eskişehir BŞB meclisi kırk sekiz üyeden oluşur. Han, Mihalgazi, Sarıcakaya, Günyüzü, Beylikova, İnönü, Mahmudiye ve Mihalıççık ilçe belediyelerinden birer; Alpu, Seyitgazi, Çifteler ve Sivrihisar ilçe belediyelerinden ikişer; Tepebaşı ve Odunpazarı ilçe belediyelerinden sekizer üye seçilir. On altı meclis üyesi ise doğrudan seçilir."

Gaziantep ve Malatya için de benzer düzenleme yapmak gerekir. Diğer 27 ilde ise yasaya, meclis üye sayıları ile ilgili tabloyu koymak ve dağıtım yönteminin nasıl olacağını yazmak yeterli olacaktır.

Önerilen yeni modelde, üyelerin ilçelere nasıl dağıtılacağı (hangi ilçeden kaç üye seçileceği) sorusu yukarıda cevaplanmış oldu. Bu konuyu takiben cevaplanması gereken bir başka soru, ilçe

belediyesinden kimlerin BŞB'ye gideceği sorusudur. İlk sırada ilçe belediye başkanı gidecektir. Diğer üyelerin belirlenmesinde ise, *üyelerin seçiliş sırasına* bakılacaktır. Diğer bir ifadeyle, diğer üyelere yasadaki düzenlemeye bağlı kalınmaktadır.

Ancak *iki üyeli ilçeler için* ek düzenleme yapma ihtiyacı vardır. Eğer böyle bir düzenleme yapılmazsa, ilk iki parti arasındaki oy sayısı *ne kadar yakın olursa olsun*, o ilçeden BŞB'ye gidecek üyelerin aynı partiden olma ihtimali hayli yüksektir. Eğer ilk iki parti arasındaki oy farkı %10'dan daha yüksekse, iki üye de aynı partili olabilir. Aksi durumlarda özel bir düzenlemeye ihtiyaç vardır. Dolaylı bir seçim sisteminin olması ve belediye başkanının varlığı nedeniyle, böyle bir ilave düzenlemeye gerek vardır. Önerilen düzenleme aşağıdaki gibidir:

"BŞB meclisinde toplam iki üyeye sahip olan ilçelerde, birinci sırada belediye başkanı BŞB meclisine gider. İkinci sırada hangi üyenin gideceğine aşağıdaki kurallara göre karar verilir.

Eğer belediye başkanlığını bağımsız aday kazanmışsa, ikinci üyenin belirlenmesinde üyelerin seçiliş sırası dikkate alınır.

Eğer belediye başkanlığını kazanan parti ile belediye meclis üyeliği seçiminde en yüksek oyu alan parti birbirinden farklı ise, ikinci üyenin belirlenmesinde üyelerin seçiliş sırası dikkate alınır.

Eğer belediye meclisi seçimlerinde, en yüksek oy alan parti ile ikinci sıradaki parti arasında geçerli oyların %10'u ve üzeri kadar bir fark bulunuyorsa, ikinci üyenin belirlenmesinde üyelerin seçiliş sırası dikkate alınır.

Eğer belediye meclisi seçimlerinde, en yüksek oy alan parti ile ikinci sıradaki parti arasında geçerli oyların %10'undan daha az fark varsa, ikinci üye, ikinci sıradaki partiye üyelerin seçiliş sırasına göre verilir."

BŞB meclisine gidecek *kontenjan adaylarında* da sorun vardır. Bu sorun siyasal eşitliğe zarar vermektedir. Bu sorunun çözülmesi gereklidir. Kontenjan adayları konusunda yasadaki mevcut kural şöyledir (2972/23):

"Büyükşehirlerde, kontenjan adaylığından belediye meclisi üyeliğine seçilenlerden birinci sıradakiler bu Kanunun 6'ncı maddesinde belirtilen oranla sınırlı kalmak kaydı ile Büyükşehir Belediye Meclisine katılırlar."

Yasanın 6'ncı maddesindeki düzenleme ise şöyledir:

"Büyükşehir belediye meclisleri... her ilçe için beşte biri alınmak suretiyle bulunacak toplam sayı kadar üyeden teşekkül eder.

Bu hesaplamada artık sayılar nazara alınmaz."

Yüksek Seçim Kurulu (YSK), bu hükümlere dayanarak özetle şu kararı vermiştir. BŞB meclisine, belediye başkanının ardından, kontenjandan seçilen birinci sıradaki üye gider. Başka bir ifadeyle YSK, BŞB'ye *ikinci sırada* kontenjandaki üye gider şeklinde karar vermiştir (YSK, 2004; YSK, 2014). Üç ve sonrasındaki üyeler ise, seçiliş sırasına göre gidecektir. YSK'nın bu yorumunun yasaya uygunluğunun tartışmalı olduğunu ifade etmek gerekir (Arıkboğa, 2014, ss. 40-41). Güler de bir makalesinde, kontenjan üyelerinin BŞB meclisine gitmesiyle ilgili yasal boşluklara dikkat çekmiş, bu boşlukların YSK kararıyla, bazen de çelişkili biçimde doldurulduğunu belirtmiştir (Güler, 2023, ss. 162-164). Ancak tartışmayı bir tarafa koyup YSK'nın bu yorumunun etkilerine bakalım. Bu karara göre, bir ilçeden BŞB'ye gidecek ilk üç üye, genellikle aynı partiden olmaktadır. BŞB meclisine gidiş sıralaması aşağıdaki gibidir:

1. sırada: İlçe belediye başkanı
2. sırada: En çok oy alan partinin 1. sıra kontenjan adayı
3. sırada: Yine en çok oy alan partinin listesinin 1. sırasındaki aday.

Çoğu örnekte bu üç üye aynı partidendir. Somut olarak söylemek gerekirse, mevcut uygulamada, 20 binden az nüfuslu bütün ilçelerde, o ilçeyi BŞB’de, çoğu örnekte aynı partili üyeler temsil etmektedir. 30 BŞB’de ilçelerin *dörtte birinin* nüfusunun 20 binin altında olduğu bilgisi göz önüne alındığında, konunun önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Bu sorunu çözmek gerekir. Çözümü ise basittir. BŞB’ye gidiş sıralaması, ilçe belediye başkanı ve ardından üyelerin normal seçiliş sırası şeklinde olmalıdır, ki aslında yasa da bunu söylemektedir (2972/24).

“Büyükşehir meclisi üyeleri, her ilçe[de]... üyelerin seçiliş sıralarına göre baştan başlayarak yeter sayıya kadar inilmek suretiyle bulunur.”

Kontenjan adaylarıyla ilgili karışıklığı gidermek gerekir. Bu sorunu çözmek amacıyla 2972 sayılı yasanın 23. maddesinin, aşağıdaki gibi değiştirilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir:

“Dört ve üzeri kontenjan adayı seçilen ilçe belediye meclislerinde, birinci sıra kontenjan adayı, son sırada BŞB meclisine gider.”

Böylece BŞB meclisine her ilçeden kaç kişinin gideceği ve o ilçelerden kimlerin gideceği soruları cevaplanmış oldu. Son olarak doğrudan seçilecek üyelerin nasıl seçileceği sorusuna da cevap vermek gerekir.

Yukarıda BŞB meclisi üyelerinin %30’unun (üç ilde ise üçte birinin) doğrudan seçilmesi önerilmişti. Burada doğrudan seçilecek üyelerin seçim bölgesinin nasıl belirleneceği sorusunu kısaca yanıtlamak gerekmektedir. Bu üyelerin seçiminde ilçelerin ayrı seçim bölgesi yapılması doğru bir yöntem olmaz. Bunun yerine uygun büyüklükteki iller tek seçim bölgesi yapılabilir, daha büyük nüfusa sahip iller ise iki seçim bölgesine ayrılabilir. Örneğin İstanbul’da (milletvekilliğinde kullanılan üç seçim bölgesi yerine) yerel seçimle, yerel sorunların ve hizmetlerin bütünlüğüyle daha uyumlu olacağı için Anadolu ve Avrupa seçim bölgesi şeklinde iki bölge yapılabilir. Bu üyelerin seçimlerinde de yine *liste yöntemi* ve *nispi temsil sistemi* kullanılacaktır. Eskişehir, Malatya ve Gaziantep’te ise, il tek seçim bölgesi yapılabileceği gibi, yine merkez ve çevre ilçeler, ayrı seçim bölgeleri yapılabilir.

Tekrar etmek gerekirse, üyelerin bir kısmının doğrudan seçilmesi, eşit oy ilkesinin bir gereği değildir. Dolayısıyla modelin zorunlu ögesi değildir. Ancak bu yöntemin çeşitli yararları olabilir. Doğrudan seçilecek üyelerin sisteme şu tür katkılar yapması beklenmektedir: Birincisi, bu üyelerin ilgi alanı, ilçe odaklı olmak yerine daha geniş bir bölgeyle ilgili olacak veya tüm il olacaktır. Bu durum büyükşehirdeki tartışmalara olumlu yönde katkı sağlayabilir. İkincisi, örneğin 2021 yılında yapılan bir araştırmada, bizzat meclis üyeleri tarafından, *“BŞB meclisi üyelerinin hiç görmediği, bilmediği bir ilçeyle ilgili karar vermek durumunda kaldığı”* şeklinde özeleştiriler yapılmıştı (Arıkboğa & Gül, 2021c, s. 30). İlden veya geniş bir seçim bölgesinden doğrudan seçilecek üyeler, bu eleştiriyi bir miktar giderebilir. Üçüncüsü, seçmen doğrudan seçilecek üyeler için oy kullanırken, BŞB başkanı adaylarının vizyonunu ve seçim vaatlerini de dikkate alabilir. Başka bir ifadeyle seçmen, ilçelerdeki tercihten bağımsız olarak, BŞB başkanıyla birlikte onun partisinden önerdiği aday listesine de oy verebilir. Bu durum, seçimdeki oy oranlarına bağlı olarak, BŞB başkanı seçilen adayın partisinden *ilave* birkaç üyenin daha BŞB meclisine girmesine imkân verebilir. Dolayısıyla BŞB başkanı lehine yönetimde istikrarın sağlanmasına bir miktar katkı sağlayabilir.

4. Sonuç

Makalede BŞB meclislerindeki temsil sistemi ve bu sistemin yol açtığı sorunlar ele alınmıştır. Bu sorunların, eşit oy ilkesiyle ilgili olduğu ve mevcut sistemde ilçelerin adil biçimde temsil edilmediği belirtilmiştir. Bu bağlamda makalede BŞB meclislerinde eşit oy ilkesinden kaynaklanan üç önemli sorun somut analizlerle ortaya konulmuştur. Bu somut veriler, BŞB meclislerinde temsil sorununun kabul edilemez boyutlarda olduğunu ve çözülmesi gerektiğini göstermektedir.

Makalede bu sorunun çözümüne yönelik kapsamlı bir model önerilmiştir. Bu model hem literatürdeki hem de yerel siyasetçiler arasındaki farklı tartışmaları birleştiren bir niteliğe sahiptir. Modelde bu sorunları çözmek amacıyla bir taraftan ilçelerin daha adil biçimde temsil edildiği diğer taraftan üyelerin bir kısmının doğrudan seçildiği *yeni bir hibrit model* önerilmiştir. Model, on temel bileşeni içermekte ve sorunun farklı boyutlarına çözümler getirmektedir. Önerilen model eşit oy ilkesine dayalıdır ve ilçe belediyelerinin nüfus büyüklüğünü dikkate almaktadır. Bu model geliştirilirken, illerin durumu özel olarak incelenmiştir. Modelde tek tipçi bir çözüm yerine farklılıklar dikkate alınmıştır.

Yapılan simülasyon hesaplamalarında, 30 ildeki temsil sorununun ikili bir modelle adil ve makul biçimde çözülebileceği görülmüştür. Bu bağlamda büyükşehir kurulan 27 ilde en büyük artık yöntemine dayalı bir dağıtım önerilmiştir. Ayrıca bu modelin nasıl çalıştığı farklı illerde somut örnekler üzerinden simülasyon yapılarak gösterilmiştir.

Eskişehir, Malatya ve Gaziantep'te ise, merkez ve çevre ilçeler arasında çok yüksek nüfus farkı söz konusudur. Bu nedenle bu illerde, en büyük artık yöntemiyle başarılı sonuçlar elde edilememektedir. Modelde bu üç ilin durumu özel olarak ele alınmıştır. Bu illerde üyelerin üçte birinin merkez ilçelerden, üçte birinin çevre ilçelerden gelmesi, üçte birinin ise doğrudan seçilmesine dayalı bir öneri geliştirilmiştir. Makalede bu üç ilde meclis üyelerinin ilçelere nasıl dağıtılacağı, ilçenin nüfusu ve niteliği dikkate alınarak tek tek gösterilmiştir.

Önerilen model, eşit oy ilkesiyle uyumlu biçimde ilçelerin adil temsilini sağlamaktadır. Adaletsizlik endeksine dayalı bir hesaplama yapıldığında, bu dengenin sağlandığı görülmektedir. Diğer taraftan model, farklı nitelikteki BŞB'lerin özel durumunu dikkate almaktadır. Modelin temel bileşenleri tekdüze olmayıp farklılıkları dikkate almakta ve onlara uygun çözümler üretmektedir. Ayrıca BŞB meclisindeki temsil yapısında mevcut durumda sorun oluşturan ve makalenin konusuyla ilişkili olan başka sorunlara da model kapsamında öneriler geliştirilmiştir.

Kaynakça

- Altinel, G., & Özmen, A. (2024). Belediye meclis üyelerinin seçimi ve nitelikleri hakkında belediye başkanlarının düşünceleri: Eskişehir örneği. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 33(2), 1-32.
- Arıkboğa, E. (2007). Büyükşehirlerde kararları kim alıyor? Büyükşehir belediye meclislerinde temsil sorunu ve çözüm önerileri. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 16(1), 31- 54.
- Arıkboğa, E. (2009). Ölçek reformunun büyükşehir belediye meclislerindeki temsil adaletine olumlu etkileri. *Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler*, 4. *Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri*, Cilt 2 içinde (ss. 737-754). TODAİE Yayınları.
- Arıkboğa, E. (2012). Belediye meclislerinde karar verme sürecinin temel dinamikleri. Ö. Önder ve F. Kırışık (Ed.) *Kamu Yönetimi ve Siyaset Biliminde Karar Verme* içinde (ss. 119-142). Orion Kitabevi.
- Arıkboğa, E. (2014). Büyükşehir belediye meclislerindeki temsil adaletsizliğinin coğrafi ve siyasi görünümüleri, *Siyasal Bilimler Dergisi*. 2(2), 35-61.
- Arıkboğa, E., & H. Gül. (2021a). Türkiye’de yerel seçim sisteminin sorunları ve bazı öneriler. M. L. Şen (Ed.) *Sessiz Gemi. Prof. Dr. Bilal Eryılmaz’a Armağan*, 2. Cilt içinde (ss. 269-285). Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Arıkboğa, E., & Gül H. (2021b). *Yerel seçim sisteminin ve belediye meclislerinin mevcut durumunun değerlendirilmesi, Odak grup görüşmeleri raporu*, Yerel Yönetim Reformu Projesi III. Aşama (LAR III).
- Arıkboğa, E., & Gül H. (2021c). *Yerel seçim sistemi reformu ve belediye meclislerinin güçlendirilmesi için tavsiye raporu*, Yerel Yönetim Reformu Projesi III. Aşama (LAR III).
- Çolak, Ç. (2024). Mülki idare düzenlemelerinde popülizmin izleri: Anavatan Partisi örneği. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 12(1), 23- 44.
- Dursun, D. (2012). *Siyaset bilimi*, Beta Yayınları.
- Erder, S., & İncioğlu N. (2008). *Türkiye’de yerel politikanın yükselişi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Göksel, T., & Çınar, Y. (2011). *Mevcut seçim sisteminin iyileştirilmesine yönelik sayısal analizler ve politika önerileri*. Tepav Yayınları. http://www.tepav.org.tr/upload/files/1319107851-7.Mevcut_Secim_Sisteminin_Iyilestirilmesine_Yonelik_Sayisal_Analizler_ve_Politika_Onerileri.pdf
- Güler, F. (2023). Büyükşehir belediye meclisi üyeliği seçim sisteminin sebep olduğu sorunlar. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 88(1), 155-184.
- Heywood, A. (1997). Demokrasi, *Liberal Düşünce*, (8), s. 108-121.
- Kontacı, E. (2013). Liste usulü nispi temsil sisteminde “tek isimli” seçim çevresi: Türkiye (tek) örneği. Prof. Dr. Erdal Onar’a Armağan içinde (ss. 1227-1251), Ankara Üniversitesi Yayınları, No. 391.
- TBMM (2004). *Büyükşehir Belediyeleri Kanunu Tasarısı ile İçişleri, Avrupa Birliği Uyum ve Plan ve Bütçe Komisyonları Raporları* (1/768), <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D22/Y2/T1/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/ab1491c2-0974-46ba-9c0e-fa31c8ae1b7d.htm>
- The Venice Commission. (2002). *Code of Good Practice in Electoral Matters*, https://www.venice.coe.int/images/SITE%20IMAGES/Publications/Code_conduite_PREMS%20026115%20GBR.pdf
- TUİK (2024). *2023 adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları*, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

Tuncer, E. (2006). Türkiye’de seçim uygulamaları/sorunları ışığında temsilde adalet-yönetimde istikrar ilkelerinin işlevselliği. *Anayasa Yargısı*, (23), 167-182.

Üzmez, U. (2020). *Yerel seçim sistemi*. Nobel Yayınları.

YSK (2019). *31 Mart 2019 Mahalli İdareler Seçimleri*, <https://www.ysk.gov.tr/tr/31-mart-2019-mahalli-i%CC%87dareler-secimi/77916>

YSK (2004). 24.08.2004 tarih ve 2509 sayılı kontenjan üye kararı, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/Kararlar/Ilke%20Kararlari/2004-2509-karar.htm>

YSK (2014). 17.02.2014 tarih ve 436 sayılı kontenjan üye kararı, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/Kararlar/2014-436.pdf>

Makale Bilgi Formu

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Yapay Zeka Bildirimi: Bu makale yazılırken hiçbir yapay zeka aracı kullanılmamıştır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.

Ekler

Ek 1

Adaletsizlik Endeksi

KUTU: Adaletsizlik Endeksi: Büyükşehirlerde İlçeler Arasındaki Temsil Adaletsizliğini Ölçmek

“Temsil adaletsizliğini ve onun derecesini gösterebilmek için, onu ölçebilmek gerekir. ... BŞB meclislerindeki coğrafi adaletsizliği daha iyi gösterebilmek için, bir endeks geliştirilmiştir.

Coğrafi temsil adaletsizliğini ölçmek için, önce ilgili BŞB nüfusu, o BŞB meclisinin toplam üye sayısına bölünür. Bulunan değer tekrar kendisine bölünerek 1,0 değeri bulunur. 1.0'lık bu değer, temsil adaletinin tam olarak gerçekleştiği değerdir. [Her oyun değerinin 1'e eşit olmasını ifade eder]. İkinci aşamada ilçe nüfusu, ilçe belediye meclisinden BŞB'ye gidecek üye sayısına bölünür. Daha sonra BŞB'nin değeri ilçenin değerine bölünmek suretiyle her bir ilçenin temsil adaleti endeks değeri bulunur. Hesaplaması oldukça kolay olan bu adaletsizlik endeksi formülü aşağıda gösterilmektedir.

Coğrafi adaletsizlik endeksi formülü

Formül 1. aşama

- $\text{BŞB Nüfusu} / \text{BŞB meclis üye sayısı} = \text{BŞB için temsilci başına ortalama nüfus (TBON)}$
- $\text{Temsilci başına ortalama nüfus} / \text{aynı değer} = 1,0 \text{ (tam temsil adaleti)}$

Formül 2. aşama

- $\text{İlçenin nüfusu} / \text{o ilçeden BŞB'ye gidecek üye sayısı} = \text{İlçe için TBON}$
- $\text{BŞB'nin TBON değeri} / \text{ilçenin TBON değeri} = \text{İlçenin temsil adaleti endeks değeri}$

Bu endeks, 1,0'dan küçük değere sahip ilçelerin olması gerekenden daha az temsil edildiğini, 1,0'dan yüksek değere sahip ilçelerin ise olması gerekenden daha çok temsil edildiğini gösterir. Böylece her bir BŞB meclisinde, ilçelerin ne derece az ya da çok temsil edildiği [dolayısıyla eşit oy ilkesine uyulup uyulmadığı] kolayca görülebilir. Ayrıca her bir ilçenin bir diğerine oranla ne kadar az ya da çok temsil edildiği de hesaplanabilir. Bu endeks BŞB meclisinde ortaya çıkan coğrafi adaletsizlikleri ve bunun derecesini göstermekte oldukça başarılıdır.”

Kaynak: Arıkboğa, 2014, s. 42-43.

Ek 2*İstanbul'da 140 Üyenin İlçelere Dağıtımı (En Büyük Artık Yöntemine Göre)*

S.N.	İlçeler	Nüfus (2023)	İl kotası: 111.828	Dağıtım kotası: 113.219		Toplam üye sayısı
1	Adalar	16.325	1			1
2	Şile	48.537	1			1
3	Çatalca	80.007	1			1
4	Beşiktaş	169.022		1,49	1	1
5	Beyoğlu	218.589		1,93	1	2
6	Bakırköy	220.476		1,95	1	2
7	Silivri	221.723		1,96	1	2
8	Beykoz	245.647		2,17	2	2
9	Şişli	264.736		2,34	2	2
10	Bayrampaşa	268.850		2,37	2	2
11	Güngören	269.944		2,38	2	2
12	Büyüçekmece	276.572		2,44	2	2
13	Zeytinburnu	280.896		2,48	2	2
14	Tuzla	293.604		2,59	2	3
15	Çekmeköy	299.806		2,65	2	3
16	Arnavutköy	336.062		2,97	2	3
17	Sarıyer	344.250		3,04	3	3
18	Fatih	356.025		3,14	3	3
19	Sultanbeyli	360.702		3,19	3	3
20	Beylikdüzü	409.347		3,62	3	4
21	Ataşehir	416.529		3,68	3	4
22	Eyüpsultan	420.194		3,71	3	4
23	Esenler	427.901		3,78	3	4
24	Avcılar	437.221		3,86	3	4
25	Kağıthane	445.672		3,94	3	4
26	Kadıköy	467.919		4,13	4	4
27	Kartal	475.042		4,20	4	4
28	Gaziosmanpaşa	483.830		4,27	4	4
29	Sancaktepe	492.804		4,35	4	4
30	Başakşehir	509.915		4,50	4	5
31	Üsküdar	517.348		4,57	4	5
32	Maltepe	523.137		4,62	4	5
33	Sultangazi	532.802		4,71	4	5
34	Bahçelievler	567.848		5,02	5	5
35	Bağcılar	719.071		6,35	6	6
36	Ümraniye	723.760		6,39	6	6
37	Pendik	743.774		6,57	6	7
38	Küçükçekmece	792.030		7,00	7	7
39	Esenyurt	978.007		8,64	8	9
Toplam nüfus		15.655.924	Dağıtılan: 3 Kalan: 137	Dağıtılan: 119 Kalan: 18	Dağıtılan: 18 Kalan: 0	140
Dağıtım yapılmayan nüfus			15.511.055			

Ek 3*Antalya'da 63 Üyenin İlçelere Dağıtımı (En Büyük Artık Yöntemine Göre)*

S.N.	İlçeler	Nüfus (2023)	İl kotası: 44.201	Dağıtım kotası: 44.877	Kalan kotası:*369.004	Toplam üye sayısı		
1	İbradi	4.243	1			1		
2	Gündoğmuş	8.259	1			1		
3	Akseki	11.896	1			1		
4	Demre	27.762	1			1		
5	Elmalı	41.240	1			1		
6	Kemer	49.695		1,17	1	0,13	1	
7	Finike	50.688		1,19	1	0,14	1	
8	Gazipaşa	55.185		1,30	1	0,15	1	
9	Korkuteli	59.295		1,40	1	0,16	1	
10	Kaş	64.014		1,51	1	0,17	1	
11	Kumluca	74353		1,75	1	0,20	1	
12	Aksu	80.350		1,89	1	0,22	1	
13	Döşemealtı	86.109		2,03	2	0,23	2	
14	Serik	141.569		3,34	3	0,38	1	4
15	Konyaaltı	196.498		4,63	4	0,53	1	5
16	Manavgat	258.367		6,09	6	0,70	1	7
17	Alanya	359.891		8,48	8	0,98	1	9
18	Muratpaşa	512.700		12,08	12			12
19	Kepez	614.135		14,48	12			12
Toplam nüfus		2.548.308	Dağıtılan: 5 Kalan: 58	Dağıtılan: 54 Kalan: 4	Dağıtılan: 4 Kalan: 0		63	
Dağıtım yapılmayan nüfus			2.602.849					
Geriye kalan sandalyelerde dikkate alınan nüfus				1.476.014				

* *Kalan kotası* hesaplanırken, il kotasının altındaki ilçelerin ve 12 üyeye ulaşan ilçelerin nüfusu hesaplama dışı tutulur. Hesaplama ve dağıtım işlemi, geri kalan ilçelere göre yapılır.

Ek 4*Bursa'da 63 Üyenin İlçelere Dağıtımı (En Büyük Artık Yöntemine Göre)*

S.N.	İlçeler	Nüfus (2023)	İl kotası: 51.025	Dağıtım kotası: 53.829	Kalan kotası:*	Toplam üye sayısı		
1	Harmancık	6.334	1			1		
2	Büyükorhan	10.325	1			1		
3	Keles	11.321	1			1		
4	Orhaneli	19.527	1			1		
5	İznik	44.988	1			1		
6	Yenişehir	55.745		1,04	1	0,35	1	
7	Kestel	75.954		1,41	1	0,48	1	
8	Orhangazi	81.862		1,52	1	0,52	1	2
9	Karacabey	85.765		1,59	1	0,54	1	2
10	Gürsu	103.770		1,93	1	0,66	1	2
11	M.Kemalpaşa	103.944		1,93	1	0,66	1	2
12	Mudanya	109.964		2,04	2	0,69	1	3
13	Gemlik	122.171		2,27	2	0,77	1	3
14	İnegöl	299.203		5,56	5	1,89	1	6
15	Nilüfer	543.934		10,10	9	3,44	3	12
16	Yıldırım	654.491		12,16	12			12
17	Osmangazi	885.273		16,45	12			12
Toplam nüfus		3.214.571	Dağıtılan: 5 Kalan: 58	Dağıtılan: 48 Kalan: 10	Dağıtılan: 10 Kalan: 0	63		
Dağıtım yapılmayan nüfus			3.122.076					
Geriye kalan sandalyelerde dikkate alınan nüfus				1.582.312				

* *Kalan kotası* hesaplanırken, il kotasının altındaki ilçelerin ve 12 üyeye ulaşan ilçelerin nüfusu hesaplama dışı tutulur. Hesaplama ve dağıtım işlemi, geri kalan ilçelere göre yapılır.

Ek 5

Maksimum 12 Üye Kuralının Olmaması Halinde, Bursa'da 63 Üyenin İlçelere Dağıtımı

S.N.	İlçeler	Nüfus (2023)	İl kotası: 51.025	Dağıtım kotası: 53.829		Toplam üye sayısı
1	Harmancık	6.334	1			1
2	Büyükorhan	10.325	1			1
3	Keles	11.321	1			1
4	Orhaneli	19.527	1			1
5	İznik	44.988	1			1
6	Yenişehir	55.745		1,04	1	1
7	Kestel	75.954		1,41	1	1
8	Orhangazi	81.862		1,52	1	2
9	Karacabey	85.765		1,59	1	2
10	Gürsu	103.770		1,93	1	2
11	M.Kemalpaşa	103.944		1,93	1	2
12	Mudanya	109.964		2,04	2	3
13	Gemlik	122.171		2,27	2	2
14	İnegöl	299.203		5,56	5	5
15	Nilüfer	543.934		10,10	9	9
16	Yıldırım	654.491		12,16	12	12
17	Osmangazi	885.273		16,45	16	17*
Toplam nüfus		3.214.571	Dağıtılan: 5 Kalan: 58	Dağıtılan: 52 Kalan: 6	Dağıtılan: 6 Kalan: 0	63
Dağıtım yapılmayan nüfus			3.122.076			

* Eğer "maksimum 12 kuralı" olmazsa, Bursa BŞB meclisi üyelerinin %27'si tek bir ilçeden (Osmangazi) gelecektir.

Ek 6*Malatya’da 32 Üyenin İlçelere Dağıtımı (Merkez ve Çevre İlçeler Yöntemi)*

S.N.	İlçeler	Nüfus (2023)	Üye sayısı	Nitelik ve Nüfus
1	Doğanyol	4.436	1	Çevre 1 grubu ilçeler
2	Kale	6.492	1	
3	Arguvan	7.708	1	
4	Kuluncak	8.549	1	
5	Arapgir	10.641	1	
6	Pütürge	15.779	1	
7	Yazihan	16.370	1	
8	Hekimhan	20.106	2	Çevre 2 grubu ilçeler
9	Darende	26.318	2	
10	Akçadağ	34.322	2	
11	Doğanşehir	35.936	3	Merkez ilçeler
12	Battalgazi	269.150	8	
13	Yeşilyurt	286.918	8	
İlçelerden gelen üyeler				32
Doğrudan seçilen üyeler				16
Toplam üye sayısı				48

Ek 7*Gaziantep'te 40 üyenin İlçelere Dağıtımı (Merkez ve Çevre İlçeler Yöntemi)*

S.N.	İlçeler	Nüfus (2023)	Üye sayısı	Nitelik ve Nüfus
1	Karkamış	10.265	1	Çevre ilçeler
2	Yavuzeli	23.298	1	
3	Araban	33.196	3	
4	Oğuzeli	37.170	3	
5	Nurdağı	39.465	3	
6	İslahiye	64.013	4	
7	Nizip	150.037	5	
8	Şehitkamil	867.193	10	Merkez ilçeler
9	Şahinbey	939.497	10	
İlçelerden gelen üyeler			40	
Doğrudan seçilen üyeler			20	
Toplam üye sayısı			60	

Yerel Yönetimlerin Kültür-Sanat Hizmetlerinde Sosyal Sermayeyi Kullanımı: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Örneği

The Use of Social Capital in Culture and Arts Services of Local Governments: The Case of Sakarya Metropolitan Municipality

Yusuf Ertuğrul Erdem

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu
Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans
Öğrencisi, Sakarya, Türkiye,
yusufertugrulerdem54@gmail.com,
ror.org/04ttnw109

Öz: Bu çalışmanın temel amacı yerel yönetimlerin kültür-sanat hizmetlerini yürütürken sosyal sermayeyi nasıl kullandıklarını Sakarya Büyükşehir Belediyesi örneğinde incelemektir. Bu kapsamda Sakarya Büyükşehir Belediyesinin 2019-2023 yılları arasında kültür-sanat hizmetlerindeki mevcut durumu, kültür-sanata ayrılan finansal ve beşerî kaynakları, yönetici ve çalışanların kültür-sanata yaklaşımları, iletişim süreçleri, veri yönetimleri ve diğer paydaşlarla olan ilişkileri “güven, aidiyet, ilişkiler, sadakat, sosyal ağlar ve normlar” bağlamında sosyal sermaye bileşenleri ışığında ele alınmıştır. Çalışmada yerel yönetimlerin kültür-sanat hizmetleri konusunda yaşadıkları sıkıntılara ilişkin genel bir çerçeve çizilmesi, benzer sorunları olan diğer belediyelere çözüm önerileri getirilmesi amaçlanmaktadır. Araştırma verileri, sosyal sermaye ölçeğindeki boyutlar ve göstergeler üzerinden yarı yapılandırılmış form kullanılarak Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığında görev yapan 28 çalışan ile etkinliklerden istifade eden 27 paydaş olmak üzere toplam 55 kişiyle yapılan mülakatlarla elde edilmiş, analizinde ise nitel veri analiz yöntemi olan betimsel analiz kullanılmıştır. Çalışma kapsamında Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığında çalışan bireylerin kolektif sosyal sermayeye sahip oldukları ölçülmüş, buna karşın paydaşlar nezdinde sosyal sermaye düzeyinin ise düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Sermaye, Yerel Yönetimler, Sakarya Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı, Kültür-Sanat Etkinlikleri

Geliş Tarihi/Received: 10.03.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 24.06.2025
Yayınlanma Tarihi/ Available Online:
27.06.2025

Abstract: The primary aim of this study is to examine how local governments utilize social capital in the implementation of culture and arts services, with a specific focus on the case of Sakarya Metropolitan Municipality. In this context, the study analyzes the municipality's cultural and artistic services between 2019 and 2023, financial and human resources allocated to culture and arts, perspectives of administrators and employees on culture and arts, communication processes, data management, and relationships with other stakeholders in the light of social capital components such as “trust, belonging, relationships, loyalty, social networks, and norms.” The study aims to provide a general framework regarding the challenges local governments face in delivering cultural and artistic services and to offer solution recommendations to other municipalities experiencing similar issues. Research data were collected through semi-structured interviews conducted with 55 participants, including 28 employees of the Sakarya Metropolitan Municipality Department of Culture and Social Affairs and 27 stakeholders benefiting from cultural events. The data were analyzed using the qualitative research method of descriptive analysis. The findings indicate that employees of the Department of Culture and Social Affairs possess collective social capital, whereas the level of social capital among stakeholders is relatively low.

Keywords: Social Capital, Local Governments, Sakarya Metropolitan Municipality, Department of Culture and Social Affairs, Cultural and Artistic Events

Extended Abstract

The primary objective of this study is to examine the current state of cultural and artistic services provided by the Sakarya Metropolitan Municipality, including its financial and human resources allocated to culture and arts, the approaches of administrators and employees toward culture and arts, communication processes, data management, and relationships with other stakeholders. This analysis is conducted in the context of social capital components such as “trust, belonging, relationships, loyalty, social networks, and norms”. The study aims to outline the general challenges faced by local governments in cultural and artistic services and to propose solutions for other municipalities experiencing similar problems.

The study is structured into three main sections based on these objectives. The first section introduces the concept of social capital and local governance, outlining the research topic and objectives. The second section presents a literature review. The third section, titled “Field Research”, includes an analysis of data obtained through in-depth interviews and observations conducted using a semi-structured format, benefiting from the knowledge gathered from existing literature on local governments and social capital.

It is assumed that local governments that prioritize the use of social capital in their public services will be in a more advantageous position compared to others in overcoming problems, meeting public service expectations, and improving service quality in both quantitative and qualitative aspects. Unlike traditional organizational approaches that focus on production and outputs, contemporary organizational approaches that consider social and human characteristics are regarded as valuable. It seems reasonable that municipalities can achieve these goals by utilizing and disseminating social capital within their institutional performance. Social capital, being a crucial resource for individuals and societies, is also expected to have significant positive impacts on local governments.

The research population consists of employees of the Sakarya Metropolitan Municipality’s Department of Culture and Social Affairs, as well as the residents of Sakarya who benefit from cultural and artistic events. The study sample includes a total of 55 participants, comprising 28 employees of the Department of Culture and Social Affairs and 27 stakeholders who benefit from these events. The study employs action research, a qualitative research method. Data collection was conducted through interviews and observations.

The research group is divided into two categories: “Employees” and “stakeholders”. The employee group consists of 28 individuals, including the Head of the Department of Culture and Social Affairs, 5 Branch Managers, 19 Unit Supervisors, and 3 Office Staff. The stakeholder group includes 27 individuals selected through simple random sampling from representatives benefiting from the events. Interviews were conducted with 55 participants using the “semi-structured interview” method, focusing on the dimensions and indicators of the social capital scale, between December 2023 and January 2024.

The study employs descriptive analysis, a qualitative data analysis method, to examine the collected data. The analysis of in-depth interviews and observations conducted using a semi-structured form was carried out. During the data collection phase, audio recordings were transcribed, responses given in interviews, and notes obtained from observations were recorded as primary data in digital format. Additionally, secondary data sources included the Sakarya Metropolitan Municipality’s activity reports from 2019 to 2023 and the minutes of conducted meetings.

The data collected according to research questions designed based on the dimensions of the social capital scale were analyzed using descriptive analysis, summarized, and interpreted under social capital dimensions.

In the study, social capital was evaluated in two groups employees and stakeholders. It was sometimes measured through secondary analyses based on similar values or through a high number of responses to questions posed in individual interviews. The study investigates to what extent cultural and artistic services, which are provided to the public free of charge, are planned and implemented with social capital considerations.

Although this research is limited to a metropolitan municipality and one of its specific departments, it is expected to serve as a guide for future studies and help managers identify and improve the institution's strengths and weaknesses by utilizing social capital dimensions.

Through the interviews, it is observed that the overall social capital presence among employees of the Department of Culture and Social Affairs is above the medium level, based on the measurement conducted through "questions posed to individuals and their responses" and the analysis of observations. The social capital assessments covering 28 employees aimed to ensure inclusivity regarding the key dimensions of social capital (networks, values, and norms) and the diversity of indicators. The study sought to establish a balance between attitudes and behaviors, and analyses were conducted considering the relationship between measurement and cultural context. Based on this, it is determined that employees of the Sakarya Metropolitan Municipality's Department of Culture and Social Affairs collectively possess a form of social capital that emerges from the total of their individual social capital. However, while social capital was positively assessed among employees, stakeholder responses to various indicators led to negative conclusions in terms of social capital dimensions.

It is found that the financial and human resources allocated by the municipality to cultural and artistic activities were limited, existing cultural venues were insufficient in both quantity and quality, and stakeholder expectations were not met. It is necessary to establish communication channels to increase the participation of the city's two universities and civil society organizations in shaping cultural policies, decision-making processes, and planning and implementing events. Furthermore, gathering feedback from participants regarding complaints, suggestions, and satisfaction through surveys, interviews, and similar methods at the end of events is of great importance. It is evident that the Sakarya Metropolitan Municipality needs to formulate a cultural and artistic policy that preserves and enhances the city's cultural identity. Observations indicate that throughout the 2019-2024 service period, the municipality faced various administrative challenges stemming from its management approach, philosophy, and perception.

The fundamental problems addressed in this research include the insufficient financial and human resources allocated from the general budget for cultural and artistic services of the Sakarya Metropolitan Municipality between 2019 and 2023, the low quantity and quality of cultural and artistic venues, the lack of efforts to encourage participation from various segments of employees and the public in the planning and execution of events, and the underperformance of cultural and artistic.

1. Giriş

Kültür ve sanat hizmetleri merkezi ve yerel yönetimlerin görev sahasına giren önemli hizmet alanlarından biridir. Halka en yakın kurumların başında gelen yerel yönetimler hizmetlerini mevcut ekonomik sermayeleriyle gerçekleştirmektedirler. Belediyelerin hizmet çeşitliliğinin fazlalığı ekonomik yetersizlikleriyle çakıştığında bu durum onları farklı alternatifler aramaya zorlamaktadır. Toplumsal fayda sağlayan bir kaynak türü olarak da tanımlanan sosyal sermayenin belediyelerin hizmetlerinde kullanımı bu kaynak yetersizliğine çözüm üretebilecek potansiyeli barındırdığı düşünülmektedir. Sosyal sermaye ondan yararlanmak isteyenlerin hedeflerine ulaşmalarında kullanabilecekleri elverişli bir kaynak olarak değerlendirilebilir. Field'e göre (2008, s. 177) "Sosyal sermayeyi destekleyen politikalar toplumun genel refahını doğrudan etkileyecektir". Şan'ın da (2024,

s. 252) dikkat çektiği gibi “Yerel yönetimler, vatandaşların katılımını teşvik ederek ve yerel düzeyde sosyal hizmetler sunarak sosyal sermaye oluşumuna katkı sağlayabilir.” Sosyal sermaye literatürü, yüksek sosyal sermaye rezervlerine sahip toplumların daha güvenli, daha sağlıklı, daha kültürlü, daha iyi yönetilen ve genelde daha az sosyal sermaye düzeyine sahip olan toplumlardan daha mutlu toplumlar olduklarını iddia etmektedir (Uğuz vd., 2010, s. 10). Aynı iddialar sosyal sermaye rezervlerine sahip yerel yönetimler için de ileri sürülebilir.

Yerel yönetimlerde yaygınlaşacak sosyal sermaye duyarlılığının; çalışanların kuruma bağlılıklarını olumlu yönde etkilemesi, artan güvenin çalışan-paydaş iletişimini kuvvetlendirip ilişkileri daha şeffaf hale getirmesi, vatandaşa daha iyi hizmet verilmesini sağlaması, kültürel, sosyal, ekonomik unsurlar arasındaki bağları kuvvetlendirmesi ve sağlanan çıktıları olumlu yönde artırması beklenebilir. Böylelikle şehirdeki sosyal sermaye potansiyeli aynı zamanda ülkenin sosyal sermaye düzeyinin yükseltilmesine de katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmanın amacı; Sakarya Büyükşehir Belediyesinin kültür-sanat hizmetlerindeki mevcut durumunu, kültür-sanata ayrılan finansal ve beşerî kaynaklarını, yönetici ve çalışanların kültür-sanata yaklaşımlarını, iletişim süreçlerini, veri yönetimlerini ve diğer paydaşlarla olan ilişkilerini incelemektir. Bunu yaparken de “güven, aidiyet, ilişkiler, sadakat, sosyal ağlar ve normlar” bağlamında sosyal sermaye bileşenlerinden istifade edilecektir. Çalışma yukarıdaki amaçlar doğrultusunda üç bölüm olarak tasarlanmıştır. Birinci bölümde sosyal sermaye ve yerel yönetim konusuna giriş yapılarak araştırmanın konusu ve amaçları ortaya koyulmuştur. İkinci bölümde literatür taramasına yer verilmiştir. Alan araştırması başlıklı üçüncü bölümde ise yerel yönetimler ve sosyal sermaye alan yazından elde edilen bilgilerden yararlanılarak yarı yapılandırılmış form kullanılarak yapılan derinlemesine mülakat ve gözlemler ile elde edilen verilerin analizi yer almaktadır.

2. Literatür İncelemesi

Disiplinler arası araştırılan bir konu olmasından dolayı sosyal sermaye kavramına ilişkin literatürde birçok tanım vardır. Sosyal sermaye tartışmaları sosyoloji alanında gelişse de iktisatçılar ve siyaset bilimciler tarafından artan bir ilgiyle yaygın bir biçimde ele alınmaktadır. Sosyal politika ve kent politikası uzmanları kadar tarihçilerin, eğitimcilerin ve feministlerin de ilgisini çekmektedir.

Sosyal sermaye çok boyutlu bir kavramdır ve üzerinde hemfikir olunan net bir tanımı yoktur. Toplumdaki bireylerin birbirine olan güven seviyelerinin, yazılı olan veya olmayan toplumsal kurallardan oluşan normların ve iletişim olanaklarının niteliğinin sosyal sermayeyi belirlediği kabul edilmektedir. Buradan hareketle genel anlamda sosyal sermaye “toplum kesitleri arasındaki güvene dayalı ilişkiler düzeyi” olarak tanımlanabilmektedir.

Kavramın popülerliğinin günümüzde büyük oranda Putnam’ın çalışmalarına borçlu olduğu ve ilk kez Hanifan tarafından kullanıldığı kabul edilmektedir. Kılınç (2010, ss. 27-28) Hanifan’ın çalışmasının küçük bir bölgeyi kapsadığını, Putnam’ın çalışma alanının ise ülke geneli olduğunu belirtir ve sosyal sermayeyi “bireyler ve aileler arasındaki iyi niyet, arkadaşlık, karşılıklı ilgi/anlayış ve sosyal ilişkiler” olarak tanımladığını aktarır.

Field (2008) sosyal sermaye teorisini iki kelimedede özetlemektedir: İlişkiler önemlidir. Field’e göre “sosyal sermayenin ana fikri; sosyal iletişim ağlarının değerli bir servet olduğudur” (s. 16). Bourdieu ise sosyal sermayeyi, imtiyazlıların bir serveti ve onların üstünlüklerini sürdürmek için kullandıkları araç olarak görür. Alan çalışması 1960’ların ve 1970’lerin Fransız yüksek burjuvazisini kapsar. Sosyal sermaye kapsamında Coleman’ın çalışmaları Amerikan varoşlarındaki eğitim düzeyi üzerinedir. Onun tanımı, bireysel ile kolektif arasında köprü kurmaktadır. Sosyal sermayenin asıl kaynağı olarak aileyi betimler (Field, 2008, ss. 33-36).

Şahin ve Ünal’ın (2010) çalışmasında dikkat çekildiği gibi; sosyal sermaye kavramının nasıl ortaya çıktığı, ne anlama geldiği, nerede ve nasıl kullanıldığı, nasıl eleştirildiği, bu kavramla neler

yapılabileceği konusunda kavramın doğuşunu ve gelişimini sağlayan yazarların makaleleri ile birlikte eleştirel karşılayanların makalelerinin de incelenebileceği kaynaklar bulunmaktadır (s. 3). Sosyal sermaye kavramı, değişik gruplara göre sınıflandırılarak ele alınabileceği gibi, genel olarak düzey, tür ve bileşenlerine göre de sınıflandırılabilir. Buradan hareketle *uygulandığı düzey açısından* ele alındığında makro ve mikro boyutu; *bileşenleri açısından* ise sosyal ağ yapısı, normlar ve yaptırımlar ön plana çıkmaktadır. *Tür açısından* bir sınıflamaya gidildiğinde bağlayıcı (bağdaştırıcı), birleştirici ve köprü kuran sosyal sermaye olarak üçe ayrılmaktadır (s. 19).

Tablo 1

Düzye, Tür ve Bileşenlerine Göre Sosyal Sermaye Sınıflandırmaları

Uygulandığı Düzey	Türleri	Bileşenleri
• Makro düzey • Mikro düzey	• Bağlayıcı (Dayanışmacı) • Köprü kuran • Birleştirici	• Ağlar • Normlar • Yaptırımlar

Kaynak: (Tüysüz, 2011, s. 19).

Yerel yönetim hizmetlerinde sosyal sermayenin kullanımı büyük önem arz etmektedir. Fukuyama, ekonomik refahın yaratılmasını ağırlıklı olarak sosyal sermayeye ve bir toplumun bireyleri arasındaki güven duygusunun yaygınlığına bağlar. Sosyal sermaye yerel yönetimlerin ve toplumun zenginlik kaynağıdır ve asıl cevheri tabi ki güvendir. Belediyeler mevcut ekonomik ve kültürel sermayelerinin yanına yaygınlaştıracakları sosyal sermaye ile kurum kalitesini geliştirmekle kalmayacak toplumsal gelişime önemli katkılar sunabilecektir. Fukuyama, Huntington'un kültürel farklılıkların korkutucu bir önem kazandığı ve bütün toplumların kültüre çok daha fazla önem vermek zorunda kalacağı yönündeki öngörüsüne büyük bir içtenlikle katılmakla birlikte kültürel rekabete de dikkat çekmektedir (Fukuyama, 2000, s. 21). Farklı kültürlerin birbirleriyle etkileşiminden doğan rekabetin, ilgi çekici çözümler üreten değişimlere yol açtığı görüşündedir.

“Önceleri okul başarısını sağlamada ailenin önemini vurgulayan bir kavram olan sosyal sermaye bugün geline nokta toplumsal alanda yaşanan hemen her türlü problem için açıklayıcı bir kavrama dönüşmüştür” (Aydemir, 2011, s. 2). Bilgin ve Kaynak (2008) sosyal sermayenin iş başarısına etkisine yönelik çalışmalar yapmıştır. Erdoğan (2013) sosyal sermayeyi yerel yönetimlerde katılımcı mekanizmalar üzerinden incelemiş; müspet-menfi taraflarının kamu yönetimi özelinde incelenmesi, örneklendirilmesi ve çıkarımlarda bulunulmasının sosyal sermayeyi hangi yönde kullanacağını bilmeyen yönetimler için önemine dikkat çekmiştir (ss. 57-61). “Sosyal sermaye, ilişkilere dayalı olması nedeniyle bir yönüyle sosyal; üretime katkı veren bir unsur olması ve ekonomik büyümeyi etkilemesi yönüyle de sermaye olarak ele alınabilmektedir” (Tüysüz, 2011, s. 125).

“Sosyal sermaye toplumsal kalkınmanın çok önemli bir unsurudur. Toplumların maddi ve manevi yönden kalkınmasını sağlar” (Şan, 2024, s. 239). Öztöpcü'nün da (2021, s. 26) dikkat çektiği gibi “Belediyelerin sahip oldukları insan sermayesi, sosyal sermaye ve ekonomik özellikler sunulan hizmetlerin kalitesini ve sürdürülebilir olmasını etkilemektedir.” “Bir toplum, zaman içerisinde sosyal sermayeyi kazanabilir veya kaybedebilir” (Fukuyama, 2000, s. 43). Toplumun farklı kesimleri ve gruplarında değişik şekillerde tezahür eden sosyal sermayenin olabildiğince çok bölge, sektör, etnik grup veya sosyal sınıf üzerine odaklanan saha çalışmalarıyla desteklenmesi sosyal sermayenin farklı yüzlerini ortaya çıkaracaktır. Aydemir'e göre (2011, s.1) sosyal sermaye konusunun önemi yalnızca yapılan çalışmaların sayıca artmasıyla değil, bu konuya eşlik eden sosyal politikaların üretilmesi ile de daha bariz görülebilecektir.

Yerel yönetimler sosyal sermaye konusunda yeterince ele alınmamış araştırma sahalarından birini oluşturmaktadır. Bu çalışma böylesi bir boşluğun doldurulmasına katkı sunmayı hedeflemektedir. Halka yönelik hizmetlerinde sosyal sermaye kullanımına gereken önemi veren yerel yönetimlerin sorunlarını aşmada, halkın hizmet beklentilerinin karşılanmasında, nicelik ve nitelik anlamında hizmet

kalitelerini artırmada benzerlerine göre daha avantajlı bir konumda olacağı kabul edilmektedir. Geleneksel anlamda üretim ve çıktılara odaklanan örgütsel yaklaşımların aksine günümüzde sosyal ve beşerî özellikleri dikkate almak durumunda olan örgütsel yaklaşımlar değerli görülmektedir. Kurumsal performanslarında ortaya koyacakları ve yaygınlaştıracakları sosyal sermaye ile belediyelerin bu hedefleri yakalaması makul görünmektedir. Sonuç olarak bireyler ve toplumlar için önemli bir kaynak olan sosyal sermayenin yerel yönetimler için de pozitif etkilerinin oldukça fazla olduğu belirtilebilir.

3. Sakarya Büyükşehir Belediyesinin Kültür-Sanat Hizmetleri

“Belediyenin sınırları içerisinde yer alan finansal kaynakların durumu, bölgede yaşayan insanların sayısı ve özellikleri, belediyenin personel sayısı, personellerin sahip oldukları yeterlilik özellikleri gibi çeşitli unsurlar hizmetlerin üretilmesinde ve yaşayanların memnuniyetlerinin sağlanmasında önemli özelliklerdir” (Çakar, 2021, s. 30).

Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı sosyal, kültürel ve sanatsal etkinlikler düzenlenmesi, gençlere ve yetişkinlere yönelik her türlü eğitim, sosyal ve kültürel hizmetlerin yürütülmesi, geliştirilmesi ve bu amaçla sosyal tesislerin, merkezlerin kurulması ve işletilmesi, kursların organize edilmesi ve yürütülmesi, yılsonu sergilerinin düzenlenmesi gibi görevleri yerine getirmektedir. Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı bünyesinde “Kültür-Sanat”, “Yaygın Eğitim”, “Şehir Tiyatro”, “Turizm Tanıtım” ve “Sivil Toplum Kuruluşları” isimli beş farklı şube müdürlüğü bulunmaktadır. Toplam 134 personelin görev yaptığı Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığının 2023 yılı personel dağılımı Tablo 2’de verilmektedir:

Tablo 2

SBB Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı 2023 Yılı Personel Dağılımı

Şube Müdürlüğü	Memur	İşçi (Belediye Şirketleri)	Toplam
Kültür Sanat	4	50	54
Yaygın Eğitim	1	52	53
Şehir Tiyatro	2	8	10
Turizm Tanıtım	1	9	10
Sivil Toplum Kuruluşları	2	5	7
Toplam	10	124	134

Kaynak: Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığının verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığının himayesinde Sakarya Büyükşehir Belediyesi kültür-sanat etkinlikleri aylık olarak belediyenin www.sakarya.bel.tr web adresi üzerinden “Sakarya Kültür Sanat Etkinlikleri” başlığıyla düzenli olarak halka duyurulmakta, ayrıca kitapçık olarak bastırılarak ücretsiz olarak dağıtılmaktadır. Sakarya Büyükşehir Belediyesinin aylık kültür-sanat ajandasının bulunması, şehirde sürekli kültürel bir canlılığa sebep olmaktadır. Şehre davet edilen önemli isimler ve sunumu yapılan önemli konular vatandaşların tarihi, edebi, felsefi, kültürel ve sanatsal birikimine katkı sunmaktadır. Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığının ayrıntılı etkinlik bilgileri Tablo 3’te sunulmaktadır.

Tablo 3

Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığının 2019-2023 Yılları Arası Kültürel Etkinlikleri

Etkinlik Türü	2019	2020	2021	2022	2023
Konferans, panel, söyleşi, seminer	107	38	37	55	63
Halka açık konser etkinliği	4	1	4	36	10
Sergi	-	3	-	2	1
Büyükşehir Akademisi’de verilen ders sayısı	7	-	-	-	8
Film gösterimi	32	12+20	-	22	12

Tablo 3 (Devamı)

Saygı gecesi	-	-	-	3	4
Bando, orkestra, mehter konseri	48	15	-	-	24
Uluslararası Kısa Film Festivali	-	1	1	-	-
Uluslararası Sapanca Şiir Akşamları	1	-	1	1	1
Millet Bahçesi Yaz Etkinlikleri	-	-	1	1	1
Ulusal Sait Faik Hikâye Yarışması	-	1	1	1	1
Yayın (kitap, dergi)	3	-	5	-	6
Kitap dağıtımı	-	30.000	-	-	-
Tiyatro	16	6	4	21	10
Çocuk Oyunu	10	3	8	18	12
Tiyatro Okulu	-	-	-	1	1
Açık hava etkinlikleri (oyun, meddah-gölge)	-	17	6	15	4
SAMEK Kursları (Branş sayısı)	91	100	12	54	65
SAMEK Kursları (Kursiyer sayısı)	9.533	9.119	1.074	2.948	3404
SAMEK Eğitim Merkezleri	20	20	-	9	12
SAMEK Yıl Sonu Sergileri	6	-	-	1	9
Geleneksel Sanatlar İhtisas Merkezi	24	17	-	16	18
Geleneksel Sanatlar (açılan kurs sayısı)	29	8	-	-	10
El Sanatları (açılan kurs sayısı)	32	30	-	-	15
Dil Eğitimleri (açılan kurs sayısı)	29	16	-	-	5
Müzik Eğitimleri (açılan kurs sayısı)	9	5	-	-	-
Bilgisayar Eğitimleri (açılan kurs sayısı)	7	10	-	-	2
Sosyal ve Kültürel Eğitimler (açılan kurs)	7	7	-	-	7
Mutfak Eğitimleri (açılan kurs sayısı)	19	17	-	-	3
Dekoratif Ev Aksesuarları	-	-	25	26	1744
Yağcıbedir Halısı (85x150, 65x110 cm)	-	-	2	1	31
Kenevir ürünler	-	-	23	13	302
İğne oyası ürünler	-	-	-	5	29

Kaynak: (SBB, 2020; SBB, 2021; SBB, 2022; SBB, 2023; SBB, 2024)

Kültürel hizmetler, yöneten ve yönetilenlerin kentlilik bilinciyle ortak paydada buluştukları önemli bir araçtır. Farklı belediyelerin kültür-sanat alanındaki programlarının niceliksel boyutu elbette ki önemli bir konudur. Kuşkusuz ayırdıkları ödenek rakamları bu konuya verdikleri önemi ortaya koyması bakımından önemli bir göstergedir.

Tablo 4

Sakarya Büyükşehir Belediyesi ile Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı 2019-2023 Yılları Bütçe Verileri

Yıllar	Sakarya Büyükşehir Belediyesi	Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı	Bütçeden Aldığı Pay (Yüzde)
2019	690.000.000	5.015.000	0,72
2020	780.000.000	4.356.000	0,55
2021	980.000.000	7.380.000	0,75
2022	1.121.000.000	5.962.000	0,53
2023	2.650.000.000	24.070.000	0,90
Toplam	6.221.000.000	46.783.000	0,75

Kaynak: SBB 2019, 2020, 2021, 2022, 2023 yılları Faaliyet Raporları

Tablo 4'te yer verilen rakamlara bakıldığında Sakarya Büyükşehir Belediyesi kültür-sanat bütçesinin genel bütçeye oranının %1 seviyesinin altında oldukça düşük düzeyde kaldığı rahatlıkla görülebilir. Bu payların Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığına bağlı beş şube müdürlüğüne farklı oranlarda dağıldığı da göz önünde bulundurulursa ayrılan bütçenin istenilen seviyeden ne kadar uzak olduğu anlaşılabilir.

Belediyeler genellikle kültür ve sanat faaliyetlerine yeterli kaynak aktaramamaktadırlar. Ancak özellikle 2009-2017 yılları arasında gerçekleşen kültürel yatırımlar, kültürel ve sanatsal etkinliklerin Sakarya'nın yerleşik bir kültür hayatı oluşmasına zemin hazırlamıştır (Akdeniz, 2017). Bununla birlikte son yıllarda bu alana ayrılan kaynaklarda düşüş gözlenmektedir.

4. Alan Araştırması

Çalışmanın amacı; Sakarya Büyükşehir Belediyesinin kültür-sanat hizmetlerindeki mevcut durumunu, kültür-sanata ayrılan finansal ve beşerî kaynaklarını, yönetici ve çalışanların kültür-sanata yaklaşımlarını, iletişim süreçlerini, veri yönetimlerini ve diğer paydaşlarla olan ilişkilerini güven, aidiyet, ilişkiler, sadakat, sosyal ağlar ve normlar bağlamında sosyal sermaye bileşenleri ışığında incelemektir. Yerel yönetimlerin kültür-sanat hizmetleri konusunda yaşadıkları sıkıntılara ilişkin genel bir çerçeve çizilmeye, benzer sorunları olan diğer belediyelere çözüm önerileri sunulmaya çalışılacaktır.

Günümüzde sosyal ve beşerî özellikleri dikkate alan çalışmalar kurumların gelecek perspektifi açısından daha vizyoner kabul edilmektedir. Sakarya Büyükşehir Belediyesinin 2019-2023 yılları arasında kültür-sanat hizmetlerine genel bütçesinden ayırdığı finansal ve beşerî kaynaklar ile kültür-sanat mekânlarının nicelik ve nitelik olarak yetersizliği, etkinliklerin planlanmasında ve uygulanmasında çalışanların ve halkın farklı kesimlerinin katılımını özendirmeye yönelik çalışmaların zayıflığı, kültür-sanat yönetiminin beklenen seviyenin altında kalması gibi konular bu araştırmanın temel problemleridir.

4.1. Yöntem

Araştırmanın evreni Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı çalışanları ile kültür-sanat etkinliklerinden yararlanan Sakarya halkıdır. Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığının 28 çalışanı ile etkinliklerden istifade eden 27 paydaş olmak üzere toplam 55 kişi ise çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Çalışmada nitel araştırma türlerinden eylem araştırmasından yararlanılmıştır. Araştırma verilerinin elde edilmesinde görüşme (mülakat) ve gözlem yöntemlerinden istifade edilmiştir. Araştırma başvurusu 17.04.2024 tarih ve 68 sayılı Sakarya Üniversitesi Etik Kurulu kararıyla uygun görülmüştür.

Araştırma grubu “çalışan” ve “paydaş” olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Çalışanlar grubu Kültür ve Sosyal İşler Dairesinde görevli Daire Başkanı, 5 Şube Müdürü, 19 Birim Sorumlusu ve 3 Büro Görevlisi olmak üzere 28 kişidir. Paydaşlar ise etkinliklerden istifade edenlerden basit tesadüfi örnekleme yöntemine göre seçilen 27 kişidir. Toplam 55 katılımcıyla sosyal sermaye ölçeğindeki boyutlar ve göstergeler üzerinden “yarı yapılandırılmış görüşme” yöntemi ile Aralık 2023-Ocak 2024 tarihleri arasında görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırma verilerinin analizinde nitel veri analiz yöntemi olan betimsel analiz kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış form kullanılarak yapılan derinlemesine mülakat ve gözlemler ile elde edilen verilerin analizi yapılmıştır. Verilerin toplanması aşamasında ses kayıtlarının dökümleri yapılmış, görüşmelere (mülakatlara) verilen cevaplar ve gözlemler neticesinde elde edilen notlar birincil veri olarak elektronik ortama aktarılmıştır.

Ayrıca Sakarya Büyükşehir Belediyesinin 2019-2023 yıllarına ait faaliyet raporları ve gerçekleştirilen toplantıların tutanaklarından ikincil veri olarak yararlanılmıştır. Sosyal sermaye ölçeğindeki boyutlara uygun hazırlanmış göstergelerdeki araştırma sorularına göre toplanan veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak sosyal sermaye boyutları altında özetlenip yorumlanarak analiz edilmiştir.

Sosyal sermayenin ölçümüne yönelik kısa bir değerlendirmenin yerinde olacağı düşünülmektedir. Tüysüz (2011), Putnam'ın sosyal sermaye ölçümünde güven düzeyinin ölçümünü ve sosyal ağların gücünü iki temel bileşen olarak kullandığını belirtir (s. 63). Putnam sosyal sermayenin ölçümünde güven, bağlılık ve sosyal ağların önemini vurgular. Beşer ve Hira (2017) sosyal sermayeye yönelik eleştirileri genelde “kavramsal/felsefi eleştiriler”, “teori ve metodolojisine yönelik eleştiriler” ile “ölçümüne yönelik eleştiriler” olmak üzere üç kategoride veya düzeyde toplar (ss. 28-29).

Literatürdeki eleştirilerin de en fazla olduğu ve yoğunlaştığı kısmın ölçüm kısmı olduğu söylenebilir. Sosyal sermaye literatüründe ölçüm probleminin hâlâ çözüme kavuşmamış başlangıç aşamasında bir konu olduğu kabul edilmektedir. Literatürde “makro düzeyde ölçüm”, “boyutlarından hareketle yapılan ölçümler”, “Putnam enstrümanı” ve “Dünya Bankası”nın ölçüm çalışmalarının yanı sıra son dönemde “Marmara sosyal sermaye ölçeği” gibi ölçekler bulunmaktadır.

Söz konusu ölçekler sosyal sermayenin ölçümüne ilişkin daha ziyade nicel çalışmalarda istatistiksel verilerin elde edilmesinde kullanılsa da bu verilerin yorumlanmasında nitel çalışmalara ihtiyaç duyulduğu da ortadadır. Şan’a göre (2024) “Batı merkezli ölçütler yerine, Türkiye’deki farklı ilişki biçimlerini ve dayanışma mekanizmalarını dikkate alan yerel ölçütler geliştirilmelidir” (s. 248).

Kolektif sosyal sermaye basitçe “bireylerin sosyal sermayelerinin toplamından ibarettir” ve bireylere sorulan sorular ve onların cevapları aracılığıyla sosyal sermayeyi ölçmeye çalışmak mümkündür. Çalışmamızda bireylere/paydaşlara sorulan sorular ve onlara verilen cevaplar aracılığıyla ölçüm yapıldığına vurgu yapmak yerinde olacaktır. Bu araştırmada geniş kitlelere bedelsiz olarak ulaştırılan kültür ve sanat hizmetinin sosyal sermayenin ne kadar dikkate alınarak planlanıp uygulandığı sorusuna yönelik alınan cevaplar ortaya konulacaktır.

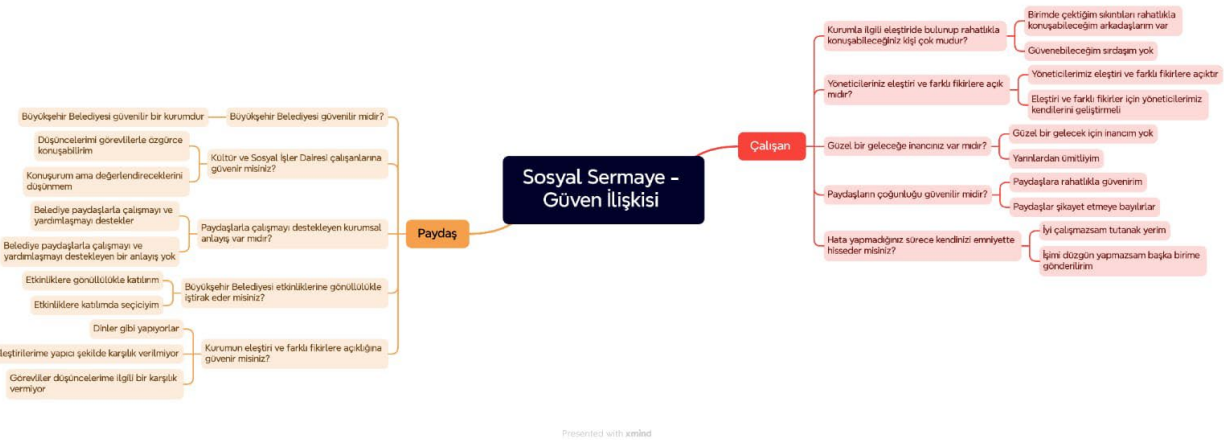
4.2. Bulgular

4.2.1. Güven ilişkisine yönelik bulgular

Araştırmada sosyal sermaye ile güven ilişkisine yönelik elde edilen bulgular Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1

Çalışan ve Paydaşların Sosyal Sermaye-Güven İlişkisi

Kaynak: Xmind-Zihin Haritası ve Beyin Fırtınası programı kullanılarak mülakat soruları ve katılımcıların bu sorulara verdiği cevaplardan elde edilmiştir.

4.2.1.1. Çalışan

Yapılan mülakatlarda çalışanlar arasında güven boyutuna yönelik sosyal sermaye varlığı Ek-1’de yer alan sorular üzerinden aranmıştır. Büyük oranda çalışan kurumla ilgili eleştiride bulunup konuşabileceği mesai arkadaşlarının olduğunu, birimde çektikleri sıkıntıları onlarla rahatlıkla konuşabildiklerini belirtmektedir. Bu görüşe katılmayan çalışan sayısı ise az sayıdadır. Çalışanların kendi aralarında güçlü bir güvenin varlığından bahsedilebilir. Baskın oranda çalışan güzel bir geleceğe inanç konusunda olumsuz görüş belirtmişlerdir. Belediye yönetiminin eleştiri ya da farklı fikirlere açık olduğunu düşünen ekser çoğunluğun varlığıyla birlikte nispeten az bir kısım ise aynı düşünceye katılmadıklarını belirtmektedirler. Kayda değer sayıda çalışan eğer işlerini düzgün yapmazlarsa yöneticilerin maddi-manevi cezalandırmalarıyla karşılaşacaklarına inanmaktadırlar.

Bir örgütün en önemli faktörünün insan kaynakları olduğunu savunan Likert yönetici davranışlarını; Sistem 1: istismarcı-otokratik, Sistem 2: iyiliksever-otokratik, Sistem 3: katılımcı ve Sistem 4: demokratik olmak üzere dört aşama olarak açıklamıştır. Likert'in "istismarcı-otokratik sistem" olarak açıkladığı *Sistem 1*'de yöneticiler astlarına güvenmez, astlarına kararlara katılması konusunda serbesti tanımaz, astlar korku-tehdit-ceza ile çalıştırılır, ödüllendirme söz konusu değildir, her koşulda maksimum verim ister, yönetici ve çalışanlar arasında ilişkiler yetersizdir ve korkuya dayanmaktadır (Seçtim & Erkul, 2020, s. 28; Kalafat, 2025).

Belediyelerde Belediye Başkanlarının liderlik tarzı, yönetsel bakış ve algılamaları kurumdaki ast üst ilişkilerini ve güven düzeyini doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda araştırma kapsamında yönetim anlayışı, felsefesi ve algılamadan kaynaklanan bazı sorunlar gözlemlenmiştir. Sakarya Büyükşehir Belediyesinin 2019-2023 hizmet döneminde Kültür ve Sosyal İşler Dairesinde altı farklı Daire Başkanı görev yapmış, dolayısıyla kısa bir dönem hizmet sunabilmişlerdir. Bu husus çalışmada güvenle ilgili bulguları açıklayıcı niteliktedir. Çalıştığı dairenin en üst seviyedeki yöneticisinin sıklıkla görevden alınmasının personelin güvensizlik algısını pekiştirdiği gözlemlenmiştir.

Yılmaz (2012) Sakarya Büyükşehir Belediyesi örneği üzerinde yerel yönetimlerde kurumsal bağlılığın bireysel performansa etkisine ilişkin yaptığı araştırmada kurumun; işe yönelik karar verme ve uygulama yetkisi ile farklı çalışma koşullarında inisiyatif kullanabilme becerisini yetersiz düzeyde saptamıştır. 12 yıl sonra aynı kurumda yapılan ve 2019-2023 dönemindeki kültürel çalışmaları inceleyen bu araştırmada mülakat ve gözlemler sonucu elde edilen bulgularda benzer durumların daha da yaygınlaştığı tespit edilmiştir.

Belediye yönetiminin düşüncelerin özgürce ifade edilmesini teşvik etmesi, eleştiri ya da farklı fikirlere açıklık konusunda kapasitesini artırması, hata yaptıklarında maddi-manevi cezalandırmaya uğrayacakları konusundaki kaygılarının giderilmesi bazı çalışanların kendilerini emniyette hissetmelerini cesaretlendirerek bireyler arasında var olan güçlü güvenin kolektif olarak kuruma olan güveni de arttıracakı düşünülmektedir. Elde edilen bulgular sosyal sermayenin önemli bir boyutu olan güvenin çalışanların verimliliğini etkilediği, çalışanların hayata ve kurumsal yapıya bağlılık düzeylerini düşürdüğünü göstermektedir.

Çalışma esnasında Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı'ndaki iş ve işlemlerde yükü genelde 7 çalışanın sırtladığı, işlerin genelde bu kişiler üzerinden yürütüldüğü, gece-gündüz demeden etkinliklerde aynı kişilerin aktif görev yaptıkları gözlemlenmiştir. Bu durum dar bir grubun güven konusunda sosyal sermayelerinin diğer mesai arkadaşlarına nazaran daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Bağlayıcı sosyal sermayeyi "dışsallaştıran" bir sermaye türü olarak karşılaşılan bu husus 7 kişi için olumlu olarak görülse de birimin geleceği açısından risk olarak değerlendirilebilir. İşlerin aralarında güçlü dayanışmaya sahip dar bir ekiple görülmesi; yeni düşüncelerin birimde yayılmasının engellenmesine, yeni bilgiye erişimin azalmasına ve dairedaki diğer çalışanlar arasındaki anlaşmazlıkların artmasına neden olacak şekilde olumsuz sonuçlar doğurabilir.

Güven boyutu bakımından çalışanların birbirleri arasında sosyal sermayelerinin güçlü olmasına karşın eşgüdüm halinde çalışma ortaya koyacak tarzda gelişemediği gözlemlenmiştir. Güven algısının yaygınlaştırılmasının ise işgücü performansı ve işyeri verimliliğini artırarak birimin geleceği açısından faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Yapılan bir diğer gözlem de çalışanların "iyi niyet" ve "empati"ye sahip olduklarıdır. Bu iki olgunun da güven endeksine dâhil edilerek değerlendirilmesinin var olan sosyal sermayeye daha fazla anlam katacağı düşünülmektedir.

4.2.1.2. Paydaş

Yapılan mülakatlarda paydaşlar arasında güven boyutuna yönelik sosyal sermaye varlığı Ek-2’de yer alan sorular üzerinden aranmıştır. Paydaşların büyük çoğunluğu büyükşehir belediyesini güvenilir bir kurum olarak görmekte ve çekinmeden gönüllülükle kültürel etkinliklere iştirak etmektedir. Paydaşların önemli bir kısmı kültürel etkinliklerle ilgili düşüncelerini görevliler ile özgürce konuşabilmektelerse de etkinliklerle ilgili düşüncelerini ilettiklerinde yapıcı ve ilgili bir şekilde kendilerine bir karşılık verilmediğini belirtmekte, kurumun eleştirilere ve farklı fikirlere açık olmadığını düşünmektedirler. Belediyede paydaşlarla çalışmayı ve yardımlaşmayı destekleyen bir anlayış olduğunu düşünenler ile düşünmeyenlerin sayısı ise eşittir.

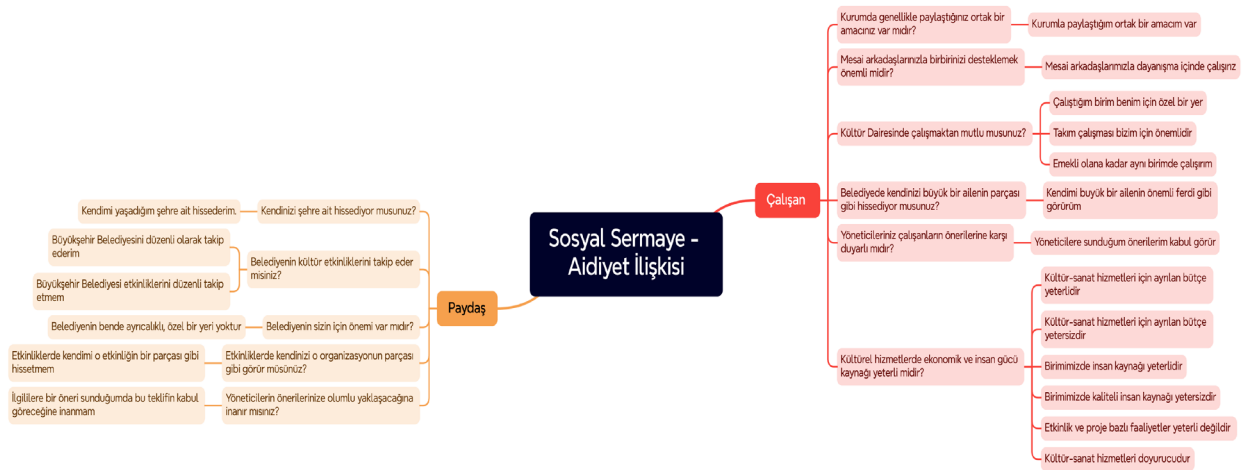
Paydaşlar zaman içerisinde davranış ve itibar yoluyla yüksek oranda güven duydukları Sakarya Büyükşehir Belediyesine yönelik aynı duyguyu çalışanlarında da aramaktadırlar. Kültür ve Sosyal İşler Dairesi çalışanları üzerinden paydaşlar nezdinde güvenin oluşturulmasının kurumun geleceği açısından çok önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Adam Ng vd. (2020) diğer ahlaki kaynaklar gibi güvenin de kullanımla birlikte gelişen ve kullanılmama durumunda zayıflayan, kişiler ve temsilcileri arasındaki güvenin “kırılgan bir meta” olduğuna dikkat çeker (s. 67). Daire çalışanlarının birbirleri arasında “güven” boyutunda; çalışanlar nezdinde sosyal sermayelerinin güçlü olmasına karşın eşgüdüm halinde çalışma ortaya koyacak tarzda gelişemediği tespit edilmiştir. Paydaşlar zaman içerisinde davranış ve itibar yoluyla yüksek oranda güven duydukları Sakarya Büyükşehir Belediyesine yönelik aynı duyguyu çalışanlarında da aramaktadırlar.

4.2.2. Aidiyet ilişkisine yönelik bulgular

Şekil 2

Çalışan ve Paydaşların Sosyal Sermaye-Aidiyet İlişkisi

Presented with xmind

Kaynak: Xmind-Zihin Haritası ve Beyin Fırtınası programı kullanılarak mülakat soruları ve katılımcıların bu sorulara verdiği cevaplardan elde edilmiştir.

4.2.2.1. Çalışan

Yapılan mülakatlarda çalışanlar arasında aidiyete yönelik sosyal sermaye varlığı Ek-1’de yer alan sorular üzerinden aranmıştır. Kültür Dairesi personeli baskın bir şekilde kurumda paylaştıkları ortak bir amaçları olduğunu söylemekte, bu birimin kendileri için özel bir yeri olduğuna inanmakta, çalışma hayatının bundan sonraki kısmını da yine aynı dairede geçirmek istediklerini belirtmekte, kurumun problemlerini kendi problemi gibi görmekte, kurumun gelişimi konusunda bir öneri sunduklarında bu

teklifin yöneticileri tarafından kabul göreceğine inandığını belirterek yüksek oranda aidiyete sahip olduklarını ifade etmektedirler.

Sakarya Büyükşehir Belediyesine yönelik farklı bir çalışmada Yılmaz (2012) çalışanların kurumu bir aile yuvası olarak görmekte olduğunu, kurum sorunlarına kendi sorunları gibi baktıklarını ve kurum sadakatine sahip olduklarını belirtir. Aradan geçen 13 yıllık sürede çalışanların kurum aidiyetini muhafaza ettikleri görülmektedir.

Belediyenin kültür-sanat hizmetleri için ayırdığı bütçenin yeterliliği konusu personel açısından tartışmalıdır; zira bu hususu yeterli görenlerle birlikte bir o kadar kişi de yetersiz görmektedir. İnsan kaynağı anlamında da benzer tespitler yapılmaktadır. Kültür-sanat hizmetlerinin etkinlik ve proje bazlı uygulamalarını yeterli görmeyenlerin sayısı yüksektir. Kültür-sanat hizmetlerini etkinlik, proje, uygulama ve bütçe bazında yeterli görmeyenlerin sayısının fazlalığı ilk bakışta olumsuz görünmekle birlikte aslında bu hususu aidiyet duygusunun bir yansıması olarak değerlendirmek de mümkündür.

Nitelikli ve planlı etkinlikler gerçekleştiren belediyeler kültür ve sanata önem verirler. Yatırımlar arasında kültür yatırımları ilk sıralardadır. Halk eğitimi anlayışını önceler ve halkın istifade edebileceği kültür merkezleri inşa eder, sürekliliği ve niteliği olan etkinlikler düzenler, bu çalışmalar için ciddi bütçeler ayırırlar.

Sakarya Büyükşehir Belediyesinin gelişime oldukça ihtiyaç duyduğu bu alanda bir an önce vizyoner politikalar geliştirmesi beklenmektedir. Kurum problemlerine bakış, çalışanların mutluluk düzeyi, kendilerini büyük bir ailenin parçası gibi görmeleri, çalışan önerilerine karşı yöneticilerin tutumu, kültürel hizmetlerdeki ekonomik ve insan gücü kaynağı kapasitesi ile Kültür ve Sosyal İşler Dairesi çalışanlarının gerek Büyükşehir Belediyesi gerekse çalıştıkları birime karşı rahatlıkla gözlemlenebilir bir aidiyete sahip olduğu değerlendirilmektedir.

4.2.2.2. Paydaş

Yapılan mülakatlarda paydaşlar arasında aidiyete yönelik sosyal sermaye varlığı Ek-2’de yer alan sorular üzerinden aranmıştır. Paydaşların büyük çoğunluğu kendilerini yaşadığı şehre ait hissetmektedir. Paydaşların yarısı Büyükşehir Belediyesini düzenli olarak takip etmekte ise de belediyenin düzenlediği kültürel etkinliklerde kendilerini o etkinliğin bir parçası gibi hissetmeyenlerin oranı oldukça yüksektir.

Önemli oranda paydaşın Büyükşehir Belediyesine Kültür Dairesi ile ilgili bir öneri sunduklarında bu tekliflerinin kabul göreceğine inançları oldukça düşüktür. Kültür-sanat hizmetleri için ayrılan insan kaynağını yeterli olarak görmeyenlerin oranı orta seviyededir. Büyükşehir Belediyesinin kendileri için özel bir yeri olduğuna inananların sayısı düşüktür.

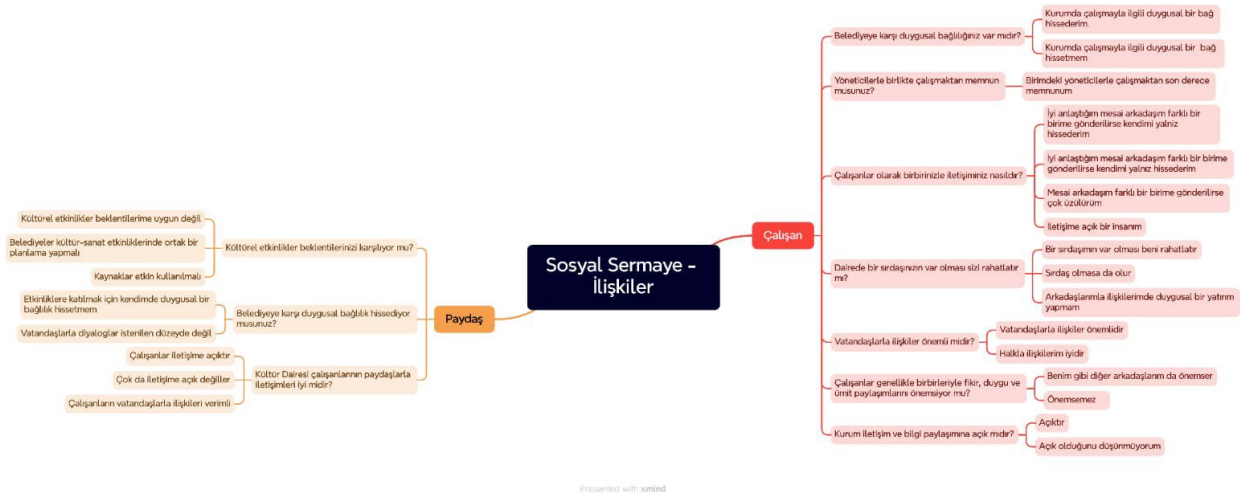
Sakarya Büyükşehir Belediyesinin paydaşlar nezdinde aidiyetle ilgili sosyal sermayesi düşük seviyededir. Kendilerini bu şehre ait hisseden vatandaşların Sakarya Büyükşehir Belediyesi söz konusu olduğunda takındıkları olumsuz tavrı giderme yönünde aidiyeti artırmaya yönelik çalışmalara ağırlık vermesi gerekliliği ortadadır.

Kurum problemlerine bakış, çalışanların mutluluk düzeyi, kendilerini büyük bir ailenin parçası gibi görmeleri, çalışan önerilerine karşı yöneticilerin tutumu, kültürel hizmetlerdeki ekonomik ve insan gücü kaynağı kapasitesi ile Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi çalışanları gerek Kuruma gerekse çalıştıkları birime karşı “*aidiyet*” boyutunda güçlü bir sosyal sermayeye sahiptirler. Büyükşehir belediyesinin paydaşlar nezdinde aidiyetle ilgili sosyal sermayesi ise düşüktür.

4.2.3. İlişkilere yönelik bulgular

Şekil 3

Çalışan ve Paydaşların Sosyal Sermaye-İlişkiler

Kaynak: Xmind-Zihin Haritası ve Beyin Fırtınası programı kullanılarak mülakat soruları ve katılımcıların bu sorulara verdiği cevaplardan elde edilmiştir.

4.2.3.1. Çalışan

Yapılan mülakatlarda çalışanlar arasında ilişkilere yönelik sosyal sermaye varlığı Ek-1'de yer alan sorular üzerinden aranmıştır. Çalışanlar kayda değer biçimde görev yaptığı büyükşehir belediyesinde çalışmaya devam etmek için duygusal bir bağlılığa sahiptir. Kültür Dairesindeki yöneticilerle çalışmaya yönelik duygusal bağları ise oldukça düşüktür. İyi diyalogları olan mesai arkadaşının farklı bir birime tayin edilecek olmasında kendisini yalnız hissedeceğini düşünenler ve bir sırdaşın varlığının kendilerini rahatlatıldığını belirtenlerin oranı görece eşittir. Buna karşılık arkadaşlarıyla ilişkilerinde belirgin ölçüde duygusal bir yatırım yapmadıkları da anlaşılmaktadır.

Büyük oranda çalışan Belediyede çalışanların iletişime açık olduğunu belirtmektedirler. Tıpkı dairedeki arkadaşlarıyla olduğu gibi Belediyenin diğer personelleriyle de fikirlerini, duygularını ve ümitlerini serbestçe paylaşabilmektedirler. Kültür Dairesi çalışanları ekseriyetle vatandaşlarla ilişkilerin kendileri açısından önemli ve verimli olduğunu düşünmektedir. Çalışanlar genellikle birbirleriyle fikir, duygu ve ümit paylaşımlarını önemsemektedir. Birimde iletişime ve bilgi paylaşımına isteklilik ve açıklık genel anlamda paylaşılan bir değer olarak tespit edilmiştir. Çalışanların kuruma karşı duygusal bağlılıkları, yöneticilerle birlikte çalışma isteği, diğer çalışanlar ile iletişimi, vatandaşlarla ilişkileri, çalışanların birbirleriyle fikir, duygu ve ümit paylaşımları, iletişim ve bilgi paylaşımında açıklıkları ile güçlü sayılabilecek sosyal sermaye ilişkilerine sahip oldukları değerlendirilmektedir.

4.2.3.2. Paydaş

Yapılan mülakatlarda paydaşlar arasında ilişkilere yönelik sosyal sermaye varlığı Ek-2'de yer alan sorular üzerinden aranmıştır. Paydaşların önemli bir bölümü Büyükşehir Belediyesinin düzenlediği kültürel etkinlikleri beklentilerine uygun bulmamakta, etkinliklere katılmak için kendilerinde duygusal bir bağlılık hissetmemektedirler. Büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasında kültür-sanat etkinlikleri ile ilgili ortak bir planlama yapılması kaynakların etkin kullanımı ve vatandaş memnuniyetinin artırılmasına imkân sunacaktır. Kültür Dairesi çalışanlarının iletişime açık olduğu ve vatandaşlarla ilişkilerinin verimli olduğunu düşünen ile düşünmeyenlerin sayısı benzerdir. Paydaşlara göre çalışanların bu kapalı tutumu onları aynı şekilde davranmak için cesaretlerini olumsuz yönde

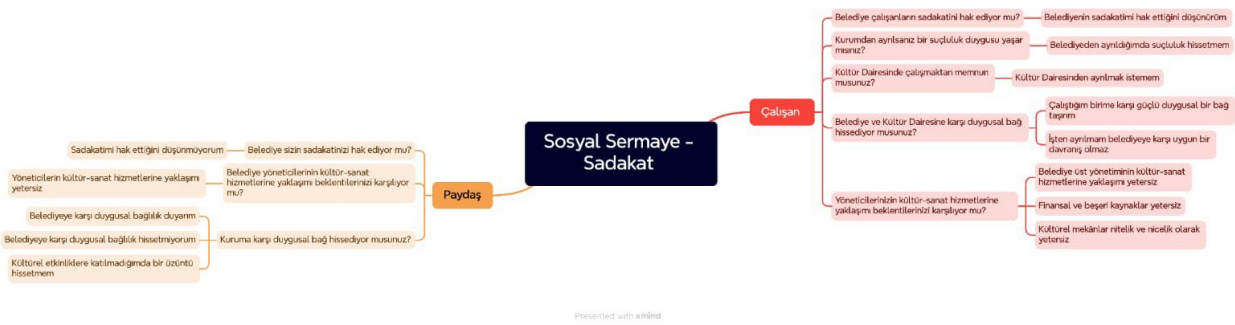
etkilemektedir. Paydaşların kültürel etkinliklerden beklentileri karşılama, kendilerini Belediyeye karşı duygusal bir bağlılık hissetmelerinde, paydaşların Kültür ve Sosyal İşler Dairesi ile ilgili iletişimlerinde çalışanların olumsuz sosyal sermaye ilişkilerine sahip oldukları değerlendirilmektedir.

Çalışanların kuruma karşı duygusal bağlılıkları, yöneticilerle birlikte çalışma isteği, diğer çalışanlar ile iletişimi, vatandaşlarla ilişkileri, çalışanların birbirleriyle fikir, duygu ve ümit paylaşımları, iletişim ve bilgi paylaşımında açıklıkları ile güçlü sayılabilecek sosyal sermaye ilişkilerine sahip oldukları değerlendirilmektedir. Paydaşlar nezdinde ise kültürel etkinliklerden beklentilerin karşılanmasında, kendilerini Belediyeye karşı duygusal bir bağlılık hissetmelerinde, paydaşların Kültür ve Sosyal İşler Dairesi ile ilgili iletişimlerinde olumsuz sosyal sermaye ilişkilerine sahip oldukları değerlendirilmektedir.

4.2.4. Sadakate yönelik bulgular

Şekil 4

Çalışan ve Paydaşların Sosyal Sermaye-Sadakate İlişkisi

Kaynak: Xmind-Zihin Haritası ve Beyin Fırtınası programı kullanılarak mülakat soruları ve katılımcıların bu sorulara verdiği cevaplardan elde edilmiştir.

4.2.4.1. Çalışan

Yapılan mülakatlarda çalışanlar arasında sadakate yönelik sosyal sermaye varlığı Ek-1'de yer alan sorular üzerinden aranmıştır. Büyük oranda çalışan Belediyenin kendilerinin sadakatini hak ettiğini düşünmekte, Belediyeden ayrıldıklarında suçluluk hissetmeyeceklerini belirtmektedir. Personelin neredeyse tamamına yakını Kültür Dairesinden ayrılmak istememekte, çalıştığı birime karşı güçlü duygusal bir bağ taşımaktadır. Kendileri için avantajlı olsa bile işten ayrılmalarının çalışanlar için belediyeye karşı uygun bir davranış olmayacağını düşünmeleri sorumluluklarını bildiklerini göstermektedir. Çalışanların önemli bir kısmı Belediye üst yönetiminin kültür-sanat hizmetlerine yaklaşımının beklentilerini karşılamada yetersiz olduğunu belirtmektedir. Yapılan görüşmelerde genel bütçeden kültürel hizmetlere ayrılan finansal kaynak ve insan kaynağının azlığı ile kültürel mekânların nitelik ve nicelik olarak yetersizliği sadakate etki eden unsurlar olarak gözlemlenmiştir.

Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı için ayrılan yüzde biri bile bulmayan bütçe önce beş müdürlük arasında taksim edilmekte, personel, cari vb. zorunlu giderler düşüldükten sonra kültür-sanat hizmetleri için ayrılan kısım daha da küçülmektedir. Üst yönetimle ilgili bir diğer eleştiri beşerî kaynakların kapasite düşüklüğüdür. Daire Başkanlığı kadrosunda birçok personel görünmekle birlikte işi sırtlayan 7 kişilik bir çekirdek kadrodur. Kültür-sanat hizmetlerinde nitelikli personel ihtiyacı yalnızca Sakarya Büyükşehir Belediyesinin sorunu değildir; III. Milli Kültür Şûrası'nda da vurgulanan önemli konulardan biridir.

Çalışanlar -özellikle yönetici sınıfındakiler- nitelik ve nicelik olarak yetersiz mevcut kültürel mekânlara öğrencileri çekmenin zorluğu görülünce yazar buluşmalarıyla öğrencilerin ayağına yazarları götürmekte, kitapları ücretsiz olarak dağıtmakta ve böylelikle onların kültürel etkinliklerden

geri kalmalarını önlenmeye çalışmaktadırlar. Kültürel hayatın temel meseleleri şehirde düğümlenmektedir. Kültürel alanlarla ilgili sorunların çözümü yine önemli ölçüde şehircilikle ilgilidir. Çarpık şehirleşmenin kültürel dokuya büyük zarar verdiği açıktır. Yerel yönetimlerin kültür-sanat tesislerinin planlama ve inşasından işletilmesine kadar şehirlerin ruhunu yaşatacak kültürel mekânlar tasarlaması önemlidir. Çalışanlar sadakat konusunu “Belediyeye” ve “Kültür Dairesine” göre farklı farklı değerlendirmeye tabi tuttukları, Kültür Dairesine yönelik sadakatlerinin daha yüksek oranda olduğu tespit edilmiştir. Bu konuda birim yöneticilerine olan güven, bağlılık ve sadakatin önemli rol oynadığı gözlemlenmiştir.

“Kurumun sadakatlerini hak ettiğini düşünmeleri”, “Kültür Dairesinde çalışma isteğinin yüksekliği”, “Belediye ve Kültür Dairesine karşı güçlü duygusal bağ hissetmeleri” göstergeleri üzerinden çalışanların sadakat bağlamında güçlü bir sosyal sermayeye sahip oldukları değerlendirilmektedir. Belediye üst yönetiminin çalışanlar nezdinde sadakat konusunda biraz daha çaba göstermeleri gerektiği gözlemlenmiştir.

4.2.4.2. Paydaş

Yapılan mülakatlarda paydaşlar arasında sadakate yönelik sosyal sermaye varlığı Ek-2’de yer alan sorular üzerinde aranmıştır. Paydaşlar kayda değer oranda Büyükşehir Belediyesinin kendilerinin sadakatini hak ettiğini düşünmemektedir. Büyük oranda paydaş Büyükşehir Belediyesi yöneticilerinin kültür-sanat hizmetlerine yaklaşımının beklentilerini karşılamadığını ifade etmektedir. Büyükşehir Belediyesinin kültürel etkinliklerine katılmadığında bir üzüntü hissetmediklerini belirtenlerin oranı da dikkat çekici yüksekliktedir. Paydaşların Büyükşehir Belediyesine karşı duygusal bağlılıkları eşit orandadır. Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesinin güven, ilişkiler ve aidiyet konularında olduğu gibi sadakat konusunda da paydaşlar nezdinde olumsuz sayılabilecek sosyal sermaye ilişkilerine sahip olduğu değerlendirilmektedir.

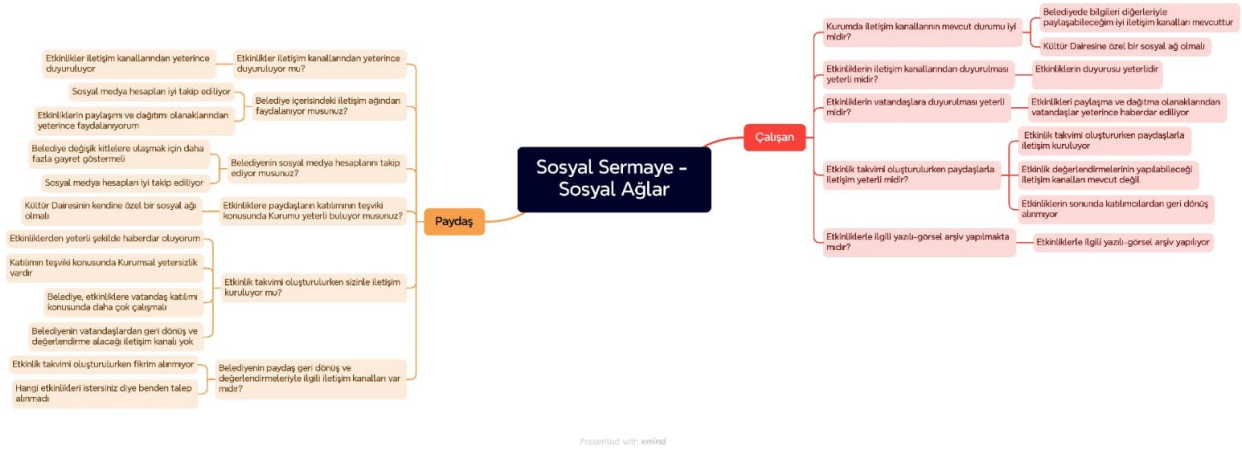
Çalışanlar sadakat konusunu “belediyeye” ve “Kültür dairesine” göre farklı farklı değerlendirmektedirler. Kültür Dairesine yönelik sadakatleri daha yüksek orandadır. Bu konuda birim yöneticilerine olan güven, bağlılık ve sadakatin önemli rol oynadığı tespit edilmiştir. “Kurumun sadakatlerini hak ettiğini düşünmeleri”, “Kültür Dairesinde çalışma isteğinin yüksekliği”, “Belediye ve Kültür Dairesine karşı güçlü duygusal bağ hissetmeleri” göstergeleri üzerinden çalışanların “sadakat” bağlamında güçlü bir sosyal sermayeye sahip oldukları görülmektedir. Belediye üst yönetiminin çalışanlar nezdinde sadakat konusunda biraz daha gayret göstermeleri gerektiği anlaşılmaktadır.

Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesinin güven, ilişkiler, aidiyet konularında olduğu gibi sadakat konusunda da paydaşlar nezdinde olumsuz sosyal sermaye ilişkilerine sahip olduğu ölçülmüştür.

4.2.5. Sosyal ağlara yönelik bulgular

Şekil 5

Çalışan ve Paydaşların Sosyal Sermaye-Sosyal Ağlar İlişkisi

Kaynak: Xmind-Zihin Haritası ve Beyin Fırtınası programı kullanılarak mülakat soruları ve katılımcıların bu sorulara verdiği cevaplardan elde edilmiştir.

4.2.5.1. Çalışan

Yapılan mülakatlarda çalışanlar arasında sosyal ağlara yönelik sosyal sermaye varlığı Ek-1'de yer alan sorular üzerinde aranmıştır. Çalışanların tamamına yakını Belediyede bilgileri diğerleriyle paylaşılabilir iletişim kanallarının mevcut olduğunu belirtmektedir. Kültür Dairesi etkinliklerinin belediyenin iletişim kanalları üzerinden yeterli şekilde duyurulduğunu; Kültür Dairesindeki kişilere zamanında iletilmesine olanak sağlayan bir iletişim sistemi/ağı olduğunu; Kültür Dairesinin düzenlediği etkinlikleri paylaşma ve dağıtma olanaklarından vatandaşların yeterince haberdar edildiğini ifade edenlerin oranı oldukça yüksektir. Çalışanlar ekseriyetle Kültür Dairesine özel bir iletişim ağının olması gerektiğini düşünmektedir.

Konu özelinde derinlemesine yapılan mülakatta Sakarya Büyükşehir Belediyesi web sayfasında altyapı, üst yapı hizmetleriyle ilgili haberlerle birlikte kültür-sanat haberlerinin aynı mecrada yan yana sunulmasının vatandaşların ilgisini çekmede başarısız kaldığı ve beklenen ilgiye ulaşamadığı değerlendirilmiştir. Oysa kültür-sanata ait ayrı bir mecra olması durumunda konuya meraklı kesim bu haberlere daha rahat ulaşabileceklerdir. 2019 öncesi dönemde böylesi bir uygulama varken kaldırılmış olmasını çalışanlar bir eksiklik olarak değerlendirmektedirler. Önceki dönemde kültür-sanat haberlerini vatandaşlara ulaştırmada, sorulara anında cevap verebilmede büyük rahatlık sağlandığı, kalitenin artırılarak olumlu geri dönüşler alındığı ve bu sayede sadece yerelde değil ulusalda da önemli oranda bir kültür-sanat takipçisi edindikleri ifade edilmiştir.

Hâkim oranda çalışan etkinlik takvimi oluştururken paydaşlarla (üniversiteler, STK ve vatandaşlar) iletişim kurulduğunu, onların taleplerinin alındığını belirtmektedir. Özellikle Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ile düzenli etkinlikler planlayıp uyguladıkları, vatandaşlardan telefon, mail ya da yüz yüze görüşmelerle etkinlik talepleri aldıkları, Türkiye Yazarlar Birliği Sakarya Şubesi'yle düzenli, diğer bazı kültür-sanat dernekleriyle de önemli gün ve gecelere yönelik belirli aralıklarla etkinlik planlamaları yapıldığı ifade edilmiştir.

Sakarya, renkli kültürü ve çeşitlilik arz eden sosyal yapısıyla benzersiz bir şehirdir. Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkasya kökenli, çok sayıda etnisiteye mensup insanın barış içinde yaşadığı şehir, bir arada yaşam ve kardeşlik coğrafyasıdır. İki asır boyunca Kafkasya, Balkanlar ve Ortadoğu'dan gelen göçmenlere ev sahipliği yaparak sosyal kimliğini inşa eden Sakarya'nın, bugün bu tarihi tecrübesini

Ortadoğu'dan gelen mülteciler için ortaya koyması beklenmektedir. Kılınç'ın (2015) da dikkat çektiği gibi gittikçe daha çokkültürlü bir topluma evrilen şehrin lüzumlu denilebilecek erdemlerde buluşacak ortak zeminlerin oluşturulması gerekmektedir. Sosyal sermayenin kurulması, yalnızca şehirdeki birbirini tanıyanlarla değil tanımayan kişilerle arasındaki ilişkiler ağının ortaklaşa çalışması çok önemlidir. Sakarya Büyükşehir Belediyesinin merkezî yönetimin de desteğini alarak şehirde yaşayan mülteci, sığınmacı ve göçmenler için de kültür programları planlaması ve hayata geçirmesi onların yerel halk ile bütünleşmelerini, sosyal, kültürel ve ekonomik uyumlarını hızlandıracaktır. Yeni gelen kişilerin de göçle birlikte taşıdıkları sosyal sermayelerinin olduğu unutulmamalıdır. Bu konuda güven, aidiyet, ilişkiler ve sosyal ağlar bağlamında sosyal sermayenin kullanımından faydalanmasının yerinde olacağı düşünülmektedir.

Her ne kadar paydaşlarla iletişim kuruluyor olsa da Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığının etkinlik değerlendirmelerinin yapılabileceği iletişim kanallarının mevcut olmadığı, bu etkinlikler sonunda katılımcılardan anket, mülakat vb. yöntemlerle şikâyet, öneri ve memnuniyet ölçümüne yönelik herhangi bir geri dönüş alınmadığı tespit edilmiştir. Daire Başkanı ve Şube Müdürleri bu konudaki yetersizliğin farkındadır ve giderilmesine yönelik bir planlama yapacakları anlaşılmaktadır. Yerel yönetimlerde, halkın ve kültürel alandaki ehliyetli kişilerin, kültür programları hakkındaki şikâyetlerini değerlendirebilecek mekanizmaların yetersizliği konusu III. Milli Kültür Şûrası'nda da dile getirilen yaygın bir eksikliklerdir.

Çalışanlar ağırlıklı olarak etkinliklerle ilgili yazılı-görsel arşiv yapıldığını belirtmektedir. Yapılan görüşmelerde "iletişim kanallarının mevcut durumu", "etkinliklerin iletişim kanallarından vatandaşlara duyurulma kapasitesi", "etkinliklerle ilgili yazılı-görsel arşivin varlığı" ve bunların paylaşımına yönelik olumlu göstergeler göz önüne alındığında bir sosyal sermaye ölçeği olarak sosyal ağların başarılı bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Etkinlik takvimi oluşturulurken paydaşlarla iletişimin artırılmasının, karar alma süreçlerinin hızla sonuçlandırılmasının, etkinliklerin çeşitliliği konusundaki çabaların sosyal ağların kullanım kapasitesini zenginleştireceği değerlendirilmektedir.

4.2.5.2. Paydaş

Yapılan mülakatlarda paydaşlar arasında sosyal ağlara yönelik sosyal sermaye varlığı Ek-2'de yer alan sorular üzerinde aranmıştır. Kültür Dairesinin düzenlediği etkinlikleri iletişim kanallarından yeterince duyurulduğu, sosyal medya hesaplarını takip ettiklerini, paylaşma ve dağıtma olanaklarından vatandaşların yeterince faydalandığı yönündeki görüşlere çalışanlar genellikle olumlu yaklaşırken, bu görüşe katılmayanların sayısı da göz önünde bulundurulmalıdır. Paydaşların büyük bir çoğunluğu Kültür Dairesinin etkinliklerin paylaşabileceği kendine özel bir sosyal ağı olması gerektiği görüşüne katılmaktadır. Yapılan görüşmelerde sosyal ağın güçlü olması ile kurum performansı arasında pozitif yönlü anlamlı bir etki meydana geldiği ölçülmüştür. Önemli oranda paydaş Büyükşehir Belediyesi ile rahat diyalog kurabilecekleri iletişim kanallarının mevcut olduğunu, etkinliklerden yeterli şekilde haberdar olduklarını belirtmektedir. Etkinliklere paydaşların katılımının teşviki konusunda kurumsal yetersizlik olduğuna inananların sayısı görece eşittir.

Sosyal sermayenin varlığının daha da önem kazanmasında sosyal iletişim ağlarının artmasının rolü büyüktür. Paydaşlar baskın şekilde etkinlik takvimi oluşturulurken kendileriyle iletişim kurulmasını ve taleplerinin alınmasını istemektedir. Belediyenin paydaş geri dönüş ve değerlendirmeleriyle ilgili iletişim kanalları olmadığını düşünenlerin sayısı da benzer şekildedir. Sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte bir model üzerinde istişareler yapmanın şehrin kültür-sanat kapasitesini artıracığı anlaşılmaktadır. Kültür-sanat etkinlik takvimi oluşturulurken paydaşlarla iletişim kurulması ve taleplerinin alınması görüşü büyük oranda beklenmektedir.

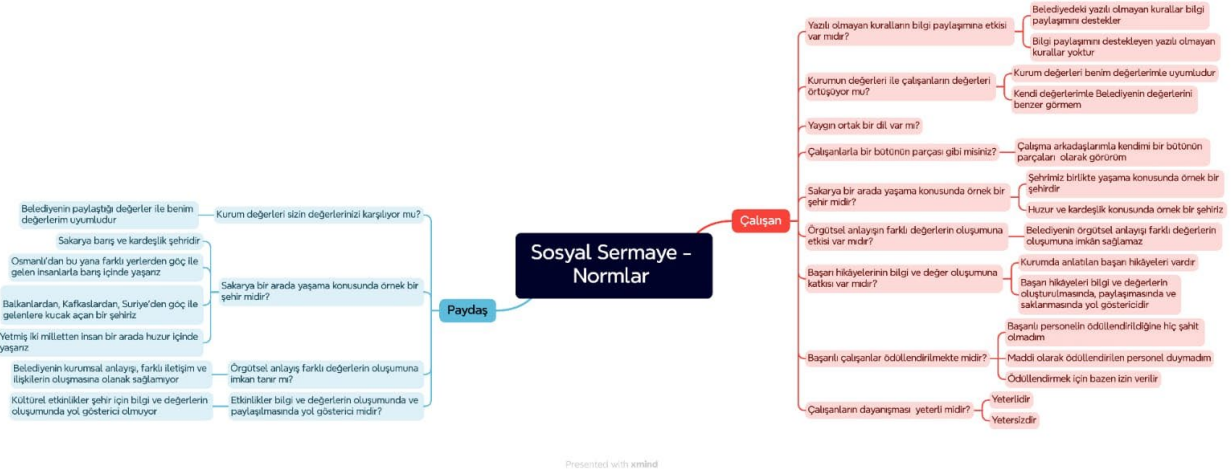
Yapılan görüşmelerde "iletişim kanallarının mevcut durumu", "etkinliklerin iletişim kanallarından vatandaşlara duyurulma kapasitesi", "etkinliklerle ilgili yazılı-görsel arşivin varlığı" ve bunların

paylaşımına yönelik olumlu göstergeler göz önüne alındığında çalışanların sosyal ağları başarılı bir şekilde kullandığı görülmüştür. Sosyal ağlar konusunda da paydaşlar nezdinde olumsuz sayılabilecek sosyal sermaye ilişkilerine sahip olduğu değerlendirilmektedir.

4.2.6. Normlara yönelik bulgular

Şekil 6

Çalışan ve Paydaşların Sosyal Sermaye-Normlar İlişkisi

Kaynak: Xmind-Zihin Haritası ve Beyin Fırtınası programı kullanılarak mülakat soruları ve katılımcıların bu sorulara verdiği cevaplardan elde edilmiştir.

4.2.6.1. Çalışan

Yapılan mülakatlarda çalışanlar arasında normlara yönelik sosyal sermaye varlığı Ek-1'de yer alan sorular üzerinde aranmıştır. Çalışanların yarısı kurumda yazılı olmayan kuralların bilgi paylaşımını desteklediğini belirtmekte, mevcut kurum değerlerini kendi değerleriyle uyumlu bulmaktadır. Olumsuz düşünen bir o kadar çalışanın varlığı ise bu konudaki kararsızlığı ortaya koyması açısından dikkat çekicidir. Kültür Dairesindeki iş ve işlemlerde yükü genelde 7 kişiden oluşan belirli isimlerin sırtladığı, işlerin genelde bu kişiler üzerinden yürütüldüğü, gece-gündüz demeden etkinliklerde aynı kişilerin aktif görev yaptıklarının gözlemlendiği daha önce belirtilmişti. Bu hususun tekrar edilmesinin sebebi söz konusu kişiler arasında yaygın bir ortak dilin varlığının gözlemlenmiş olmasıdır. Diğer çalışanlar arasında da bu ortak dil yaygınlaştırılmalıdır. Kayda değer kişi çalışma arkadaşlarıyla kendisini bir bütünün parçaları olarak kabul etmekte, Sakarya'yı barış, dayanışma ve bir arada yaşam konusunda örnek bir şehir olarak görmektedir.

Kurumda var olan örgütsel anlayışın, farklı bireysel ve kültürel değerlere dayalı iletişim ve ilişkilerin oluşmasına olanak sağladığını düşünmeyenler ekseriyettedir. Kurumda anlatılan başarı hikâyelerinin bireyler ve birimler için bilgi ve değerlerin oluşturulmasında, paylaşılmasında ve saklanmasında yol gösterici olarak görenlerin sayısı yüksektir. Çalışanlar ağırlıklı olarak başarılı çalışmalar nedeniyle ilgili personelin ödüllendirilmediğini ifade etmektedir.

Bu veriler ışığında bir sosyal sermaye ölçeği olan normların Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesinde kullanıldığı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte mevcut kurum değerlerini kendi değerleriyle uyumlu bulmayanların, kurumda yazılı olmayan kuralların bilgi paylaşımını desteklediğine inanmayanların ve başarılı çalışanların ödüllendirilmediğini düşünenlerin azımsanmayacak sayıdaki varlıkları normların çalışanların nezdinde geliştirilmesi gerekliliğini hatırlatmaktadır.

Adam Ng vd.'nin (2020) de dikkat çektiği gibi “Kurumsal ve davranışsal kurallar, güven ortamının mevcudiyetinde daha öngörülebilir olduğunda, belirsizlik ya da değişkenlik azaltılabilmektedir” (s. 70).

4.2.6.2. Paydaş

Yapılan mülakatlarda paydaşlar arasında normlara yönelik sosyal sermaye varlığı Ek-2’de yer alan sorular üzerinde aranmıştır. Paydaşların önemli bir kısmı Büyükşehir Belediyesinin paylaştığı değerler ile kendi değerlerini uyumlu bulmaktadır. Büyükşehir Belediyesinin kurumsal anlayışının, farklı bireysel ve kültürel değerlere dayalı iletişim ve ilişkilerin oluşmasına olanak sağlamadığını; Büyükşehir Belediyesi kültürel etkinliklerinin şehir için bilgi ve değerlerin oluşturulmasında, paylaşılmasında ve saklanmasında yol gösterici olmadığını düşünenler hâkim şekilde çoğunluktadır. Farklı bireysel ve kültürel değerlere sahip olanların beklentilerini karşılamayan ve özgünlükten uzak kültür-sanat etkinliklerinin zamanla aynı değerleri paylaşan kesimde de memnuniyetsizliğe dönüştüğü düşünülmektedir. Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesinin normlar bağlamında paydaşlar nezdinde geliştirmeye muhtaç sosyal sermaye ilişkilerine sahip olduğu değerlendirilmektedir.

Genel değerlendirmede bir sosyal sermaye ölçeği olarak “normlar”ın Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi çalışanları nezdinde kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi’nin normlar bağlamında paydaşlar nezdinde geliştirmeye muhtaç sosyal sermaye ilişkilerine sahip olduğu değerlendirilmektedir.

5. Sonuç

Mülakatlarda çalışanlar nezdinde “bireylere sorulan sorular ve onlara verilen cevaplar aracılığıyla” ölçümü ve gözlemlerin analizleri sonrası genel olarak Kültür ve Sosyal İşler Dairesi çalışanlarının sosyal sermaye varlığının orta düzeyin üzerinde olduğu görülmektedir. 28 çalışanı kapsayan ölçümlerde sosyal sermayenin anahtar boyutlarının kapsayıcılığında ve göstergelerin çeşitliliğinden yararlanılmış, gözlemler de dikkate alınarak yapılan analizlerle ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Buradan hareketle Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığında çalışan bireylerin sosyal sermayelerinin toplamından ibaret kolektif sosyal sermayeye sahip olduğu ölçülmüştür. Çalışanlar nezdinde olumlu değerlendirilen sosyal sermaye varlığının paydaşlar nezdinde analizinde birçok göstergeye verilen yanıtlarda ise sosyal sermaye boyutunda olumsuz sonuçlara ulaşılmıştır.

Sakarya Büyükşehir Belediyesinin kültür-sanata ayırdığı finansal ve beşeri kaynakları sınırlıdır. Ayrılmış olan düşük bütçeler ve yetersiz personel ile kültür-sanat hizmetlerinin özlenen seviyeye ulaşması mümkün değildir. Kültür-sanat hizmetleri genelde merkez ilçede yoğunlaşmaktadır. Hizmet bekleyen diğer 16 ilçeye eldeki bütçe ve imkânlarla gereken hizmetlerin götürülmesi oldukça zor görünmektedir. Öte yandan kültür-sanat mekânları nicelik ve nitelik olarak yetersizdir; bu haliyle bekleneni vermekten oldukça uzaktır. Mevcut binalar (AKM, OSM, Sakarya Sanat Galerisi, Ziya Taşkent Konser Salonu, Faik Baysal Kütüphanesi vb.) kültür-sanat hizmetlerinin sunulması için elverişli olmadığından bu binalara vatandaşları çekmek oldukça zor olmaktadır. Yıllardır önemli bir ihtiyaç olan kongre ve kültür merkezi eksikliği de bir türlü giderilememiştir. Son olarak Sakarya Büyükşehir Belediyesi’nin kültür-sanat politikası ilgili çalışan ya da paydaşların katılımı ile belirlenememektedir.

Söz konusu olumsuzlukların giderilebilmesi için Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığının etkinlik değerlendirmelerinin yapılabileceği iletişim kanalları oluşturulmalı; etkinliklerin sonunda katılımcılardan anket, mülakat vb. yöntemlerle şikâyet, öneri ve memnuniyet ölçümüne yönelik geri dönüşler alınmalıdır. Sakarya Büyükşehir Belediyesinin kültür-sanat etkinlikleri ile ilgili olarak karar alma süreçlerinde ya da etkinlikler sonunda yapılacak değerlendirmelerde yüz yüze ve/veya sosyal ağlar üzerinden paydaş katılımının sağlanması, memnuniyet ölçümü yapılması katkı sağlayacaktır.

Sosyal sermayenin oluşturulmasında belediyenin ve sivil toplumun birlikte yer alacağı bir yapı geliştirilmelidir. Oluşturulacak sosyal sermayenin devamlılığını sağlamada da sivil toplum kuruluşlarına kolaylaştırıcı bir rol verilmelidir. Sakarya Üniversitesi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte kültür-sanat ilişkisinin kurulduğu bir yerel kültür yönetimi modeli üzerinde istişareler yapılmasının şehrin kültür-sanat kapasitesini artıracığı düşünülmektedir. Şehirde var olan kültürel çeşitlilik ve zenginliğe yönelik olarak paydaşları bir araya getirecek fırsat ve platformların oluşturulması önemlidir.

Bu araştırma kültürel etkinliklere katılan Sakaryalı paydaşlar ile Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı çalışanlarına yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Belediyenin kültür-sanat etkinliklerinde sosyal sermayenin kullanım durumunu tespiti yöneliktir ve diğer dairelerini kapsamamaktadır. Benzer araştırmalar Belediyenin diğer daireleri ve çalışanları ya da diğer kamu kuruluşları ile gerçekleştirilebilir. Çalışma nitel araştırma yöntemi kullanılarak çalışan ve paydaş iki farklı gruptaki bireylerle mülakat ve gözlemler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Nicel araştırma yöntemleri kullanılarak farklı araştırmalar yapılması da önerilir.

Aile, eğitim, gelenek ve inançların şekillendirdiği kültürel sermaye birikimi eğitim, bilgi, ilgili olunan alanlar (araştırma özelinde kültür-sanat) sosyal sermaye ile gerçekleştiğinde ekonomik sermayeye çevrilebileceği akılda tutulmalıdır. Sakarya Büyükşehir Belediyesi için sosyal sermayenin aktif kullanımı yalnızca manevi açıdan değil maddi açıdan da gelişimine katkı sunacağı değerlendirilmektedir. Çalışanlarının sosyal sermayelerini zenginleştirmeye yönelik uygulamalar yaygınlaştırılmalıdır.

Kaynakça

- Adam, Ng, Mirakhor, A., & Mansor, H. İ. (2020). *Sosyal sermaye ve risk paylaşımı: Bir İslami finans paradigması* (E. Akkaş, Çev.). Albaraka Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 2015).
- Akdeniz, S. (2017). *Yerel yönetimlerde kültürel planlama: Sakarya Büyükşehir Belediyesi örneği* [Yayınlanmamış lisans tezi, Sakarya Üniversitesi].
- Aydemir, M. A. (2011). *Sosyal sermaye –Topluluk duygusu ve sosyal sermaye araştırması-*. Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Beşer, A. H., & Hira, İ. (2017). Sosyal sermayeye eleştirel bakmak. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 23-37.
- Bilgin, N., & Kaynak, R. (2008). Sosyal sermaye faktörlerinin iş başarısına etkisi: Üniversite çalışanları üzerine ampirik bir çalışma. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(1), 29-38.
- Çakar, N. D. (2021). *Yerel yönetimlerin başarısında sosyal sermayenin rolü (Diyarbakır örneği)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kapadokya Üniversitesi].
- Erdoğan, M. (2013). *Yerel yönetimlerde toplumsal sermaye, teori ve katılımcı pratikler*. Legal Yayınevi.
- Field, J. (2008). *Sosyal sermaye*. (B. Bilgen & B. Şen, Çev.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 2003).
- Fukuyama, F. (2000). *Güven (Sosyal erdemler ve refahın yaratılması)*. (A. Buğdaycı, Çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kalafat, G. (2025, 9 Nisan). *Yönetişel düşünce tarihi-3: Neo-klasik yönetim düşüncesi*. GPlan. <https://www.gurkankalafat.net/post/y%C3%B6netsel-d%C3%BC%C5%9F%C3%BCnce-tarihi-3>
- Kılınç, Z. A. (2010). Yurttaşlık ahlakı olarak sosyal sermaye. *Bilgi*, (2), 1-37.
- Kılınç, Z. A. (2015). Değişen Türkiye ve toplumsal düzen. *PESA International Journal of Social Studies*, 1(2), 87-97.
- Öztopçu, A. (2021). *Sosyal sermaye teorisi ve sürdürülebilir yerel kalkınma*. Yeni İnsan Yayınevi.
- SBB (2020). *2019 yılı faaliyet raporu*.
- SBB (2021). *2020 yılı faaliyet raporu*.
- SBB (2022). *2021 yılı faaliyet raporu*.
- SBB (2023). *2022 yılı faaliyet raporu*.
- SBB (2024). *2023 yılı faaliyet raporu*.
- Seçtim, H., & Erkul, H. (2020). Yönetim yaklaşımları üzerine kuramsal bir değerlendirme. *Management and Political Sciences Review*, 2(1), 18-50.
- Şahin, M. M., & Ünal, A. Z. (2010). *Sosyal sermaye: kuram, uygulama, eleştiri*. Değişim Yayınları.
- Şan, M. K. (2024). Türkiye'nin sosyal sermayesi: Potansiyeller ve sorunlar üzerine bir mülhaza (Sosyal sermaye: Nereden nereye?). *Tezkire Dergisi*, 89(33), 239-253.
- Tüysüz, N. (2011). *Sosyal sermayenin ekonomik gelişme açısından önemi ve sosyal sermaye endeksinin hesaplanması* [Yayınlanmamış uzmanlık tezi, Kalkınma Bakanlığı].
- Uğuz, H. E., Örselli, E., & Sipahi, E. B. (2010). Sosyal sermayenin ölçümü: Türkiye deneyimi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(1), 8-40.
- Yılmaz, A. (2012). Yerel yönetimlerde kurumsal bağlılığın bireysel performansa etkisine ilişkin bir araştırma: Sakarya Büyükşehir Belediyesi örneği. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 313-336.

Makale Bilgi Formu

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Yapay Zeka Bildirimi: Bu makale yazılırken hiçbir yapay zekâ aracı kullanılmamıştır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.

Ekler: Ek-1

Sosyal Sermaye Boyutları Bağlamında Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Çalışanlarına Yöneltilen Mülakat Soruları

Boyutlar	Göstergeler
Güven	- Kurumla ilgili eleştiride bulunup rahatlıkla konuşabileceğiniz kişi çok mudur? - Yöneticileriniz eleştiri ve farklı fikirlere açık mıdır? - Güzel bir geleceğe inancınız var mıdır? - Paydaşların çoğunluğu güvenilir midir? - Hata yapmadığınız sürece kendinizi emniyette hisseder misiniz?
Aidiyet	- Kurumda genellikle paylaştığınız ortak bir amacınız var mıdır? - Mesai arkadaşlarınızla birbirinizi desteklemek önemli midir? - Kültür Dairesinde çalışmaktan mutlu musunuz? - Belediyede kendinizi büyük bir ailenin parçası gibi hissediyor musunuz? - Yöneticileriniz çalışanların önerilerine karşı duyarlı mıdır? - Kültürel hizmetlerde ekonomik ve insan gücü kaynağı yeterli midir?
İlişkiler	- Belediyeye karşı duygusal bağlılığınız var mıdır? - Yöneticilerle birlikte çalışmaktan memnun musunuz? - Çalışanlar olarak birbirinizle iletişiminiz nasıldır? - Dairede bir sırdaşınızın var olması sizi rahatlatır mı? - Vatandaşlarla ilişkiler önemli midir? - Çalışanlar genellikle birbirleriyle fikir, duygu ve ümit paylaşımlarını önemsiyor mu? - Kurum iletişim ve bilgi paylaşımına açık mıdır?
Sadakat	- Belediye çalışanların sadakatini hak ediyor mu? - Kurumdan ayrılmanız bir suçluluk duygusu yaşar mısınız? - Kültür Dairesinde çalışmaktan memnun musunuz? - Belediye ve Kültür Dairesine karşı duygusal bağ hissediyor musunuz? - Yöneticilerinizin kültür-sanat hizmetlerine yaklaşımı beklentilerinizi karşılıyor mu?
Sosyal ağlar	- Kurumda iletişim kanallarının mevcut durumu iyi midir? - Etkinliklerin iletişim kanallarından duyurulması yeterli midir? - Etkinliklerin vatandaşlara duyurulması yeterli midir? - Etkinlik takvimi oluşturulurken paydaşlarla gerekli iletişim kuruluyor mu? - Etkinliklerle ilgili yazılı-görsel arşiv yapılmakta mıdır?
Normlar	- Kurumda yazılı olmayan kurallar bilgi paylaşımını desteklemekte midir? - Kurum değerleriyle kendi değerleriniz örtüşüyor mu? - Çalışanlar arasında yaygın ortak bir dil var mıdır? - Birbirinizi bir bütünün parçası olarak görür müsünüz? - Sakarya barış, dayanışma ve bir arada yaşam konusunda örnek bir şehir midir? - Kurum örgütsel anlayışı, farklı bireysel ve kültürel değerlerin oluşumuna imkân tanır mı? - Kurumsal başarı hikâyeleri bilgi ve değer oluşumuna katkı sağlıyor mu? - Başarılı çalışanlar ödüllendiriliyor mu? - Çalışanların birbirleriyle dayanışması yeterli midir?

Ek-2*Sosyal Sermaye Boyutları Bağlamında Paydaşlara Yöneltilen Mülakat Soruları*

Boyutlar	Göstergeler
Güven	- Büyükşehir Belediyesi güvenilir midir? - Kültür ve Sosyal İşler Dairesi çalışanlarına güvenir misiniz? - Paydaşlarla çalışmayı destekleyen kurumsal anlayış var mıdır? - Büyükşehir Belediyesi etkinliklerine gönüllülükle iştirak eder misiniz? - Kurumun eleştiri ve farklı fikirlere açıklığına güvenir misiniz?
Aidiyet	- Kendinizi şehre ait hissediyor musunuz? - Belediyenin kültür etkinliklerini takip eder misiniz? - Belediyenin sizin için önemi var mıdır? - Etkinliklerde kendinizi o organizasyonun parçası gibi görür müsünüz? - Yöneticilerin önerilerinize olumlu yaklaşacağına inanır mısınız?
İlişkiler	- Kültürel etkinlikler beklentilerinizi karşılıyor mu? - Belediyeye karşı duygusal bağlılık hissediyor musunuz? - Kültür Dairesi çalışanlarının paydaşlarla iletişimleri iyi midir?
Sadakat	- Belediye sizin sadakatınızı hak ediyor mu? - Belediye yöneticilerinin kültür-sanat hizmetlerine yaklaşımı beklentilerinizi karşılıyor mu? - Kuruma karşı duygusal bağ hissediyor musunuz?
Sosyal Ağlar	- Etkinlikler iletişim kanallarından yeterince duyuruluyor mu? - Belediye içerisindeki iletişim ağından faydalıyor musunuz? - Belediyenin sosyal medya hesaplarını takip ediyor musunuz? - Etkinliklere paydaşların katılımının teşviki konusunda Kurumu yeterli buluyor musunuz? - Etkinlik takvimi oluşturulurken sizinle iletişim kuruluyor mu? - Belediyenin paydaş geri dönüş ve değerlendirmeleriyle ilgili iletişim kanalları var mıdır?
Normlar	- Kurum değerleri genelde sizin değerlerinizi karşılıyor mu? - Sakarya barış, dayanışma ve bir arada yaşam konusunda örnek bir şehir midir? - Kurum örgütsel anlayışı, farklı bireysel ve kültürel değerlerin oluşumuna imkân tanır mı? - Kültür-sanat etkinlikleri şehir için bilgi ve değerlerin oluşturulması ve paylaşılmasında yol gösterici oluyor mu?

Discourse, Ideology, and Power: A Multi-modal Critical Discourse Analysis of Immigrants' Portrayals in Press Media

Mohammed El Messaoudi

Moulay Ismail University, Department of
English Studies and Culture, Meknes,
Morocco,
m.elmessaoudi@umi.ac.ma,
ror.org/04cnsd67

Received: 18.09.2024
Accepted: 26.06.2025
Available Online: 27.06.2025

Abstract: This paper analyses a recent Arab Weekly Newspaper article (Issue 90: Page 21, published by Al Arab Publishing House, London, England) on Morocco's integration of undocumented sub-Saharan immigrants (Guerraoui, 2017). Using a multi-modal Critical Discourse Analysis (CDA) framework drawing on Van Dijk's Social Cognitive Model, Leeuwen's Socio-semantic Model, and Halliday's Systemic Functional Grammar Model, and Machin's Representational Strategies in visual communications model. The paper attempts to investigate how Moroccan media discourse constructs narratives around undocumented Sub-Saharan immigrants using CDA. Distinctly, the purpose of this analysis is twofold: a) to examine the social context and background of the text and how they are related to the external social practices and structures in which the texts were produced, and b) to explore the linguistic features of the text and how they contribute to the overall meaning in order to better understand its overt and covert messages. This research utilizes a specific CDA methodology. The analysis applies a unique framework combining four distinct CDA approaches and their associated analytical tools to systematically uncover implicit ideologies discursively constructed in the news report. This paper underscores how CDA frameworks and tools can lay bare the political issues that contribute to the shaping of public opinion in media discourse. The study framework proposes a lens for inspecting the hidden ideologies and discerning how the lurking hegemony and power dynamics are embedded in the fabric of the media discourse.

Keywords: Critical Discourse Analysis, Representational Strategies, Transitivity, Passivisation, Nominalisation, Distance and Angle

1. Introduction

Immigration, particularly involving undocumented individuals, is a globally contentious issue frequently debated across diverse media platforms. Historically and presently, newspapers and other media outlets can serve as fertile ground not only for information dissemination but also for the potential spread of propaganda, fearmongering, and xenophobia – the fear or hatred of those perceived as foreign or strange (Eberl et al., 2018; Farris & Silber Mohamed, 2018; Wood & King, 2013). Media discourse holds significant power in shaping public understanding and constructing narratives around immigrant populations, influencing attitudes and potentially contributing to social inclusion or exclusion (De Coninck et al., 2022). Recognising this crucial role, critical linguistic analysis becomes essential for dissecting how these narratives are built.

1.1. Problem statement

This paper specifically investigates how Moroccan media discourse; through the lens of a selected article from *The Arab Weekly*, constructs narratives surrounding undocumented Sub-Saharan immigrants. Given that media texts are produced by individuals and institutions with specific viewpoints and interests, it is probable that particular agendas are propagated, implicitly or explicitly. This study addresses the need to critically examine these constructions within the Moroccan context, a significant transit and destination country for Sub-Saharan migrants. The central aim is to uncover the underlying ideologies and power dynamics embedded within this media representation.

To guide this investigation, the study addresses the following research questions:

1. What are the discourse features used to construct ideologies about the status-quo of sub-Saharan immigrants in the analysed article?
2. What are the specific Critical Discourse Analysis (CDA) tools and strategies embedded in the article potentially employed to shape public opinion about undocumented sub-Saharan migration in Morocco?

Unlike previous studies on migration discourse (Abourabi, 2022; Baida, 2020; El Hamoumi, 2015; Kadianaki et al., 2018) which often utilised singular theoretical models or separated linguistic and visual analysis, this research seeks to fill a methodological gap. It introduces and applies a novel, integrated multi-modal CDA framework, offering a more holistic lens to simultaneously examine how linguistic choices and visual representations contribute to the construction of ideologies about sub-Saharan immigrants in this specific media context.

1.2. Theoretical framework

The primary theoretical lens employed is CDA. According to Van Dijk (1985a, p. 352), CDA “is a type of discourse analytical research that primarily studies the way social power abuse, dominance, and inequality are enacted, reproduced and resisted by text and talk in the social and political context.” Complementing this, Rogers (2004) Rogers (2004, p. 2) affirms that CDA “includes not only a description in context but also an explanation of why and how discourse works.” This study utilises a specific multi-modal CDA framework integrating insights from Van Dijk’s Social Cognitive Model, Leeuwen’s Socio-semantic Model, and Halliday’s Systemic Functional Grammar Model, and Machin’s Representational Strategies in visual communications model.

Building on these principles, this study utilises a specific multi-modal CDA framework tailored to analyse both the linguistic and visual elements of the chosen media text. This integrated framework draws key insights and analytical tools from four distinct but complementary approaches, each contributing specifically to answering the research questions:

Van Dijk’s Social Cognitive Model: This model helps address both research questions by focusing on the link between discourse structures, social cognition (mental models, attitudes) and societal structures. It allows us to analyse how specific discourse features **(RQ1)** might reflect and aim to shape societal attitudes and ideologies regarding immigrants, potentially influencing public opinion **(RQ2)**.

Leeuwen’s Socio-Semantic Model: This framework directly addresses **(RQ1)** by providing tools to examine how social actors (immigrants, authorities, etc.) and their actions are represented linguistically (e.g., through inclusion/exclusion, passivation/activation). Identifying these representational choices reveals key discourse features used to construct the status quo and potential strategies **(RQ2)** for shaping perceptions.

Halliday’s Systemic Functional Grammar (SFG) Model: SFG enables a detailed analysis of grammatical choices (e.g., transitivity, modality) to understand how meanings are constructed. This is crucial for identifying subtle linguistic discourse features **(RQ1)** that build specific narratives and convey ideological stances, thereby contributing to the strategies shaping public opinion. **(RQ2)**.

Machin’s Representational Strategies in Visual Communications Model: Addressing the multi-modal nature of media, this approach allows for the critical analysis of visual elements (images, layout). It helps identify how visuals function as significant discourse features **(RQ1)** and strategies **(RQ2)**, working in tandem with the text to construct meaning, convey ideology, and influence the audience’s interpretation and opinion.

This multi-modal framework provides a robust methodology to systematically identify the linguistic and visual discourse features used to construct ideologies about sub-Saharan immigrants **(RQ1)** and to understand the specific CDA tools and strategies employed within the article to potentially shape public opinion **(RQ2)**.

2. Background: Immigration Context in Morocco

2.1. Historical and socio-political context

Undocumented immigration has become an increasingly prominent and sensitive issue in Morocco over recent years. As noted by Driss El Ghazouani, Morocco's migration history has undergone a significant transformation; once primarily a country of emigration, it evolved into a major transit route for migrants heading towards Europe, and more recently, has become a de facto destination for many Sub-Saharan migrants unable or unwilling to proceed further (El Ghazouani, 2019). This shift reflects broader regional migration dynamics and has intensified public and political debate within Morocco.

With the rising visibility of sub-Saharan immigrants attempting to enter or remain in Morocco, segments of the population have become more vocal, often calling for stricter border controls and immigration policies. Media discourse frequently echoes these concerns, sometimes employing alarming rhetoric suggesting an uncontrollable "flow" that necessitates government limitation. However, such calls often oversimplify the complex realities of migration drivers and experiences. Furthermore, Sub-Saharan migrants in Morocco face considerable challenges, including experiences of hostility and racism, whether overt or covert, from parts of the local population. This complex social dynamic occurs alongside ongoing debates among Moroccan researchers and stakeholders urging a re-evaluation of policies concerning undocumented migrants, moving towards regularisation and integration frameworks. The political landscape adds another layer of complexity, with observations, such as the one cited in the article excerpt concerning Islamist politicians ["Not all are willing to back needed reforms..."], pointing to potential tensions between political positioning and stated religious or humanitarian principles regarding migrants.

2.2. Religious and cultural context

The socio-political context is interwoven with religious and cultural perspectives on strangers and migration, particularly within the predominantly Islamic society of Morocco. A foundational Islamic principle regarding human interaction is articulated in the Holy Quran, Surat Al-Hujurat (49:13):

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ
عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

"O humankind, indeed, we have created you from male and female and made you peoples and tribes that you may know one another. Indeed, the most noble of you in the sight of Allah is the most righteous of you. Indeed, Allah is Knowing and Acquainted."

This verse establishes a clear doctrine of universal human brotherhood, transcending ethnic or national origins, where piety (Taqwa) is the sole criterion for nobility in God's sight. The emphasis on diversity ("peoples and tribes") is explicitly linked to the goal of mutual acquaintance and understanding. In relation to this study, a key hypothesis is that the analysed discourse in *The Arab Weekly* may implicitly contradict or selectively frame this principle of universalism and equality to serve specific ideological ends, potentially emphasizing difference or threat over shared humanity. Therefore, the analysis aims to identify, through CDA, the discursive strategies employed in the article that might undermine or manipulate this stated Islamic ideal.

Furthermore, the Islamic tradition distinguishes between different types of relocation. As Saritoprak (2015) notes, terms like *Ghurba* (estrangement, exile) and *Gharib* (stranger, foreigner) historically referred to immigration, often carrying connotations of being out of place. This differs from *Hijra*, which typically implies a more permanent, often religiously motivated, relocation. This linguistic nuance is reflected in cultural understandings, such as the Arabic saying, "The stranger is blind even if he has eyes," which highlights the perceived vulnerability and need for guidance and assistance for immigrants (*Gharib*). These cultural and religious frameworks form part of the backdrop against which media discourses about contemporary sub-Saharan immigrants are produced and received in Morocco.

3. Methods

This study employs CDA to examine how media discourse constructs realities and reinforces ideologies. CDA scholars investigate the underlying assumptions embedded in media texts and how these affect audiences (Van Dijk, 1985a; Rogers, 2004). The analysis focuses specifically on an article concerning the regularisation of undocumented sub-Saharan immigrants in Morocco.

3.1. Analytical framework

The methodological approach is grounded in a multi-modal CDA framework, specifically integrating insights and tools from four complementary theoretical models to facilitate a comprehensive analysis of both textual and visual elements. This framework provides the conceptual tools to dissect the language, structure, and imagery used in the news report.

Van Dijk's Social-Cognitive Model: This component draws on Van Dijk's (1980, pp. 46-50) work, particularly his concept of semantic macro-structures and the macro-rules (deletion, generalisation, construction, zero rule) used to determine the global meaning or 'topic' of a text. This model helps understand the overall message conveyed and the cognitive processes potentially involved in its interpretation, linking discourse structures to broader social cognitions.

Van Leeuwen's Socio-Semantic Model: Van Leeuwen's (2008, pp. 23-25) socio-semantic inventory provides a systematic way to analyse the representation of social actors. This model offers categories (e.g., activation/passivation, inclusion/exclusion, nomination) to examine how individuals and groups are portrayed linguistically and the potential ideological effects of these classifications. While the full inventory is extensive, this study selects specific categories relevant to the representation of immigrants and authorities.

Halliday's Systemic Functional Grammar (SFG) Model: Grounded in the work of Halliday (Halliday, 2013; Halliday & Matthiessen, 2013), SFG views language as a tool for social meaning-making. This model provides analytical tools (e.g., transitivity analysis, modality) to examine how grammatical structures and lexical choices contribute to constructing specific meanings, representing experiences, and enacting interpersonal relations within the text.

Machin's Representational Strategies in Visual Communication Model: Recognising the multi-modal nature of news media, this component incorporates insights from Machin (Machin, 2013; Machin & Van Leeuwen, 2016) on visual communication. This model focuses on analysing elements such as colour, composition, participant representation, and context within images to understand how visuals contribute to the overall message, construct meaning, and convey ideological perspectives alongside the written text.

3.2. Application of the framework

3.2.1. Data corpus

The data for this analysis consists of a specific news article published in The Arab Weekly Newspaper (Issue: 90, Page: 21) on January 22nd, 2017. This newspaper is published by Al Arab Publishing House,

London, England. The article was selected due to its focus on the regularisation process for undocumented sub-Saharan immigrants in Morocco, a key moment in the country's recent migration policy landscape.

3.2.2. Analytical procedure

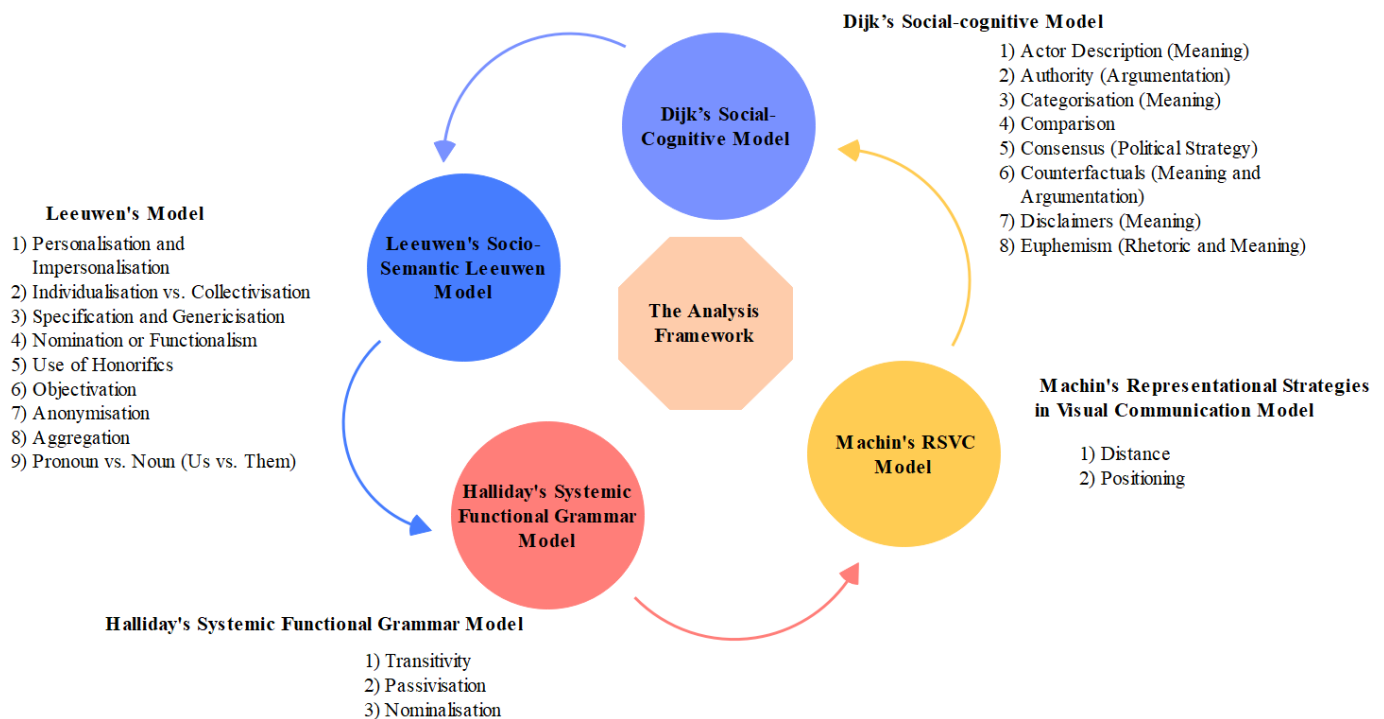
The integrated multi-modal CDA framework described above was systematically applied to the selected article. The analysis focused on identifying how social, ideological, and institutional power relationships concerning the representation of sub-Saharan immigrants were encoded linguistically and visually, particularly tracking the narrative construction surrounding the shift from 'un-documentation' to 'regularisation'. The application involved:

- Applying Van Dijk's macro-rules to ascertain the overarching themes and gist of the article.
- Utilising selected, relevant categories from Van Leeuwen's socio-semantic inventory (specifically, eight categories deemed most suitable for the research objectives) to examine how immigrants and other relevant actors were linguistically represented.
- Employing tools from Halliday's SFG (such as transitivity analysis) to scrutinize sentence structures and lexical choices, revealing underlying assumptions and perspectives.
- Analysing the accompanying photograph using Machin's visual communication strategies to understand its contribution to the article's narrative and ideological stance.

Throughout the analysis, specific examples illustrating the use of various CDA tools and techniques were identified and categorised. Figure 1 visually delineates this applied analytical process, showing the integration of the different models in analysing the specific article.

Figure 1

The Analysis Framework

4. Results

Research Question 1:—What are the discourse features used in this print media article to shape perceptions of the status quo of Sub-Saharan immigrants, acknowledging that these representations may interact with and reinforce broader societal factors?

4.1. Dijk's social-cognitive model

Actor Description (Meaning)

The way actors are described in discourses depends greatly on our ideologies. Typically, people and cultures describe *in-group* members neutrally and positively and *out-group* members negatively. Likewise, we tend to de-emphasise and mitigate negative descriptions of members of our group and emphasise the attributed negative characteristics of others (Van Dijk, 2006a, 2006b). Here is how *The Arab Weekly* journalist, Saad Guerraoui, describes immigrants:

Thousands of illegal migrants from sub-Saharan Africa use Morocco as a transit point to reach Europe, complicating relations between Morocco and the European Union.

Immigrants have been deemed a problem and a threat. Immigrants are opportunistic, viewing Morocco as a transit, a gateway into Europe. They are portrayed as Machiavellian beings whose means justify the end. Morocco is not a good enough place for permanent residence. Immigrants are a threat to Morocco's relations with the European Union.

Authority (Argumentation)

CDA is the study of language in social context. It is an analytical tool that can be used to unravel the social and cultural complexities of a given text. It helps us understand what is being said, how it is being said and why it is being said. It helps us identify the values and ideologies that are embedded in a given text.

A common practice in media is to legitimise by referring to tradition, custom, law, and/or persons with institutional authority (Gee, 2004; Huckin, 1997; Kress, 1990; Van Dijk, 1985a; Weiss & Wodak, 2007; Wodak, 2004). Speakers in an argument often have recourse to the fallacy of mentioning authorities to support different cases. For instance, experts, moral leaders, international organisation, scholars, media, chapels, churches, mosques, and courts often play that role (Fiorin, 2014; Van Dijk, 2006a; Weiss & Wodak, 2007). The author mentions a sociology professor at the International University of Rabat to support the claim that Morocco acts as a transit point for poor migrants from sub-Saharan Africa.

"Migrants from sub-Saharan Africa coming from a poor background are transiting through Morocco because of Europe," said Mehdi Alioua, a sociology professor at the International University of Rabat.

Invoking an authority on the topic, the author tries to convince the readers that Migrants from sub-Saharan Africa coming from a poor background are transiting through Morocco because of Europe. This is because they are unable to afford the journey to Europe, and they need to find work in Morocco in order to save enough money for the next leg of their journey. And this is the message that Dr. Abdelkebir Ismail, Moroccan Consul General in Mumbai presented to over 110 international representatives at the United Nations on 2 October 2015, where he was a keynote speaker at the Symposium on Migration and Globalization: The Future of Morocco: A Country in Transit? Co-organized by the Moroccan Mission to the United Nations and International Organization for Migration (IOM).

Categorisation (Meaning)

Categorisation is a process of grouping objects together according to their similarities. The categorisation process is one of the most important ways in which humans form mental representations of their world. There are many different types of categorisations, but they can be grouped into two main types:

- a) Natural categories, which are categories that exist in the world and are not created by people.
- b) Social categories, which are constructed by people and have no meaning outside human culture.

Based on various studies, people tend to categorise people, and so journalist in newspapers articles, especially when others (immigrants, refugees, etc.) are involved (Brosch et al., 2010; O'Doherty & Lecouteur, 2007; Sindic & Condor, 2014). The use of social categorisation in the media is a topic that has been debated for years. The way media outlets categorise people by race and gender is often seen as discriminatory and exclusionary. Some argue that the use of these categories is necessary to provide context to readers, while others claim that it reinforces harmful stereotypes. The categorisation of migrants in this article is formulated in the following ways:

"However, the economic reality is very different: When new people arrive, the size of the cake increases because they consume, lodge, pay taxes and so on," Alioua said.

Immigrants are viewed positively in the article. Seen as a human capital flight, migrants are deemed as consumers, taxpayers, and positive contributors to the economic development of Morocco. Individuals who support the usage of social categorisation argue that it provides context for readers. However, there are many arguments for and against the use of social categorisation in media, but it seems like there are more arguments against its usage than there are for it (Kaufhold & Reuter, 2019; Lunt & Livingstone, 1996; O'Doherty & Lecouteur, 2007; Wilkins et al., 2021).

Comparison

Looking for a way to compare different cultural groups? Look no further than the media! Accessing content through media (print or online), readers can easily come across narratives comparing different cultural groups and learn more about their customs and traditions. It is fascinating to see how different cultural groups are portrayed in the media. It is interesting to see the similarities and differences in how each group is represented. It is clear that the media has a significant influence on how we perceive different cultures. Comparisons, as intended here, occur in the talk about immigrants and minorities, namely when journalists compare in-groups and outgroups. Outgroups are compared negatively and in-groups positively. This is exemplified in the following statement:

Sub-Saharan Africans once regularised have the same employment rights as Moroccans.

Through comparisons, the author outlines that Sub-Saharan Africans have the same employment rights as Moroccans upon regularisation. Opportunities for employment hinges on regularisation, and so does media representation. In many ways, the employment situation for sub-Saharan Africans in Morocco is no different than for other cultural groups. They are entitled to the same rights and protections under the law and are able to compete for jobs on an equal footing. However, there are some notable differences in the way that sub-Saharan Africans are portrayed in the media. Whereas other cultural groups (Syrian refugees) are often represented in a positive light, sub-Saharan Africans are often portrayed in a negative light. This is particularly true when it comes to the way that they are portrayed in the media. Sub-Saharan Africans are often represented as lazy and uneducated. This is unfair and inaccurate and does reflect the bitter reality.

Consensus (Political Strategy)

A consensus is a political strategy that can be used to achieve a goal that requires agreement from a group of people. This strategy is often used in situations where there is a need to find a compromise between two or more parties. A consensus can be reached through a variety of means, including discussion, negotiation and mediation. To claim or insist on cross-party or national consensus is a well-known political strategy used in different situations for different reasons (Murphy, 1990; Polletta & Hoban, 2016; Van der Sluijs et al., 2010). Here is an instance from the newspaper article:

"It is, of course, part of Morocco's desire to come back stronger in Africa because, if Morocco wants to be in Africa, Africa must be in Morocco," he said.

Moroccans want Africa to be a part of Morocco if they want to be a part of Africa, and it is part of their desire to come back stronger in Africa. Here, the journalist insists that current immigration laws and initiatives are the fruit of consensus at the nationwide level. The king, the government, citizens and NGOs are backing this unanimous decision.

Counterfactuals (Meaning and Argumentation)

Counterfactuals are a type of conditional statements that are typically used to express what could have happened, but did not. For example, "If I had studied more for the test, I would have gotten a better grade." Counterfactuals can be used to express regret, but they can also be used to make an argument. For example, "If the government had invested more in education, there would be less crime." Counterfactuals are a powerful tool for thinking about the past and the future, and for making arguments (Di Tillio et al., 2013; Hoerl et al., 2011; Leitgeb, 2012; Lowe, 1995; Pfeifer & Tulkki, 2017). *"What would happen if..."* is a typical expression of a counterfactual. It is often used to suggest and invoke empathy and sympathy with participants in discursive practices. Examples include the following:

"Migration is still poorly understood. As if we had a cake for a number of people and if new people arrive they will have to share and therefore have less," Alioua said. "However, the economic reality is very different: When new people arrive, the size of the cake increases because they consume, lodge, pay taxes and so on," Alioua said.

The migration from sub-Saharan Africa has been going on for a long time. The number of Africans migrating to Europe through Morocco in particular has increased exponentially since the beginning of the 1960s, and this is for a variety of counterfactuals centred around labour, family reunification, improved living condition.

Disclaimers (Meaning)

Media offers viewers an artistic and journalistic view of migrants' lives. However, the media has a responsibility to present a balanced view of migrants' living situations. A well-known combination of the ideologically based strategy of positive self-representation and negative other-representation are the many types of *disclaimers*. Disclaimers are somewhat an expression of attitudinal ambiguity, in which both positive and negative aspects of immigrations are mentioned (Hewitt & Stokes, 1975; Kadianaki et al., 2018; Musolff, 2022; Van Dijk, 1985a, 1985b, 2006b).

"Since these regularisation campaigns concern not only Africans but also all migrant populations with irregular status, such as Spain and the Philippines, this logic must be understood as a desire to strengthen the rule of law and to improve the multicultural aspect of living together in Morocco."

Sub-Saharan migrants have long been a part of our national consciousness. They have become an intrinsic part of the social texture. As the number of migrants has increased over the years, so has the public's awareness of them. Many media sources portray sub-Saharan migrants as dejected and downtrodden individuals forced to live in poverty and squalor. These depictions are not always false but may contribute to public opinion about the situations of migrants.

Euphemism (Rhetoric and Meaning)

Politicians use euphemisms to avoid appearing inconsiderate of people's issues when discussing unsettling, embarrassing, or distasteful topics. It is a well-known rhetorical figure of speech, often as a semantic move of mitigation. It plays an important role in talk about immigrants. Thus, racism or discrimination will typically be mitigated as resentment or unequal treatment (Abrantes, 2005; Chilton, 1987; Crespo-Fernández, 2018; Crespo Fernández, 2014). Euphemism is usually invoked in reference to the harsh immigration policies of the government, and thus mitigates the actions of the government.

With the number of migrants and refugees in Morocco growing, King Mohammed VI in 2013 called for the government to address their status. Since then, Morocco has regularised the status of more than 20,000 migrants, granting residency permits and setting up programmes to integrate migrants into a society struggling to accept their presence.

The word 'presence' softens the bitter reality of the sub-Saharan immigrants' illegal stay in Morocco. The government has indicated a willingness to adopt integration measures and policies that respect migrants' rights so long as migrant-origin countries continue to support Morocco in its 40-year conflict over the Sahara. Thus, the Moroccan government in 2014 regularised about 24,000 migrants from sub-Saharan Africa, giving them accompanying work rights and access to social services.

4.2. Leeuwen's socio-semantic model

Personalisation and Impersonalisation

Through the judicious use of personal or possessive pronouns, proper names, or nouns whose semantic meaning includes the feature 'human,' social actors are represented as human beings (Van Leeuwen, 2008, p. 46). The reader is drawn closer to the social actors due to such a humanisation strategy. Impersonalisation differs from personalisation by removing the 'human' element from social actors. There are two ways to realise impersonalisation: (i) abstraction and (ii) objectivation. For the former, social actors are depicted by means of a 'quality assigned to them by and in the representation' (p. 46).

In terms of *personalisation* and *impersonalisation*, the extent to which the participant is *impersonalised*. The following are cases of *impersonalisation*.

A statement from the cabinet...

In 2003 Morocco criminalised illegal migration....

As a representational strategy, impersonalisation is used to give less weight and conceal certain issues through the use of the term's *cabinet* and *Morocco*. Personalisation is used by the author to not conceal who believes what and who is responsible for what each case entails.

Mehdi Alioua, a sociology professor at the International University of Rabat.

Media discourse is a powerful tool in today's society, and it can be used both to personalise and to depersonalise information. It can be used to reinforce particular views of the world, such as highlighting certain aspects of a topic and ignoring others (Musolff, 2022; O'keeffe, 2006; Van Dijk, 1985b). This has the potential to shape how people perceive the world and how they interact with it. At the same time, media discourse can be used to distance people from each other, removing the personal connections between different groups and individuals.

Individualisation vs. Collectivisation

Individualisation and *Collectivisation* are used to create a sense of distance or to emphasise a particular point of view. This can have a powerful effect on how people view and engage with each other and can lead to wider social implications, removing the personal connections between different groups and individuals. By definition, *individualisation* is the extent to which participants are described as *individuals*. Naming, as a representational strategy, makes participants individualised, and bring them closer. Example of the process is as follows:

The monarch ordered the Council of Ministers to extend migrants' residency permits...

This device helps to zoom in and show empathy to participants through the term *monarch*. Unlike *individualization*, *collectivisation* is the extent to which participants are described as part of a *collectivity*. Lack of additional referential information prevents individualising participants, not allowing us to feel empathy towards participants. In this respect, readers can hardly humanise with participants. Here are some instances from the newspaper article:

Sub-Saharan Africans....

Migrants and refugees....

Migrants from sub-Saharan Africa....

This kind of collectivisation here can have the effect of creating an '*other*' that is outside of the group, and therefore not subject to their rules or morality. This can be used to create a sense of superiority and inferiority, thus further distancing people from each other, which can lead to negative consequences. The use of individualisation in media discourse can also be used to create a sense of personal responsibility, which can in turn lead to positive outcomes such as increased empathy and understanding between individuals and groups. Through using both *individualisation* and *collectivisation* in media discourse, it is possible to both personalise and depersonalise information to achieve different goals (Bandura et al., 1977; Kadianaki et al., 2018; Musolff, 2022; O'keeffe, 2006; Wilkins et al., 2021). For example, when discussing sub-Saharan crime statistics, the focus of media discourse may be on the collective rather than the individual people involved. In this way, media discourse can be used to both personalise and depersonalise information. In a word, the *individualisation, collectivisation* tool can be used to homogenise and collectivise, reducing the impact of individual voices and experiences (Asiru et al., 2018). This can lead to a situation where certain groups are marginalised and excluded from the conversation, making it more difficult for them to be heard. This shrewd tool highlights the importance of understanding how media discourse is used and how it can shape the way people perceive and interact with each other. In this way, media discourse has both individualising and collectivising power.

Specification and Genericisation

Specification and *Genericisation* are two of the main tools used to shape how people perceive the world. *Specification* refers to the extent to which participants are represented as *specific individuals*. *Specification* involves highlighting certain aspects of a topic or issue and drawing attention to them, whilst *genericisation* removes individual connections and reduces particular topics to their most general form. This can be particularly powerful when used to distance individuals from each other, reducing them from individuals to categories or archetypes. At the same time, it can be used to personalise information and form connections between different people. There are a few instances of specification in the article. There is a single instance:

King Mohammed VI in 2013 called for the government to address their status...

In contrast, genericisation is the extent to which participants are represented as a generic group. The article is laden with instances of genericisation. Let us consider these examples:

Children of migrants ...

Non-Moroccan citizens...

Islamist politicians...

Assigning generic categories to participants, it is intended to show emphasise features relating to extremism and otherness in terms of religion and culture. Whenever used, genericisation reveals a racist stance. When examining media discourse, it is important to consider both the process of specification and genericisation. Specification involves highlighting certain aspects of an issue or topic, narrowing the focus and emphasising particular points of view. This can be done through a variety of techniques, such as through the use of language and imagery. On the other hand, genericisation involves widening the scope of an issue and making it less personal.

Nomination or Functionalism

Nomination and functionalism are two important components of media discourse. Nomination is the process by which a particular meaning is attached to a particular thing or event. On the one hand,

nomination denotes the case wherein participants are nominated by who they are. This is done by giving an object, person or even a name or label. Functionalism, on the other hand, is the process by which a particular meaning is attached to an object, person or event through its use in a particular context. On the other hand, functionalism refers to the case wherein participants are functionalised by what they do.

Mohammed VI in 2013 called for the government to address their status.

The *king's* initiative makes sense given the situation.

The *monarch* ordered the Council of Ministers to extend migrants' residency permits.

Nomination or functionalism in media discourse make use of language and other symbols to name something and assign it a specific function or purpose. This enables the media to categorise, structure and label events or objects, creating a context of meaning which allows for interpretation. For example, newspapers often refer to political situations using language that implies a particular point of view, such as "*the crisis in the Middle East*" or "*the war in Iraq*". This can be seen as an attempt to assign certain meanings to a certain issue and thus influence individuals' attitudes towards it. The bottom line is that these devices have different effects. Functionalism sounds more official, suggesting legitimacy. Yet, nomination sounds more personal. Nomination and functionalism in media discourse are powerful concepts that can be used to create opinionated media narratives. They involve the selection of certain topics and facts in order to focus the audience's attention on a particular issue. This is deliberately done in order to manipulate and shape public opinion and to influence decisions. In this article, it was used to frame the migration of sub-Saharan Africans in a positive light, emphasising the regularisation campaigns while downplaying or ignoring illegal immigration.

Use of Honorifics

Honorifics, a type of language that conveys respect to the receiver, are a common feature of media discourse. They are often used to address someone with a title indicating their social, occupational, or academic standing. For instance, when referring to someone with a professional title such as doctor, professor, or judge, they would be addressed using honorifics. In addition, honorifics may also be used to address someone formally or informally. Simply, honorifics are terms that suggest a degree of seniority or a role that require a degree of respect (*President, lord, judge*, etc.). In recent years, an increasing number of news outlets have been using honorifics, such as Mr., Mrs., or Doctor, in their reporting to convey respect or formality when referring to someone. Such titles can be used in a variety of contexts, from casual media discourse to formal interviews and stories. While there are some advantages to using honorifics, there are also potential drawbacks that should be considered.

The *cabinet* said: "Procedures for the issuance and renewal of residency permits..."

Mehdi Alioua, *a sociology professor* at the International University of Rabat.

Alluding to honorifics in the article, they are used to signify the superiority of certain groups or individuals, either in a positive or negative light. An example of this can be seen in the way certain news outlets report on political candidates or government officials. The take-away is that honorifics highlight the importance of a social actor or specialisation. Furthermore, the use of honorifics makes the speaker appear more important and authoritative.

Objectivation

Media discourse often assumes an objective stance, one which suggests it is not influenced by external forces. This serves as a reminder to readers that the information they are receiving is honest and unbiased. As a result, readers can trust that the content they are consuming and highly regard what is reported as a true and accurate representation of the facts. However, this assumption may not be fully

accurate. Objectivation frequently occurs in media discourse. In this type of representation, actors are identified with the place or thing they are associated with, either as a person or as an action they are engaged in (Fairclough, 2013; Gee, 2004; O'keeffe, 2006). Under the framework of *objectivation*, participants are represented as a feature.

Morocco as a transit point to reach Europe.

Morocco turned into a destination for migrants and refugees.

Very frequently, however, objectivation serves to add purposes and/or legitimations to the representation (Van Leeuwen, 2008). Objectivation also allows social actions to be classified and labelled. As shown, the terms *transit* and *destination* are being deployed to objectify Morocco in media discourse.

Anonymisation

Anonymisation of sources is an important element of media discourse and has become a popular tool for journalists in the digital age. Through protecting the identity of their sources, reporters are able to provide impartial accounts of events without putting their sources in harm's way. This is especially crucial when covering politically sensitive topics, as it allows people to speak freely without fear of retribution. Moreover, it provides the media with a way to verify information while protecting those who are providing it. Participants in texts can be *anonymised* for specific reasons.

Civil society groups said, however, the law was no longer compatible with Morocco's migration policy.

Anonymisation is used here to avoid specification and develop a detailed coherent argument. It is a way to summon arguments that are easy to dismiss later on. As clearly illustrated, anonymisation is an important factor when discussing current events and topics in the media. As implied in the article, anonymisation allows the journalist to provide information to their audience without revealing the identities of anonymous sources (civil society groups). This protects both the sources and the media outlets, as it allows them to provide accurate, timely information while still preserving the anonymity of their sources. Anonymisation also helped increasing the trustworthiness of the media organisation, as it shows that they are willing to protect those who supply them with information. Anonymisation of sources has become a tool for media organisations to protect the privacy of their sources while still delivering the truth. By anonymising sources, journalists are able to ensure that the source remains anonymous while still providing the integrity and accuracy of their stories. This allows for media organisations to protect the identities of minors, victims of crimes, or people with sensitive information that could potentially put them in danger. In a nutshell, anonymisation is an effective way to avoid potential legal ramifications in certain cases.

Aggregation

In order to ensure that readers are receiving unbiased news from multiple outlets, media organisations have turned to the practice of aggregation. Aggregation is the practice of collecting information from multiple outlets and combining it into one comprehensive story. Through collecting stories from various sources, media outlets are able to create an overall picture of a given event or situation without relying on the bias of any one outlet. This kind of objectivity is essential in the modern media landscape and is being promoted as an invaluable tool for creating unbiased content. *Aggregation* in media discourse is a common practice whereby participants are *quantified* and treated as *statistics*. Aggregation involves taking data from a variety of sources and compiling it together in one place. This approach is seen as a viable way to create stories that are accurate, unbiased, and well-researched. The author, in the study context, utilises many facts, figures, and digits to create an impression of objectivity and scientific credibility, as it allows text segments to provide their audience with the most up-to-date information from a variety of sources.

4 million citizens living abroad...
 Thousands of illegal...
 Migrants from sub-Saharan Africa...
 20,000 migrants granting residency permits
 A number of people...

Aggregation is believed to give an impression of objective research and scientific credibility. Specific figures are not given for a reason (Fairclough, 2013; Fiorin, 2014; Kress, 1990; Kress & Leite-Garda, 1997; O'keeffe, 2006). This process is crucial in providing a more objective view of the facts seeing that it takes into account multiple perspectives and eliminates any biases that may exist within the story.

Pronoun vs. Noun (Us vs. Them)

The language used by journalists and editors plays an important role in the objectivity of the story as well. Thus, a writer can create a sense of alignment and opposition to a given perspective through using nouns and pronouns carefully. This creates a balanced narrative that fully allows the audience to understand both sides of the story. Furthermore, it creates an accurate portrayal of the facts without taking sides, which is essential in producing unbiased news reports. Linguistic choices between *nouns* and *pronouns* can align us alongside or against ideas.

4.3. Halliday's systemic functional grammar model

Transitivity

Within Systemic Functional Grammar, transitivity has a different meaning than traditional grammar's conception. Speakers use transitivity to encode their experience of both the external world and the inner world of his consciousness, as well as the participants in these processes and the circumstances that accompany them (Halliday & Matthiessen, 2013; Matthiessen & Halliday, 2009). Transitivity thus focuses on the ideational meta-function of language about participants, processes, and circumstances. Essentially, it is a reflection of the writer's worldview. Hence, studying transitivity will allow us to reveal the writer's ideology. It is important to remember that there are different processes and participants based on the kinds of verbs. Therefore, the verbs utilised in the two newspaper articles analysed in terms of transitivity are listed in order to detect the types of processes and participants that are operative in the article in question:

Morocco *criminalised* illegal migration, *set* severe sanctions for the support and organization of irregular migration and *increased* human and technical control capacities at its borders.

More specifically, transitivity patterns can reveal how the writer represents who acts (the agent) and who is acted upon (the patient). Here, Morocco, the agent, is acting and taking measures against illegal immigrants, the patient, in order to remedy the problem. Transitivity is a powerful tool in media discourse surrounding immigration worldwide, and Morocco is no exception. Studies show that the media often frames the issue of illegal immigration from a political perspective, which can lead to a skewed public opinion towards immigration. This can have a detrimental effect on the public's understanding of the immigration system in Morocco, and ultimately lead to a negative perception of immigration.

Passivisation

Another linguistic tool that is widely used in the field of CDA is *passivisation*. Passivisation, as described by Van Leeuwen (2008), can be further divided into subjects (social actors that are treated as objects) and beneficiaries (the third party in a discourse that benefits from it). In fact, the use of passivisation in discourse is a double-edged sword. On the one hand, it is used by writers to hide agency or foreground actions. On the other hand, *passivisation* can be used as a tool of analysis to reveal agency and/or foreground actions. It is the latter aspect that is of interest to critical discourse analysts. In our context,

passivisation is going to be dealt with in order to uncover the hidden participants and the foregrounded actions in the newspaper article that is under study. In this respect, examples of *passivisation* are going to be exposed in order to highlight the hidden agents and the foregrounded actions in both articles. Going over the article main text sentence by sentence allows us to detect several cases of *passivisation*. The first case of *passivisation* can be found in the following sentence:

The government is led by an Islamist party that has allied itself with pan-Arabists.

This system allows the clause to be broken down into three general components: the process, the participant and the circumstance (Bloor & Bloor, 1995; Halliday, 2013; Halliday & Matthiessen, 2013; Matthiessen & Halliday, 2009). The process is the fact that the current government is being led by an Islamist party. The participant is the Islamist Party, and the circumstance is the fact of aligning its policy with pan-Arabists. The *passivisation* is used not to hide agency as the agent can be inferred from the circumstances. However, it is used to foreground the action of leading the affected participants, namely the government. Another example of *passivisation* includes the following:

Migration is poorly understood.

Again, the affected participant is foregrounded in that they take the position of the topic in the structure of the sentence. We cannot presume by whom the migration poorly understood. Is it the Monarch, the government body, politicians, citizens, or NGOs?

Procedures for the issuance and renewal of residency permits will be accelerated and simplified to the maximum extent possible.

In this case, it does not only hide the agent, but it attempts to emphasise the gravity of its actions as well. In general, *passivisation* is used to hide agents or foreground actions due to ideological purposes. It is noteworthy to stress that illegal immigration is a serious issue in Morocco, and the media discourse surrounding the topic is often dominated by rhetoric that *passivates* the issue. This *passivation* of illegal immigration in media discourse allows for the public to go without fully understanding issues that are so prevalent in Moroccan society.

Nominalisation

Nominalisation is a powerful tool in the hands of writers. It allows them to hide a vast array of information from the reader or listener, without the need for lengthy explanations. The process of nominalisation eliminates the necessity to explain or expand upon a concept, making it an effective tool in the creation of concise yet powerful messages. Unlike *passivisation* which turns patients into subjects and hides agents, nominalisation turns processes into entities. It is used mainly to hide the agents as well as the patients in a given process. In our context, the article under examination was scrutinised for cases of nominalisation with the purpose of unravelling the ideological reasons behind its use. Cases of nominalisation are embedded in the following sentence:

Morocco criminalised illegal migration, set severe sanctions for the support and organization of irregular migration and increased human and technical control capacities at its borders.

To begin with, the noun “migration” hides the actor and the affected participants in a material process. In more latent terms, it implies that immigrants, wherever they come from, are regarded as criminals, officially declaring that the action (of migrating into Morocco) or the offense, is a serious mistake. Concerning the remaining cases of nominalisation, they really hide the participants, who are the sub-Saharan immigrants. In so doing, the newspaper article has managed to leave out some participants, especially the actor and the affected participants in the material processes given that the latter are the dominant in the newspaper article. Such transformations may be associated with ideologically significant features of texts such as the systematic mystification of agency: both allow the agent of a clause to be deleted. Using this technique, the writer illustrated the core of their point in efficient and

condensed language, whilst also giving their work an authoritative tone. Last but not least, nominalisation was used to encourage readers to think beyond the bare facts and details, and alternatively the focus is placed on the overall concept or theme.

Research Question 2: What are the CDA representational tools and strategies embedded in the article to shape public opinion about illegal sub-Saharan migration in Morocco?

4.4. David Machin's representational strategies in visual communication model

In the case of the illegal immigration of sub-Saharan Africans in Morocco, a multi-modal discourse analysis approach can be used to gain a clearer understanding of the issue. This approach facilitates the deconstruction of complex discourse on any issue into component parts, allowing for better understanding in both the macro and micro levels. Through this analysis, a more holistic view of the facts, feelings, and experiences of migrants can be gathered. Furthermore, this approach can help to inform more effective policy solutions and identify potential areas for improvement. A discourse analyst can analyse different affordances of linguistic and visual representations by asking how each could carry meaning that the other could not (Han, 2015; Ledin & Machin, 2020; Machin & Van Leeuwen, 2016).

Positioning

The photo is a medium shot, taken by Reuters, in January 2017, during a regularisation campaign in Rabat targeting sub-Saharan illegal immigrants. In the background, the photographer or page editor wants us to see a large number of illegal immigrants. The picture in the background is blurry. No faces are on clear display. There is a cameraman documenting the event. The blurriness of the photo in the background connotes the mist and confusion wrapping up the future of these undocumented immigrants. In the foreground, the photographer or page editor has decided to take us close to these undocumented immigrants and police officers, their non-verbal communication, inner states, feelings, and worries supported by the language in the text.

Distance

The people in the picture (illegal immigrants) do not look right at the viewer. The photo does not engage the viewer. This medium shot shows that these people are afraid, anxious and unsure of the process. The photo hints at the everyday racism linked to the imaginings of migrants as undesirable foreigners, lack of education about migrants' cultures and countries and stereotypes. The way the police officer addresses the two illegal immigrants is quite revealing. He granted the illegal immigrant, who is seemingly holding an envelope containing regularisation papers, access to the administrative

institution. However, he uses the STOP gesture to address and deny the access of the illegal immigrant, who is apparently not holding an envelope. The photo at hand sheds light on the new migration policy. Morocco has adopted a double-contradictory approach that aims to appease both of its allies. Police treatment of migrants varies by location. Morocco emphasises security along the border while practising a *laissez faire* approach¹ in others. Morocco has developed a new migration policy as part of its new African integration policy under Mohammed VI. The Moroccan approach to migration has traditionally focused on managing the Moroccan diaspora. Moroccans are paying special attention to the regularisation of migrants from the South, despite the low percentage of African migrants compared to European migrants (Abourabi, 2022).

5. Discussion

The analysis reveals how the discourse within the examined *Arab Weekly* article actively constructs specific narrative surrounding undocumented sub-Saharan immigrants in Morocco. These results corroborate the findings of a great deal of the previous work demonstrating how media discourse often frames and reinforces existing biases and stereotypes about immigrant populations (Arowosola, 2020; Banjo, 2014; Majok, 2020; Mawadza, 2012; Pindi, 2018; Ramaprasad et al., 2015; Tarisayi & Manik, 2020). Consistent with the literature, this research found that specific linguistic and visual strategies were employed to portray immigrants, frequently characterising them as problematic or threatening to the host nation.

CDA has proven instrumental in unpacking such representations across various contexts. For instance, these results reflect those of Wenham et al. (2009), who used CDA to show how Australian media constructed the HIV/AIDS pandemic in Africa in ways aligning with industrialised nations' agendas. Similarly, Reitmanova et al. (2015) employed CDA to highlight the racialisation of immigrant health in Canadian press, revealing embedded power dynamics. In accordance with the present results, Vezovnik's (2015) study on Slovenian media demonstrated discursive strategies used to construct Balkan immigrant worker identities, often reinforcing negative stereotypes. This finding broadly supports the work of Barkho (2011) regarding the influence of internal guidelines on structuring news narratives and Bukhari and Jarrar (2018) concerning implicit ideologies in comparative news reporting.

The specific discursive mechanisms identified in *The Arab Weekly* article operate through established media effects principles. The selection and salience of particular aspects of the immigration issue align with Entman's (1993) conceptualisation of framing, whereby certain attributes (e.g., illegality, potential burden) are emphasised to promote a specific problem definition and evaluation. Furthermore, by focusing attention on these framed aspects, the article contributes to the media's agenda-setting function (McCombs & Shaw, 1972), influencing what audiences think about regarding immigration, potentially foregrounding conflict or problems over integration or shared humanity.

The implications of such framing for public perception are significant. As argued by Esses et al. (2013), media portrayals emphasising threat or uncertainty related to immigrants can directly foster prejudice and discriminatory attitudes among the public. A possible explanation for this effect, is that negative media cues associated with immigrant groups can trigger anxiety and public opposition. The linguistic choices (e.g., lexicalisation, passivation) and visual representations identified in this study, therefore, do not merely reflect reality but actively shape public understanding and sentiment towards sub-Saharan immigrants in Morocco (Brader et al., 2008).

Moreover, these media narratives hold potential consequences for policy. Drawing on Kingdon's policy streams model (Blomkamp et al., 2017), the consistent framing of immigration as a problem within

¹ "Laissez-faire" is a French term that translates to "let it be" or "leave it alone." In economics and politics, it refers to a policy or attitude of letting things take their own course, without interfering. A laissez-faire approach means minimal government intervention or regulation (Richards, A., & Martin, P. L., 1983).

media discourse, as observed here, likely contributes significantly to the 'problem stream,' making restrictive policy options appear more plausible or necessary to policymakers and the public. This aligns with Van Dijk's work within CDA, which posits that dominant discourses, particularly those propagated by powerful institutions like the media, function to reproduce social power relations and legitimise specific social orders, including potentially exclusionary policies (Van Dijk, 1985a, 1985b, 2006a, 2006b; Van Leeuwen, 2008). Although this study did not directly measure policy impact, the identified discursive strategies that construct immigrants as an 'other' create a climate where such policies may find greater public acceptance, resonating with Boswell's (2007) observations on the influence of political discourse on migration policy complexities.

In brief, the current results and previous findings combined underscore the crucial role of CDA in unpacking the ideologies and power dynamics embedded in media representations. The patterns observed in the analysed article – using specific discourse features to construct difference and potentially justify exclusion – are in agreement with a substantial body of research showing how media can perpetuate negative stereotypes and power imbalances. Therefore, a careful investigation of the discourses surrounding immigrant portrayals is essential to detect the mechanisms constructing identities and reinforcing stereotypes.

It is critical to consider how these media portrayals likely impact public opinion and potentially influence policy decisions regarding immigration in Morocco. The portrayal of Sub-Saharan African immigrants is a complex issue requiring nuanced analysis (Baida, 2020; El Hamoumi, 2015). Challenging the stereotypes and discriminatory attitudes identified in media discourse, as Narisetti (2023) implicitly calls for through critical engagement, is vital for fostering greater understanding, inclusivity, and a more equitable societal dialogue surrounding migration. Ultimately, the media holds significant responsibility in shaping perceptions, and critical analysis remains paramount to ensuring fairer and more accurate representations.

While this study primarily focused on the discursive strategies within a single *Arab Weekly* article, the findings strongly indicate the ideological position manifested in its coverage of undocumented sub-Saharan migration in Morocco. The consistent framing of immigrants as problematic or threatening, the use of linguistic and visual strategies to construct an 'us' versus 'them' dichotomy, and the subtle justification of exclusionary perspectives, as revealed by the CDA, suggest an ideological stance that aligns with nationalist concerns and prioritises state security and control over narratives emphasising shared humanity or integration challenges from the immigrants' perspective.

This ideological leaning likely shapes the newspaper's editorial choices, influencing how the issue is framed (Entman, 1993) – selecting aspects that highlight potential burdens or threats – and what aspects are deemed newsworthy (McCombs & Shaw, 1972), contributing to an agenda where undocumented migration is primarily viewed as a security or social problem. As Van Dijk (1993) and Fairclough (1992) suggest, such media discourse, emanating from established institutions, does not merely report events but actively participates in the reproduction of dominant ideologies and power structures. Therefore, the ideological position reflected in the analysed article appears to reinforce existing societal hierarchies and potentially legitimises more restrictive approaches to immigration policy by shaping public perception (Esses et al., 2013) in line with this perspective. The analysis suggests *The Arab Weekly*, in this instance, adopts a discourse that resonates with more conservative or state-centric viewpoints on migration management.

6. Conclusion

The current study was geared towards deploying a new framework to analyse the discourse of an article, which appeared in the *Arab Weekly Newspaper*, under the *issue 90 p. 21*. The article reports on a regularisation campaign to grant sub-Saharan illegal immigrants residency permits. The researcher

opted for a new multi-modal framework to critically analyse illegal migration in Morocco and track the road from documentation to regularisation. This approach is unique in the way it provides an opportunity to explore the multiple modes used to communicate meaning in media discourse. This includes verbal, non-verbal, and graphic elements. Through this analysis, the researchers shed light on the underlying implications of language use in certain contexts and drew conclusions about what is being communicated overtly and covertly. Question marks were raised about various CDA tools that are employed in the article under this study and how they were manipulated in such a way that they would serve the ideologies of the writer. This research underscores the significant role of media in shaping public discourse on immigration, often perpetuating existing biases and stereotypes. The analysis reveals how linguistic and visual strategies in a news article contribute to the framing of immigrants as a threat or problem, potentially impacting public opinion and leading to discriminatory policies. Recommendations include promoting media literacy, encouraging diverse voices in reporting, enforcing ethical guidelines, and implementing robust fact-checking mechanisms. Future research should investigate the role of social media and visual communication in shaping perceptions of immigrants, as well as conduct comparative and longitudinal studies to better understand the dynamics of media discourse and its effects. In doing so, stakeholders (concerned parties) are well positioned to pave the way for a more inclusive and informed public conversation on immigration.

References

- Abourabi, Y. (2022). Governing african migration in Morocco: The Challenge of positive desecuritisation. *International Development Policy/Revue internationale de politique de développement*, (14). <https://doi.org/10.4000/poldev.4788>
- Abrantes, A. M. (2005). Euphemism and co-operation in discourse. In E. Grillo (Ed.), *Power Without Domination, Dialogism and the Empowering Property of Communication* (pp. 85-103). John Benjamins.
- Arowosola, O. (2020). *The Portrayal of African immigrants: A Framing analysis of newspaper coverage*. Rochester Institute of Technology.
- Asiru, H. T., Ogutu, E. A., & Orwenjo, D. O. (2018). Event and actors representation in selected Nigerian daily newspapers. *Ghana Journal of Linguistics*, 7(1), 84-104.
- Baida, T. (2020). *Morocco's migration policy at stake: Between foreign policy gains and human rights costs*. DGAP Report. <https://hal.science/hal-03172626/document>
- Bandura, A., Adams, N. E., & Beyer, J. (1977). Cognitive processes mediating behavioral change. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35(3), 125-139. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.35.3.125>
- Banjo, C. O. (2014). The portrayal of African migrants by the South African print media. *University of Leicester*.
- Barkho, L. (2011). The role of internal guidelines in shaping news narratives: Ethnographic insights into the discursive rhetoric of Middle East reporting by the BBC and Al-Jazeera English. *Critical Discourse Studies*, 8(4), 297-309.
- Blomkamp, E., Sholikin, M. N., Nursyamsi, F., Lewis, J. M., & Toumbourou, T. (2017). *Understanding Policymaking in Indonesia: In Search of a Policy Cycle*. The Policy Lab.
- Bloor, T., & Bloor, M. (1995). *The Functional analysis: A Hallidayan approach*. St. Martin Press.
- Boswell, C. (2007). Theorizing migration policy: Is there a third way? *International Migration Review*, 41(1), 75-100.
- Brader, T., Valentino, N. A., & Suhay, E. (2008). What triggers public opposition to immigration? Anxiety, group cues, and immigration threat. *American Journal of Political Science*, 52(4), 959-978.
- Brosch, T., Pourtois, G., & Sander, D. (2010). *The perception and categorisation of emotional stimuli: A review*. Psychology Press.
- Bukhari, S., & Jarrar, Y. (2018). Identifying ideology through comparative analysis of Pakistani & Indian newspaper headlines. *Intermedia International E-journal*, 5(8), 12-27.
- Chilton, P. (1987). Metaphor, euphemism and the militarization of language. *Current Research on Peace and Violence*, 10(1), 7-19.
- Crespo-Fernández, E. (2018). Euphemism as a discursive strategy in US local and state politics. *Journal of Language and Politics*, 17(6), 789-811.
- Crespo Fernández, E. (2014). Euphemism and political discourse in the British regional press. *Brno Studies in English*, 40(1), 5-26.
- De Coninck, D., Joris, W., Duque, M., Schwartz, S. J., & d'Haenens, L. (2022). Comparative perspectives on the link between news media consumption and attitudes toward immigrants: Evidence from Europe, the United States, and Colombia. *International Journal of Communication*, 16, 4380-4403.

- Di Tillio, A., Gilboa, I., & Samuelson, L. (2013). The predictive role of counterfactuals. *Theory and Decision*, 74(2), 167-182.
- Eberl, J.-M., Meltzer, C. E., Heidenreich, T., Herrero, B., Theorin, N., Lind, F., Berganza, R., Boomgaarden, H. G., Schemer, C., & Strömbäck, J. (2018). The European media discourse on immigration and its effects: A literature review. *Annals of the International Communication Association*, 42(3), 207-223.
- El Ghazouani, D. (2019). A growing destination for Sub-Saharan Africans, Morocco wrestles with immigrant integration. *Migration Information Source*, 2. <https://www.migrationpolicy.org/article/growing-destination-sub-saharan-africans-morocco>
- El Hamoumi, A. (2015). *Strategies to accommodate the rising tide of immigration and human flow: The Case of Morocco*. Air War College.
- Esses, V. M., Medianu, S., & Lawson, A. S. (2013). Uncertainty, threat, and the role of the media in promoting the dehumanization of immigrants and refugees. *Journal of Social Issues*, 69(3), 518-536.
- Fairclough, N. (2013). Critical discourse analysis. In *The Routledge handbook of discourse analysis* (pp. 9-20). Routledge.
- Farris, E. M., & Silber Mohamed, H. (2018). Picturing immigration: How the media criminalizes immigrants. *Politics, Groups, and Identities*, 6(4), 814-824.
- Fiorin, J. L. (2014). Argumentation and discourse. *Bakhtiniana: Revista de Estudos do Discurso*, 9, 53-70.
- Gee, J. P. (2004). *An introduction to discourse analysis: Theory and method*. Routledge.
- Guerraoui, S. (2017, January 22). Morocco engages process of integrating migrants. *The Arab Weekly*. <https://www.thearabweekly.com/morocco-engages-process-integrating-migrants>
- Halliday, M. A. K. (2013). *Halliday in the 21st Century: Volume 11*. A&C Black.
- Halliday, M. A. K., & Matthiessen, C. M. (2013). *Halliday's introduction to functional grammar*. Routledge.
- Han, C. (2015). How to do critical discourse analysis: A multimodal introduction. *Australian Journal of Linguistics*, 35(4), 1-4. <https://doi.org/10.1080/07268602.2015.1033673>
- Hewitt, J. P., & Stokes, R. (1975). Disclaimers. *American Sociological Review*, 40(1), 1-11.
- Hoerl, C., McCormack, T., & Beck, S. R. (2011). Introduction: Understanding counterfactuals and causation. In C. Hoerl, T. McCormack & S. R. Beck (Eds.), *Understanding counterfactuals, understanding causation: Issues in philosophy and psychology* (pp.1-15). Oxford University Press.
- Huckin, T. N. (1997). Critical discourse analysis. In T. Miller (Ed.), *Functional approaches to written text: Classroom applications* (pp.87-92).
- Kadianaki, I., Avraamidou, M., Ioannou, M., & Panagiotou, E. (2018). Understanding media debate around migration: The relation between favorable and unfavorable representations of migration in the Greek Cypriot press. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 24(4), 407-415.
- Kaufhold, M. A., & Reuter, C. (2019). Cultural violence and peace in social media. In C. Reuter (Ed.) *Information Technology for Peace and Security* (pp. 361-381). Springer Vieweg Wiesbaden.
- Kress, G. (1990). Critical discourse analysis. *Annual Review of Applied Linguistics*, 11, 84-99.
- Kress, G., Leite-Garda, R. & Van Leeuwen, T. (1997). Discourse Semiotics. In T. A. van Dijk (Ed.) *Discourse as Structure and Process*, (Vol. 1, pp. 257-291). Sage Publications.
- Ledin, P., & Machin, D. (2020). *Introduction to multimodal analysis*. Bloomsbury Publishing.

- Leitgeb, H. (2012). A probabilistic semantics for counterfactuals. Part A. *The Review of Symbolic Logic*, 5(1), 26-84.
- Lowe, E. (1995). The truth about counterfactuals. *The Philosophical Quarterly*, 45(178), 41-59.
- Lunt, P., & Livingstone, S. (1996). Rethinking the focus group in media and communications research. *Journal of Communication*, 46(2), 79-98.
- Machin, D., & Van Leeuwen, T. (2016). Multimodality, politics and ideology. *Journal of Language and Politics*, 15(3), 243-258.
- Majok, C.-A. A. (2020). *Civic political engagement of Sub-Saharan African naturalized immigrants*. St. John Fisher University, Fisher Digital Publications.
- Matthiessen, C. M., & Halliday, M. A. K. (2009). *Systemic functional grammar: A first step into the theory*. Higher Education Press Beijing.
- Mawadza, A. (2012). *The Zimbabwean threat: Media representations of immigrants in the South African media* [Unpublished doctoral dissertation]. University of the Western Cape.
- McCombs, M. E., & Shaw, D. L. (1972). The agenda-setting function of mass media. *Public Opinion Quarterly*, 36(2), 176-187.
- Murphy, W. P. (1990). Creating the appearance of consensus in Mende political discourse. *American Anthropologist*, 92(1), 24-41.
- Musolff, A. (2022). The Scenario of (im-) migrants as scroungers and/or parasites in British media discourses. In B. Schmidt-Haberkamp, M. Gymnich & K. P. Schneider (Eds.) *Representing Poverty and Precarity in a Postcolonial World (Cross/Cultures-215)* (pp. 246-260). Brill.
- Narisetti, L. (2023). *Power and impact: Examining the role of monarchy and media in shaping attitudes around race and human rights for Sub-Saharan migrant populations in Morocco*. Independent Study Project (ISP) Collection. 3705. https://digitalcollections.sit.edu/isp_collection/3705
- O'Doherty, K., & Lecouteur, A. (2007). "Asylum seekers", "boat people" and "illegal immigrants": Social categorisation in the media. *Australian Journal of Psychology*, 59(1), 1-12.
- O'keeffe, A. (2006). *Investigating media discourse*. Routledge.
- Pfeifer, N., & Tulkki, L. (2017). Conditionals, counterfactuals, and rational reasoning: An experimental study on basic principles. *Minds and Machines*, 27(1), 119-165.
- Pindi, G. N. (2018). Exploring African female immigrants' perceptions of their portrayal in the US media. In *Media across the African diaspora* (pp. 125-146). Routledge.
- Polletta, F., & Hoban, K. (2016). Why consensus? *Journal of Social and Political Psychology*, 4(1), 286-301.
- Ramaprasad, J., Lang, K., & Sessa, W. (2015). Representations of "immigrant" Africans in South Africa's Newspapers: Frames, activities and descriptions. *International Communication Research Journal*, 50(2), 73-111.
- Reitmanova, S., Gustafson, D. L., & Ahmed, R. (2015). "Immigrants can be deadly": Critical discourse analysis of racialization of immigrant health in the Canadian press and public health policies. *Canadian Journal of Communication*, 40(3), 471-487.
- Rogers, R. (2004). An introduction to critical discourse analysis in education. In R. Rogers (Ed.) *An introduction to critical discourse analysis in education* (pp. 1-18). Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

- Sindic, D., & Condor, S. (2014). Social identity theory and self-categorisation theory. In P. Nesbitt-Larking, C. Kinnvall, T. Capelos & H. Dekker (Eds.) *The Palgrave handbook of global political psychology* (pp. 39-54). Palgrave Macmillan.
- Tarisyai, K. S., & Manik, S. (2020). An unabating challenge: Media portrayal of xenophobia in South Africa. *Cogent Arts & Humanities*, 7(1), <https://doi.org/10.1080/23311983.2020.1859074>.
- Van der Sluijs, J. P., Van Est, R., & Riphagen, M. (2010). Beyond consensus: Reflections from a democratic perspective on the interaction between climate politics and science. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 2(5-6), 409-415.
- Van Dijk, T. A. (1985a). *Handbook of discourse analysis*. Volume 3: Discourse and dialogue, Academic Press.
- Van Dijk, T. A. (1985b). Structures of news in the press. In T. A. Van Dijk (Ed.) *Discourse and communication: New approaches to the analysis of mass media discourse and communication* (pp. 69-93), De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110852141.69>
- Van Dijk, T. A. (2006a). Discourse and manipulation. *Discourse & Society*, 17(3), 359-383.
- Van Dijk, T. A. (2006b). Ideology and discourse analysis. *Journal of Political Ideologies*, 11(2), 115-140.
- Van Leeuwen, T. (2008). *Discourse and practice: New tools for critical discourse analysis*. Oxford University Press.
- Vezovnik, A. (2015). Balkan immigrant workers as Slovenian victimized heroes. *Slavic Review*, 74(2), 244-264.
- Weiss, G., & Wodak, R. (2007). *Critical discourse analysis*. Springer.
- Wenham, K., Harris, N., & Sebar, B. (2009). Reflections of inequalities: The construction of HIV/AIDS in Africa in the Australian print media. *Health Sociology Review*, 18(3), 284-296.
- Wilkins, D. J., Livingstone, A. G., & Levine, M. (2021). One of us or one of them? How “peripheral” adverts on social media affect the social categorization of sociopolitical message givers. *Psychology of Popular Media*, 10(3), 372.
- Wodak, R. (2004). Critical discourse analysis. *Qualitative Research Practice*, 185, 185-204.
- Wood, N., & King, R. (2013). Media and migration: An overview. In R. King & N. Wood (Eds.) *Media and Migration* (pp. 1-22). Routledge.

Article Information Form

Conflict of Interest Disclosure: No potential conflict of interest was declared by the author.

Artificial Intelligence Statement: No artificial intelligence tools were used while writing this article.

Plagiarism Statement: This article has been scanned by iThenticate.

Amerika ve Modern Türkiye'nin Oluşumu: Bilim, Kültür ve Siyasal İttifaklar

Umut Turgut Yıldırım

İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve
Kamu Yönetimi Bölümü, Malatya,
Türkiye,
umutturgut.yildirim@inonun.edu.tr,
ror.org/04asck240

Geliş Tarihi/Received: 23.04.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 02.07.2025
Yayınlanma Tarihi/ Available Online:
05.07.2025

Kitap Bilgileri/Book Information

Yazar/Author: Ali Erken

Çeviren/Translator: Ebru Kılıç

Yayınevi/Publisher: Vakıfbank Kültür Yayınları

Basım Yılı/Year of Publication: 2020

Sayfa Sayısı/Number of Pages: 272

Modernleşme, Anadolu coğrafyasında son üç yüzyıldır adından bahsettiren bir olgu olarak öne çıkmaktadır. Osmanlı-Türk siyasi hayatında bir geçiş dönemi paradigmasını ifade eden bu olgu, çoğu zaman “Batılılaşma” kavramıyla birlikte kullanılmıştır. 18. yüzyılda Osmanlı Devleti’nin geri kalmışlığını tersine çevirme stratejisi olarak da benimsenen modernleşme, yeni devletin kuruluşunun ardından rejimin benimsediği temel kimliklerden biri olmuştur. Böylelikle ülkenin siyasi, ekonomik, kültürel, toplumsal vb. alanlarda “geliştirilmesi” şiarına eşlik ederek bugünkü modern Türkiye’nin oluşum sürecinin temel belirleyicisi olmuştur. Şüphesiz modern Türkiye’nin oluşumunda ülkenin Batı ile girdiği ilişkiler birincil kaynak olarak alınmış, Batılı devletlerin benimsedikleri ilke, model, yaklaşım veya dünya görüşlerinin ülkeye transferiyle süreç ilerletilmiştir. Bu ülkelerden biri olarak Amerika Birleşik Devletleri (ABD) de modern Türkiye’nin oluşumunda kritik rol oynamıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyanın süper güçlerinden biri olarak uluslararası politikaya yön vermeye başlayan ABD ile çeşitli alanlarda kurulan ittifaklar, iki ülke arasındaki ilişkiyi sıklaştırmış ve karşılıklı etkileşimi arttıran bir etki yapmıştır (Ayata & Ercan, 2007; Doğan, 2019). Bu nedenle Türkiye’nin 20. yüzyılda geçirdiği dönüşüm, sadece siyasi ve ekonomik reformlarla sınırlı kalmamış, bilim, eğitim, kültür ve toplumsal yaşamın her alanında Batılı, özellikle de Amerikan, modellerin ve etkilerin izlerini taşımıştır (Orçan, 2007). Ali Erken’in eseri, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan 1970’lere uzanan süreçte, Amerikan etkisinin Türkiye’nin modernleşme çabaları üzerindeki çok yönlü veçhelerini inceleyen önemli bir çalışmadır. Erken’in çalışması, Türk modernleşmesi olgusunun analizinde genellikle göz ardı edilen ya da basite indirgenen boyutları, titiz bir arşiv araştırması ve çok sayıda birincil kaynağa dayanarak ortaya koymaktadır. Eser, Robert Koleji gibi eğitim kurumlarından, Rockefeller ve Ford Vakıfları gibi etkili kuruluşlarının faaliyetlerine, Türk akademisyenlerin ve uzmanların ABD’de aldıkları eğitimden, Amerikan modelinin Türk kurumlarına uyarlanma çabalarına kadar geniş bir yelpazede, Türk modernleşmesinin Amerikan boyutunu ele almaktadır. Bu inceleme de Erken’in çalışmasının ana hatlarını, güçlü ve zayıf yönlerini ve alana katkılarını tartışmaktadır.

Erken, Amerika ve Modern Türkiye’nin Oluşumu başlıklı eserinde, Türkiye’nin modernleşme sürecindeki Amerikan etkisinin, siyasi ve askeri işbirliklerinin ötesine geçen, çok yönlü ve girift bir süreçler bütünü olduğunu iddia etmektedir. Buradan hareketle Erken, bu etkinin bilimsel, kültürel,

eğitsel ve ideolojik boyutlarını, Cumhuriyet'in kuruluşundan 1970'lere kadar uzanan geniş bir zaman diliminde, dört ana bölüm halinde incelemektedir.

Birinci Bölüm (ss. 15-86) "Bilim ve Tıp: Cumhuriyetin Temel Direkleri", Cumhuriyet'in ilk yıllarında modern tıp ve bilim kurumlarının oluşturulmasında Amerikan etkisine odaklanıyor. Yazar, bu dönemde ülkenin karşı karşıya olduğu önemli sağlık sorunlarını, yetersiz altyapıyı ve ülkenin geleneksel tıp anlayışlarını detaylı bir şekilde betimliyor. Ayrıca bu bölümde, Cumhuriyet elitlerinin "ilerleme" ve "çağdaşlaşma" hedefleri doğrultusunda, Batılı, özellikle de Amerikan, tıp modellerini ve uygulamalarını benimseme çabaları da vurgulanıyor. Bu bağlamda, Rockefeller Vakfı'nın Türkiye'deki sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesine yönelik projeleri, Hıfzıssıhha Enstitüsü'nün kuruluşu ve Robert Koleji'nin tıp eğitimi alanındaki oynadığı rolün, bölümün ilgi odağında yer aldığı anlaşıyor. Yazar, Amerikan etkisinin sadece finansal yardımla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda Türkiye'de görev yapacak tıp profesyonellerinin eğitimi, yeni kurumların oluşturulması ve "bilimsel tıp" anlayışının yerleştirilmesi gibi alanlarda da belirleyici olduğunu ikna edici bir şekilde ortaya koyuyor. Özetle bu bölüm, Amerikan sağlık sistemi modelinin ve ideolojisinin, Türkiye'deki tıp ve sağlık alanındaki dönüşümün temel direklerinden biri haline geldiğini savunuyor.

Erken'in kitabının ikinci bölümü (ss. 87-142) "Azgelişmişliğin Çareleri", Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası ekonomik ve sosyal kalkınma çabalarında Amerikan teknik yardımının ve Ford Vakfı'nın rolünü inceliyor. Yazar, Amerikan modelinin, özellikle de rasyonel planlama, verimlilik ve modern yönetim anlayışlarının Türk bürokrasisi ve sanayisi üzerindeki etkilerini analiz ederken dönemin uluslararası "azgelişmişlik" ve "kalkınma" söylemleri bağlamında, Ford Vakfı'nın Türkiye'ye yönelik projelerini, finansmanını ve teknik uzmanlık desteğini detaylı bir şekilde ele alıyor. Bu bölümde, Marshall Planı çerçevesinde sağlanan ekonomik yardımlar, Amerikan kalkınma modellerinin Türk bürokrasisi tarafından benimsenmesi ve eğitim alanında Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin (ODTÜ) kuruluşu gibi konular öne çıkıyor. Erken, Amerikan yardımının Türkiye'nin kalkınma hedeflerine ulaşmasına katkıda bulunduğunu, ancak bu sürecin aynı zamanda yerel koşullara uyum sağlama sorunları ve eleştirilerle karşılaştığının altını çiziyor.

Erken'in kitabının üçüncü bölümü (ss. 142-196) "Uzmanlar Çağı" başlığını taşıyor ve Türkiye'de 1950'ler ve 1960'larda profesyonel uzmanlığın yükselişini ve bu süreçte Ford Vakfı'nın oynadığı rolü inceliyor. Yazar, vakfın, özellikle işletme yönetimi ve mühendislik eğitimi alanlarında Amerikan yaklaşımlarının Türkiye'ye aktarılmasına öncülük ettiğini belirtiyor. Bu bağlamda, İstanbul Üniversitesi İşletme Enstitüsü'nün kuruluşu ve ODTÜ'nün gelişimi, bölümün odak noktalarını oluşturuyor. Erken, ODTÜ'nün, Amerikan teknik yardımı ve Ford Vakfı'nın desteğiyle, Türkiye'deki teknik eğitimin ve mühendislik alanının modernleşmesinde kilit bir rol oynadığını vurguluyor. Bölüm, yaşanan bu süreçlerin Soğuk Savaş rekabeti ve Türkiye'nin Batı bloğuyla uyum sağlama çabalarıyla yakından ilişkili olduğunu, ancak aynı zamanda yerel dinamiklerle de şekillendiğinin altını çiziyor. "Uzmanlar çağı" olarak isimlendiren bu sürecin Türkiye'nin kalkınma ve modernleşme hamlesinde kritik bir döneme işaret ettiği ayrıca belirtiliyor.

Dördüncü Bölüm (ss. 197-236) "Beşerî Bilimler ve Batılılaşma", Amerikan düşüncesinin ve kültürel değerlerinin Türk beşerî bilimleri ve entelektüel hayatı üzerindeki etkilerini analiz ediyor. Bu bölümde, Robert Koleji'nin beşerî bilimler programının, Amerikan edebiyatı, tarihi ve felsefesinin Türkiye'de yaygınlaşmasına nasıl katkıda bulunduğu inceleniyor. Erken, Türk aydınlarının ve yazarlarının Amerikan bursları aracılığıyla ABD'ye gitmeleri ve oradaki entelektüel ortamla temas kurmalarının, Türkiye'deki düşünce hayatını şekillendirdiğini iddia ederken, Amerikan kültürel değerlerinin, özellikle de "bireycilik", "özgürlük" ve "demokrasi" gibi kavramların, Türk aydınları arasında nasıl yankı bulduğu ve tartışıldığını ele alıyor. Özellikle Rockefeller Vakfı'nın "yaratıcı azınlık" olarak gördüğü Batı eğitimi almış Türk entelektüeller aracılığıyla, Amerikan beşerî bilimler modelini ve ideolojisini Türkiye'ye

aktarma çabalarına odaklanıyor. Erken, bu sürecin Türkiye'deki beşerî bilimlerin gelişimine katkıda bulunduğunu, ancak aynı zamanda bazı tartışmaları ve eleştirileri de beraberinde getirdiğini gösteriyor.

Erken'in eseri, zengin arşiv kaynaklarına dayanan, çok yönlü ve derinlikli bir analiz sunarak, Türkiye'nin modernleşme tarihinde Amerikan etkisinin kapsamlı bir resmini çiziyor. Eserin güçlü yönlerinden biri, Amerikan etkisini sadece devletlerarası ilişkiler bağlamında değil, aynı zamanda kurumlar, bireyler ve fikirler düzeyinde de ele almasında ortaya çıkıyor. Özellikle, Rockefeller ve Ford Vakıfları gibi kuruluşların Türkiye'deki bilimsel, eğitsel ve kültürel projelere sağladığı desteğin detaylı bir şekilde incelenmesi, çalışmaya özgün bir boyut kazandırırken, Robert Koleji ve ODTÜ gibi kurumların kuruluş ve gelişim süreçlerine odaklanması, Amerikan etkisinin somutlaşma biçimlerini ve bu etkinin Türk toplumundaki farklı kesimler tarafından nasıl algılandığını göstermesi açısından da önem arz ediyor. Ali Erken'in çalışması, Türkiye'nin modernleşme sürecine çok boyutlu ve disiplinlerarası bir bakış açısı sunuyor. Eser, Cumhuriyet rejiminin temelleri atılırken "bilim" ve "çağdaşlaşma" kavramlarının merkezi bir öneme sahip olduğunu, bu kavramların Amerikan etkisiyle nasıl yeniden yorumlandığını ve somut politikalara dönüştürüldüğünü tartışıyor. Ayrıca Türkiye'nin modernleşme sürecinde ABD ile kurulan ilişkilerin ve bu ilişkiler çerçevesinde sağlanan yardımların, bilimsel kurumların oluşturulmasından eğitim sisteminin yeniden yapılandırılmasına, kültürel değerlerin dönüşümünden siyasal ittifakların kurulmasına kadar pek çok alanda belirleyici bir rol oynadığını belgelerle ortaya koyuyor. Eser, Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin modernleşme sürecinin, ABD'nin küresel stratejileri ve ideolojik öncelikleriyle nasıl iç içe geçtiğini analiz ediyor. Bu bağlamda, söz konusu etkileşimin Türkiye'nin iç ve dış politikasını nasıl şekillendirdiğini de inceliyor. Özellikle, Amerikan kamu diplomasisi kapsamında "yumuşak güç" ve kültürel diplomasinin Türk modernleşmesi üzerindeki etkileri, eserde ayrıntılı bir şekilde tartışılıyor. Bu bağlamda, eserin, Türkiye'nin modernleşme deneyimini, uluslararası ilişkiler, kültürel etkileşim ve ideolojik mücadeleler gibi farklı boyutlarıyla ele alarak, bu alandaki literatüre önemli bir katkı sunduğu ifade edilebilir.

Ali Erken'in bu eseri, Türkiye'nin modernleşme sürecinde ABD'nin hayırseverlik vakıflarının faaliyetlerinin oynadığı önemli rolü inceleyerek de kritik bir konu seçmiştir. Özellikle 1923 ile 1970 yılları arasındaki döneme yoğunlaşan eser, iki ülke arasındaki bilimsel, kültürel ve siyasal ittifakların şekillenmesinde Amerikan vakıfları ve eğitim kurumlarının etkisini derinlemesine araştırıyor. Bu dönem Türkiye Cumhuriyeti'nin Batılılaşma vizyonunu benimsediği ve Soğuk Savaş'ın ideolojik kutuplaşmasının yaşandığı bir süreç olması açısından büyük önem taşıyor. Eser, bu tarihi bağlamda Amerikan hayırseverliğinin Türkiye'nin geleceğine yönelik tahayyüllerle nasıl etkileşime girdiğini ve bu etkileşimin uzun vadeli sonuçlarını anlamak için değerli bir zemin sunuyor. Ayrıca, Türkiye ve Ortadoğu'daki Amerikan hayırseverlik faaliyetlerinin literatürde yeterince incelenmemiş olması, bu çalışmanın önemini daha da artırıyor.

Bununla birlikte, Erken'in çalışmasının bazı sınırlılıkları da bulunuyor. Yazar, zaman zaman Amerikan aktörlerinin bakış açısını fazlaca öne çıkarıyor. Bu durum, okuyucuda, Amerikan etkisine ilişkin eleştirel bir yaklaşımın ortaya konulmasından imtina edildiği izlenimini doğuruyor. Ayrıca, kitabın Türkçe literatürle daha yoğun bir diyalog kurması, çalışmanın Türkiye'deki okuyucu kitlesi için daha anlamlı olmasını sağlayabilirdi. Eser 2020 yılında yayımlanmasına rağmen 1970'lerden beri Türkiye-ABD ilişkilerinde ve Türkiye'nin iç politikasında yaşanan önemli gelişmelerin eserdeki analizleri nasıl etkileyebileceğine dair herhangi bir değerlendirmenin yapılmamış olması da bir eksiklik olarak görülebilir. Bu durum, özellikle 1980 sonrası neo-liberal politikaların, küreselleşmenin ve yeni Amerikan dış politikasının Türk-Amerikan ilişkilerine etkilerinin göz ardı edilmesine neden oluyor. Öte yandan, Amerikan vakıflarının Türkiye'deki faaliyetleri anlatılırken, bu faaliyetlere karşı gelişen toplumsal, siyasal ya da akademik muhalefet daha çok 1960'lar ve 70'lerle sınırlı biçimde ele alınıyor. Erken dönemden itibaren bu tür dış etkilere karşı oluşan eleştiriler, alternatif modernleşme tahayyülleri veya milliyetçi/İslamcı tepkilerin kurumsal bağlamda yeterince analiz edilmemesi, incelemenin bütüncül bir çerçeveye ulaşmasını engelliyor. Ayrıca eserde Türkiye'nin bütününe yayılan Amerikan

etkisinden söz edilse de örnek olaylar çoğunlukla İstanbul, Ankara ve birkaç büyük kurumla sınırlı kalıyor. Taşra bölgelerinde Amerikan vakıflarının etkisi, yerel aktörlerle ilişkisi ya da bu faaliyetlerin toplumun farklı kesimlerindeki karşılığı derinlemesine tartışılmıyor. Dolayısıyla eser, tarihsel süreklilikten ziyade belirli bir dönemin fotoğrafını sunmakla sınırlı kalıyor. Bu hususlar, çalışmanın genel olarak olumlu değerlendirmesini gölgelememekle birlikte, gelecekte yapılacak araştırmalar için önemli bir zemin oluşturmaktadır.

Kaynakça

- Ayata, A., & Ercan, M. (2007). Soğuk savaş sonrası ortaya çıkan bölgesel sorunlar bağlamında Türkiye-ABD ilişkilerinin kazandığı yeni boyutlar. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 18-32.
- Doğan, Z. (2019). Türkiye-ABD ilişkilerinin temel dinamikleri ve stratejik ittifak boyutu. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 133-156.
- Erken, A. (2020). *Amerika ve modern Türkiye'nin oluşumu: Bilim, kültür ve siyasal ittifaklar*, E. Kılıç (Çev.), Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Orçan, M. (2007). Modern Türk gündelik hayatında alamerikanlaşma eğilimleri. *Tezkire*, (46-47), 178-202.